

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

**YATIRIMLARDA VERGİSEL TEŞVİKLER: GÜNEYDOĞU ANADOLU
BÖLGESİ DEĞERLENDİRMESİ ŞIRNAK İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şemsettin YÜCE

Tez Danışmanları

Doç. Dr. Filiz EKİNCİ

Dr. Öğr. Üyesi Güzde KOCA

Bilecik, 2019

10166238

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

**YATIRIMLARDA VERGİSEL TEŞVİKLER: GÜNEYDOĞU ANADOLU
BÖLGESİ DEĞERLENDİRMESİ ŞIRNAK İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şemsettin YÜCE

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Filiz EKİNCİ

Dr. Öğr. Üyesi Gözde KOCA

Bilecik, 2019

10166238

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSİS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Şemsaddin YÜCE
Anabilim Dalı: Maliye
Programı: Maliye YL
Tez Danışmanı: Yatırımlarda Vergisel Teşvikler: Güneydoğu Anadolu
Tezin Özgün Adı: Bölgesi Değerlendirmesi Şırnak ili Örneği
Tezin İngilizce Adı: Tax Incentives in Investments: Evaluation of
Southeastern Anatolia Region The Case of
~~Şırnak~~ Şırnak Province

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 23 / 07 / 2019

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY~~
~~ÇOKLUĞU~~ ile MALİYE Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Filiz EKİNCİ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ali YURDAKUL

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Özgün EĞİLMEZ

Üye:

Üye:

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20.... tarih ve
...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

"Yatırımlarda Vergisel Teşvikler: Güneydoğu Anadolu Bölge Değerlendirmesi Şırnak İli Örneği" adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Şemsettin YÜCE

22.08.2019

ÖNSÖZ

"*Yatırımlarda Vergisel Teşvikler: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Değerlendirmesi Şırnak İli Örneği*" adlı tez çalışması Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Araştırmamın ülkemiz ve dünya literatürüne katkı sağlamasını dilerken, bana bu konuda araştırma yapma bilinci uyandıran, beni yönlendiren, tezin gerçekleşmesi için her türlü katkısını esirgemeyen, gerek araştırma gerek yazım aşamalarında uzakları yakın eden, her anımda çalışmamın ve benim arkamda olan, sonsuz güven duygusunu en güzel şekilde hissettiren bundan sonraki eğitim ve çalışma hayatımda örnek teşkil eden değerli Tez Danışmanlarım Sayın Doç.Dr. Filiz EKİNCİ'ye ve Sayın Dr.Öğr.Üyesi Gözde KOCA'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Maliye bölümündeki eğitim ve öğretim sürecinde bana engin bilgilerini sunan başta Dr.Öğr.Üyesi Ali YURDAKUL ve bütün değerli hocalarıma teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında desteklerini esirgemediğim zorluklara benimle göğüs geren maddi ve manevi destek veren değerli annem Makbule YÜCE'ye, babam Tahir YÜCE'ye , tüm aileme ve Manevi kardeşim Delil YALÇIN'a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca çalışmamın okunması dahil her türlü desteğini, sevgi ve sabrını eksik etmeyen eşim Narinç YÜCE'ye teşekkür ederim.

ÖZET

Türkiye'de, ekonomik büyüme ve kalkınmayı hızlandırmak için bazı faaliyetler teşvik kapsamına alınmıştır. Tezin uygulama yeri olan Şırnak ili de, bulunduğu yatırım teşvik bölgesi itibari ile büyük ölçüde yatırım teşvikleri alan bir bölgede yer almaktadır. Bu tez çalışmasının amacı, Şırnak ilinde faaliyette bulunan firmaların geçmişte ve şimdi yürürlükte olan teşviklerden ne kadar yararlandıkları, Şırnak'ta bulunan firmaların teşviklere bakış açılarını ve teşviklerden yararlandıktan sonra firmaların davranışlarında ne gibi değişiklikler olduğunu tespit etmektir. Araştırma kapsamında 146 firma olup, hazırlanan anketler direkt olarak görüşme neticesinde yanıtlanmıştır. Verilerin analizinde Spss 23.0 programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda firmaların çoğunlukla istihdam ve ihracat teşviklerinden yararlandıkları tespit edilmiş olup, ilgili teşvikleri daha çok pazarlama ve nitelikli işgücünde kullandıkları ortaya konulmuştur. Firmaların, teşviklerden yararlandıktan sonra personel sayısında, karlılığında, ihracat hacminde, nitelikli işgücü sayısında, satışlarında ve toplam borçlarında olumlu gelişmeler yarattığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yatırım, Teşvikler, Yatırım Teşvikleri, Bölgesel kalkınma

ABSTRACT

In Turkey, in order to accelerate the economic growth and development certain fields of activity has been taken into the scope of incentives. Şırnak province, which is the place of application of the thesis, is also located in a region that receives investment incentives to a large extent. The aim of this thesis is to determine how much the companies operating in Şırnak province have benefited from the incentives in force in the past and now and the perspectives of the firms on incentives and what changes in the behavior of the firms after benefiting from the incentives. There are 146 companies within the scope of the research and the questionnaires were answered directly during the interview by the authorized employee of the firms. The Spss 23.0 program was used in the analysis of data. As a result of the research, It can be observed that the companies that participated in the research mostly benefited from labour and export incentives and they used the incentives in marketing and skilled labour. After the companies took the incentives, there was positive improvements in personnel number, profitability, export volume, skilled labour number, sales and total debt.

Keywords: Investment, incentives, investment incentives, Regional development.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
GRAFİK LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YATIRIM KAVRAMI VE YATIRIM TÜRLERİ

1. YATIRIM VE TEŞVİK KAVRAMI	3
1.1. YATIRIM KAVRAMI	3
1.1.1. Genel Anlamda Yatırım	3
1.1.2. İktisadi Terim Olarak Yatırım	3
1.1.3. Yatırım Türleri	4
1.1.4. Yatırım Kararları Üzerinde Etkisi Olan Faktörler	6
1.2. TEŞVİK KAVRAMI	9
1.3. TEŞVİK AMAÇLARI	10
1.3.1. Ekonomik Amaçlar	11
1.3.2. Mali Amaçlar	18
1.3.3. Sosyal ve Siyasi amaçlar	18

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TEŞVİK POLİTİKALARININ TARİHÇESİ

2. TÜRKİYE'DE TEŞVİK POLİTİKALARININ TARİHÇESİ	20
2.1. TEŞVİK-İ SANAYİ KANUNU MUVAKKATI	20
2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ	21
2.2.1. Planlı Dönem Öncesi	21
2.2.1.1. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu	21
2.2.1.2. 1929-1950 Dönemi	23
2.2.1.3. 1950-1960 Dönemi	24
2.2.2. Planlı Dönem	25

2.2.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	26
2.2.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	28
2.2.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	30
2.2.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	31
2.2.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).....	34
2.2.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	36
2.2.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000).....	37
2.2.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	38
2.2.2.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013).....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIMLARA YÖNELİK VERGİSEL TEŞVİK UYGULAMALARI

3.1. YATIRIMLARA YÖNELİK VERGİSEL TEŞVİKLER.....	44
3.2. YENİ YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ.....	46
3.2.1 Genel Teşvikler:	46
3.2.2. Bölgesel Teşvikler:.....	47
3.2.3. Öncelikli Yatırım Konuları:.....	50
3.2.4. Büyük Ölçekli Yatırımlar:	50
3.2.5. Stratejik Yatırım Teşvikleri:	51
3.3. YENİ YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİNİN UNSURLARI.....	52
3.3.1. KDV İstisnası.....	53
3.3.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti	53
3.3.3. Vergi İndirimi	54
3.3.4. Faiz Desteği	56
3.3.5. Yatırım Yeri Tahsisi.....	57
3.3.6. Sigorta Primi ve İşveren Hissesi Desteği	57
3.3.7. Sigorta Primi Desteği (İşçi Desteği).....	58
3.3.8. Gelir Vergisi Stopajı Desteği.....	58
3.3.9. KDV İadesi	59
3.4. TEŞVİK SİSTEMİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIMLARDA VERGİSEL TEŞVİKLER: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ DEĞERLENDİRMESİ ŞIRNAK İLİ ÖRNEĞİ ANKET UYGULAMASI

4.1. LİTERATÜR ÖZETİ.....	62
4.2. Araştırmanın Konusu	65
4.3. Araştırmanın Modeli	65
4.4. Araştırmanın Amacı	65
4.5. Araştırmanın Kapsamı.....	66

4.6. Örneklem Seçimi	66
4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	66
4.8. Verilerin Toplanması.....	66
4.9. Verilerin Çözümü.....	67
4.10. Güvenirlilik Analizi.....	67
4.11. Verilerin Analizi ve Bulgular	67
SONUÇ VE ÖNERİLER	96
KAYNAKÇA	101
EK 1: ANKET FORMU.....	110

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

AR-Ge : Araştırma ve Geliştirme

BKK : Bakanlar Kurulu Kararı

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

KDV : Katma Değer Vergisi

KÖY : Kalkınmada Öncelikli Yöreler

OSB : Organize Sanayi Bölgesi

TDK : Türk Dil Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

YTB : Yatırım Teşvik Belgesi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Teşvik Türleri	46
Tablo 2: Genel Teşvik Sisteminde Asgari Yatırım Tutarı (TL)	47
Tablo 3: Teşvik Uygulaması Bakımından Bölgeler ve İller	48
Tablo 4: Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları	49
Tablo 5: Stratejik Yatırımlar İçin Sunulan Destek Unsurları	52
Tablo 6: Bölgeler Kapsamında Uygulanan Yatırım Katkı Oranları ve Kurumlar Vergisi İndirim Oranı	54
Tablo 7: Vergi İndirimi Hesaplama	55
Tablo 8: Faiz Desteğinin Uygulama Koşulları	56
Tablo 9: Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteğinin Uygulanması	57
Tablo 10: 5084 Sayılı Kanun ve Yeni Teşvik Kanunu Karşılaştırma.....	61
Tablo 11: Güvenirlilik İstatistikleri.....	67
Tablo 12: İşletmelerin Hukuki Yapıları Frekans Dağılımı	68
Tablo 13: İşletmelerin Hukuki Yapısı ve Faaliyet Süreleri Frekans Dağılımı	68
Tablo 14: İşletmelerin Hukuki Yapısı ve İşletmelerin Ortak Sayısı	69
Tablo 15: İşletmelerin Hukuki Yapısı ve Personel Sayısı Frekans Dağılımı	69
Tablo 16: İşletmelerin Yararlandığı Teşvikler	70
Tablo 17: Bugüne Kadar Yararlandığı Teşvikler	70
Tablo 18: İşletmelerin Yararlandığı Teşvik Unsurları.....	71
Tablo 19: Teşvik Yasasından Önce Şırnak'ta Bir İşletmenin Olması Durumu Frekans Dağılımı.....	71
Tablo 20: Teşviklerin Kullanım Amaçlarının Genel Durumu.....	72
Tablo 21: Teşviklerin İşletmeye Etkisi İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	72
Tablo 22: Teşviklerden Faydalandıktan Sonra ki Değişimler	73
Tablo 23: Maliyetleri Azaltıcı En Önemli Destek Unsuru İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	74
Tablo 24: Teşvik Politikalarının En Önemli Avantajı İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	74
Tablo 25: Teşvikler Hangi Aşamada Verilmeli İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	75
Tablo 26: Teşviklerin İlimizin Ekonomik Kalkınmasına Etkisi İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	75
Tablo 27: Teşvikler İle İlgili İfadelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	76
Tablo 28: Teşviklerin İşletmeler Açısından Sektörel Etkisi Frekans Dağılımı.....	96

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: İfade 1'in Dağılımı .	78
Grafik 2: İfade 2'nin Dağılımı.	78
Grafik 3: İfade 3'ün Dağılımı.	79
Grafik 4: İfade 4'ün Dağılımı.	80
Grafik 5: İfade 5'in Dağılımı.	80
Grafik 6: İfade 6'nın Dağılımı.	81
Grafik 7: İfade 7'nin Dağılımı.	82
Grafik 8: İfade 8'in Dağılımı.	82
Grafik 9: İfade 9'un Dağılımı.	83
Grafik 10: İfade 10'nun Dağılımı.	84
Grafik 11: İfade 11'in Dağılımı.	84
Grafik 12: İfade 12'nin Dağılımı.	85
Grafik 13: İfade 13'ün Dağılımı.	86
Grafik 14: İfade 14'ün Dağılımı.	86
Grafik 15: İfade 15'in Dağılımı.	87
Grafik 16: İfade 16'nın Dağılımı.	88
Grafik 17: İfade 17'nin Dağılımı.	88
Grafik 18: İfade 18'in Dağılımı.	89
Grafik 19: İfade 19'un Dağılımı.	90
Grafik 20: İfade 20'nin Dağılımı.	90
Grafik 21: İfade 21'in Dağılımı.	91
Grafik 22: İfade 22'nin Dağılımı.	92
Grafik 23: İfade 23'ün Dağılımı.	92
Grafik 24: İfade 24'ün Dağılımı.	93
Grafik 25: İfade 25'in Dağılımı.	94
Grafik 26: İfade 26'nın Dağılımı.	94
Grafik 27: İfade 27'nin Dağılımı.	95

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Otonom Yatırım ile Milli Gelir İlişkisi.....	5
Şekil 2: Faiz-Yatırım ilişkisi	7
Şekil 3: Vergi Oranı ile Vergi Hasılatı İlişkisi.....	16
Şekil 4: Yeni Bölgesel Teşvik haritası	44

GİRİŞ

Çağımızda, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında ticaret ve yatırımların önemi büyüktür. Bundan dolayı ülkeler, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artmaya başlayan, evrende var olan ticaretten ve üretimden daha fazla pay alabilmek için devamlı olarak bir rekabet içerisine girmiştir. Bu gerekçeyle Devletler iktisadi kalkınma ve büyümeyi gerçekleştirmek, tasarruf ve yatırımlarını artırmak için ekonomik ve mali yapılarını bu doğrultuda yapılandırmaktadır.

İktisadi büyüme ve ilerleme hedefleri doğrultusunda, ülke genelinde yıllarca hayata geçirilmiş özendirme ve desteklemeler zaman zaman yeniden dizayn edilmiştir. Ayrıca bu teşviklerde artış olduğu belirtilmiştir. Dünyada küreselleşmenin ortaya çıkardığı rekabet ve ekonomik krizler karşısında hükümetler ilgili gelişmelere bağlı olarak aldıkları ekonomik önlemleri artırmış, uygulama teşviklerin uygulanma alanlarını genişletmiş ve buna ilişkin olarak teşvik ve destek unsurlarının da kapsamı geniş tutularak yatırımcılara destekleri artırmıştır.

Türkiye coğrafyasında karşılaştığımız sıkıntılar arasında en dikkat çeken, bölgelerin gelişmişlik düzeylerinin birbiriyle eşit olmayışı ve bölgeler arasındaki gelişim farklılıklarıdır. Türkiye'nin bütün bölgelerinde ilerleme gayretine karşın, bölgelerin eşitsizliği katlanarak devam etmiştir. Türkiye, bölgelerin birbiriyle eşit olmayışı ve gelişim farklılıklarını azaltmak için, bölgelerin gelişimine katkı sunacak birçok gelişme araçlarını (Bölgesel kalkınma planları, kırsal kalkınma planı, organize sanayi bölgeleri vb.) kullanmıştır. Bölgelerin kalkınmasında ki en önemli aracın "teşvikler politikası" olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca ilerleme kat edememiş, yöreler için "Kalkınmada Öncelikli Yöreler (KÖY) Politikası" ile kalkınma amaçlanmıştır. Bu politika ilk olarak 1968 senesinde yürürlükte olması ve uygulanmasına rağmen bölgeler arasındaki eşitsizliğin azaltılmasında başarı sağlayamamıştır.

1980 senesinin son demlerine değin gelişme ve ilerleme amacına devlet öncelik vermişse de, kesintisiz olarak süren büyüme ve genişleme politikası benimsemenin açmış olduğu sorunlar misyonda, özel kesimin çoğunluğuyla ilerlemesi gerektiği görüşüne varılmıştır. Günümüzde devletler, ekonomilerini zenginleştirmek için

hazırladıkları planlarda uzun vadeli olarak sermaye birikimine katkı sunmayı amaçlarken; öte yandan devletin yönlendirici işlevi gereğiyle, özel kesime de birtakım hedef koymuştur. Bu hedeflerin amaçlarına ulaşabilmesi için de belirli ekonomik aktarım mekanizmaları geliştirilmiş, kurumsal ve hukuki olanaklar sağlanmıştır. Bu noktadan hareketle devletin ekonomideki payının artırılması yerine, kamu olanaklarının kullanılarak özel sektörün ekonomideki payının artırılmasında teşvik politikası oldukça sık başvurulan bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergi teşvik politikaları, teşvik politikaları içinde stratejik bir paya sahip olduğu için her daim başvurulan politikalar arasında yer almaktadır. Devlet kamu ile ilgili giderlerinde gereken para ve kredileri temin etmek için hukuki cebirle karşılıksız olarak aldığı vergilerin gelirini belirli şekil ve usullerle almaktan vazgeçmiştir. Böylece mevduat hacminde artışın olması, mevduat bileşeni üzerinde olumlu etki etmesi, istihdamda sıkıntıların giderilmesi, dövizdeki gelirlerin artması ve bölgeler arası eşitsizliğin sona erdirilmesi amacıyla yatırımlarda sağlanan kazancın arttırılması, işletmelerin gelişebilmesi için gereken para ve kredileri sağlayarak özel kesimin mevduatlarına katkı sağlamayı amaçlamıştır.

"Yatırımlarda Vergisel Teşvikler Güneydoğu Anadolu Bölgesi Şırnak İli Örneği" çalışmasında teşviklerin Şırnak ili bölgesinde bulunan firmaların faaliyetlerinde yarattığı değişiklikleri ve etkileri araştırılmaktadır. Dört bölümden oluşan tezde ilk bölümünde yatırım kavramı ve teşvik kavramı ele alınacaktır. Bu bölümde yatırım kavramının tanımı, yatırım türleri, teşviklerin tanımı, amacı ve türleri ele alınacaktır. İkinci bölümde, Türkiye'de uygulanan teşvik politikaları tarihsel süreç içerisinde ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'de uygulanmakta olan yatırımlara yönelik vergisel teşvikler ele alınarak, teşviklerin unsurları ayrı ayrı ele alınarak açıklanmıştır. Tez çalışmasının son bölümü ise uygulama kısmından oluşan dördüncü bölümden oluşmaktadır. 2012 Yeni Teşvik Sisteminde 6. bölgede yer alan Şırnak ilinde ticaret sanayi odalarına bağlı 146 firma ile anket çalışması yapılmıştır. Veri değerlendirmesinde Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi olan SPSS 23.0 programı kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YATIRIM KAVRAMI VE YATIRIM TÜRLERİ

1.YATIRIM VE TEŞVİK KAVRAMI

1.1. YATIRIM KAVRAMI

"*Yatırım*" kavramı temel kullanım yeri ekonomide bulunmasına karşın farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bundan dolayı gerek genel anlamda gerekse iktisadi terim olarak içinde farklı anlamlar içeren bir kavramdır.

1.1.1. Genel Anlamda Yatırım

Ekonomik değişkenlerin kâr elde etmek için herhangi bir yöne yönlendirilmesi ve bu amaç için değerlendirilmesi "*Yatırım*" olarak açıklanabilir. Genel anlamda yatırıma örnek olarak; bireyin elinde bulundurduğu parasını faiz karşılığında bankalara yatırması, herhangi bir ortaklık, arsa satın alması veya gayrimenkul satın alınması örnek olarak gösterilebilir (Dağ ve Çelik, 2018: 865). Daha basit bir anlatımla; yatırım gelecekte elde edilecek kârın devamlılığını sağlamak üzere sermayesini çeşitli kanallara yönlendirilmesi ve bu yönde değerlendirilmesidir.

1.1.2. İktisadi Terim Olarak Yatırım

Yatırım kavramı (Dinler,1998: 309), İktisatta yatırım denildiğinde, belli bir zamanda biriken tasarrufların bir kısmının harcanmadan gelecek zamanda tekrar tasarruflarını artırmak için üretime dahil edilme eylemidir. Bir başka deyişle elde bulunan hazır kaynakların bir ekonomide üretim kapasitesini yenilemek veya artırmak için değerlendirmesine yatırım denir.

Bu tanımlardan yola çıkarak yatırım elde bulunan sermayenin gelecekte de devamını sağlamayı garantileme, kârını arttırma ana hedefi doğrultusunda yapılan iktisadi eylemlerdir. Yatırım türleri, genel ekonomi açısından yatırım türleri ve kapasite yaratılması bakımından yatırım türleri olmak üzere aşağıdaki şekilde incelenmektedir:

1.1.3. Yatırım Türleri

❖ Genel Ekonomi Bakımından Yatırım Türleri

Genel ekonomi açısından yatırım türleri; net yatırımlar/brüt yatırımlar, uyarılmış yatırımlar/otonom yatırımlar, reel yatırımlar/mali yatırımlar ve kamu yatırımları/özel yatırımlardan oluşmaktadır.

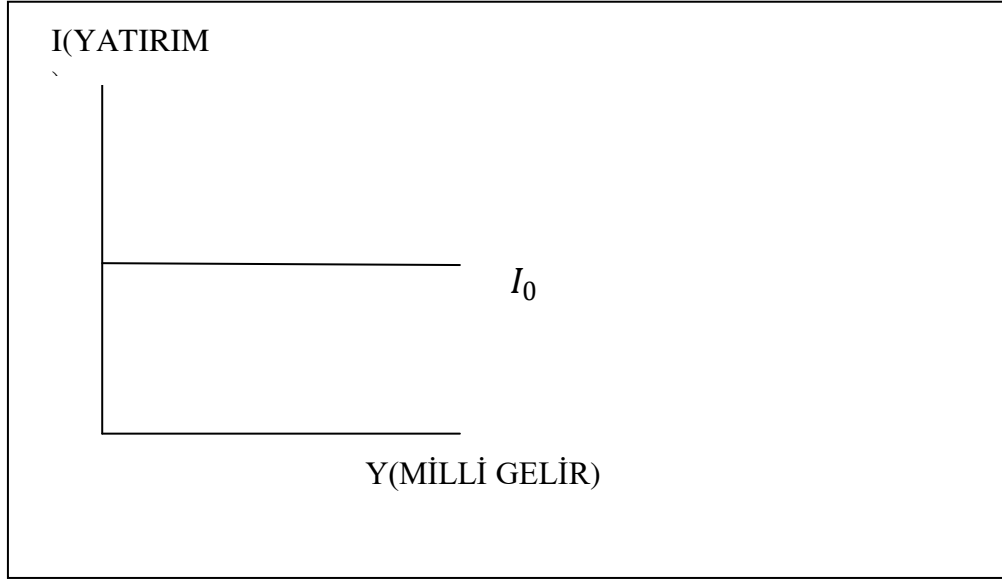
❖ Net Yatırımlar-Brüt Yatırımlar

Brüt yatırım, bir ekonomide belirli bir zamanda gerçekleşen yatırımların toplamıdır. Net yatırım ise; halihazırda brüt yatırım içerisinde yer alan üretim kapasitesine ek olarak eklenmiş olan yeni kapasite şeklinde adlandırılır. İki kavram arasındaki fark, aşınma ve eskime payına yani amortismanına eşittir (Öztopraktan, 2006: 3). Net yatırım ile Brüt yatırım arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklanabilir $\text{Net yatırım} = \text{Brüt Yatırım} - (\text{Eskime} + \text{Aşınma} + \text{Değerden Düşme})$.

❖ Uyarılmış Yatırımlar-Otonom Yatırımlar

Milli gelirdeki değişimlere bağlı olarak yatırım harcamaları değişim gösteriyorsa, bu çeşit yatırımlara uyarılmış yatırım denir. Örneğin; girişimcilerin milli gelirdeki artış sonucu piyasada oluşan talep fazlasını karşılamak için mevcut kapasitesini yükseltmek için donanım yatırımları yapar.

Otonom yatırım ise; milli gelirdeki değişimlerden bağımsız olan yatırım türleridir. Yatırım kararı kamu ya da özel kesim tarafından verildiğine bakılmaksızın milli gelirden bağımsız olarak verilen kararlardır. Devletin yapmış olduğu hastane, yol, ve savunma ile ilişkili yatırımları örnek olarak gösterilebilir. Uzun süreli olarak planlanan yatırımlar genellikle otonom yatırım içerisine girmektedir (Dağ ve Çelik, 2018: 866). Otonom yatırımlar daha net anlaşılması için şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Otonom Yatırım ile Milli Gelir İlişkisi

Şekil 1'den hareketle milli gelirdeki herhangi bir değişmeye karşı otonom yatırımlarının bağımsız kaldığı görülmektedir. Yatırım harcamalarında etkisi bulunan gelir dışındaki diğer faktörlerde gelişebilecek herhangi bir artış veya azalış Otonom yatırımları aşağı ya da yukarı doğru kaydıracaktır.

❖ Reel Yatırımlar-Mali Yatırımlar

Mali yatırımlar; hisse senedi ve tahvil gibi anonim şirketler tarafından çıkarılan, menkul kıymetler diye adlandırılan kıymetli evrakın satın alınması ile bu şirketlerin faaliyetlerine katılmayı ifade etmektedir. Ancak şirketin faaliyetlerine katılmak her zaman yeni bir yatırım meydana getirmez. Çünkü şirket kurulurken ortak olan şahıs, reel yatırım yapmıştır; fakat şirketin hisse senedini başkasına devrettiğinde, onun senedini satın alan şahıslar yeni bir yatırım yapmış sayılmazlar. Birinci şahsın yatırım konusundaki hissesini yani şirket haklarını devralmış olurlar (Gencel, 2007: 43). Kısaca mali yatırımlar; kıymetli evraklara yapılan yatırımlardır. Örnek olarak hisse senedi, devlet tahvili, hazine bonosu gibi milli gelir üzerinde herhangi değişiklik yaratmayan yatırımlardır.

Reel yatırımlar; bir ekonomide belli bir zaman diliminde üretim teçhizatlarına yapılan net ekler olarak açıklanmaktadır. Bu tür yatırımların ekonominin büyümesi ve

gelişmesinde mali yatırımlara göre daha güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Örneğin; bir un fabrikasının hammadde olarak elinde bulundurduğu buğday miktarını iki katına çıkarması durumuna reel yatırım denilebilir.

❖ Özel Yatırımlar-Kamu Yatırımları

Ekonomide yatırımlar, kamu ve özel kesim yatırımları olmak üzere iki ana sektör tarafından yapılmaktadır. Kamu kesimi yatırımlarındaki amaç; salt kar elde etme amacı güdülmeden, çok düşük bir bedelle veya bedelsiz olarak toplumsal hizmetin sağlanmasıdır. Özel kesim yatırımları ise; kâr maksimizasyonuna dayanan yatırımlardır. Bunlarda denetim devletin elinde değildir. Ancak devlet, uygulayacağı tedbirlerle ve çeşitli teşvik araçlarıyla özel kesim yatırımlarını yönlendirebilir.

Yatırım; kazancı uzun bir zaman diliminde ortaya çıkan ve değişen teknolojik, politik, sosyal ve ekonomik koşullar sebebiyle aşırı risk bulunduran bir girişimdir. Bu yüksek riski azaltmak ve girişimcileri ülkenin gereksinim duyduğu yatırımlara yönlendirebilmek için devletin ve diğer kamu kurum ve kuruluşların (Bakanlıklar, KOSGEB, İŞKUR, TÜBİTAK, AB, Kalkınma Bankası, Kalkınma Ajansları gibi) yatırımlara teşvikler ve destekler vermesi ülkenin bölgeleri arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında ve sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir araçtır (Karabulut, 2007: 179).

1.1.4. Yatırım Kararları Üzerinde Etkisi Olan Faktörler

Bir yatırım kararı verilirken karar verme döneminde birçok faktörün etkisinin olduğu bir gerçektir. Yatırımlarda istenen başarının elde edilmesi için yatırımı etkileyecek faktörlerin iyice araştırılması gerekir. Yatırım kararını etkileyen faktörlerin yatırım lehinde değiştirilmesiyle istenen başarılı yatırım gerçekleşebilir.

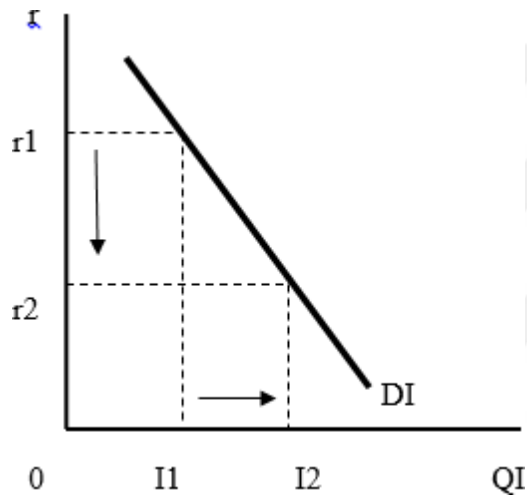
Yatırım yapacak girişimci birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörlerin bazıları faiz etmeni, siyasi iktidarın etkisi, milli gelir etkisi, beklentilerin etkisi, yatırım yerinin uygunluğu ve vergi teşvikleridir.

❖ Faiz Etmeni

Faiz etmeni hem yatırımı hem de yatırım yapmak isteyen girişimcileri birkaç yönden etkilemektedir. Faiz oranlarının yüksek olduğu durumlarda elinde sermayesi bulunan bireyler yatırım yapmak yerine faize sermayesini yatırarak kazanç

sağlayabilirler. Risk taşımayan bu faaliyet yatırım kararları üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Başka bir durumda ise, yatırım yapmak için sermayesini bankalar aracılığıyla ya da dışarıdan borç alarak sağlayan bir girişimci, yüksek faiz oranının varlığı durumunda borçlandığı miktarın üzerinde bir değerle karşılaşacaktır. Bu durumda yatırım yapan yatırımcı için kâr oranının azalmasına sebebiyet verecektir. Bu tablo karşısında yatırımcı yapmayı planladığı yatırımı tekrardan incelemeye alacaktır. İncelendikten sonra beklenen kâr seviyesi fazla düşerse yatırımcı bundan vazgeçecektir (Dağ ve Çelik, 2018: 869). Şekil 2'de Faiz ile yatırım ilişkisini verilmiştir.

Şekil 2: Faiz-Yatırım ilişkisi

Şekil 2'de görüldüğü üzere faiz oranları (r) ile yatırım (I) arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Buradan da açıktır ki faiz oranlarının yüksek olması yatırımlar için olumsuz etki yaratır.

❖ Siyasi İstikrarın Etkisi

Siyasi istikrar ile ekonomik istikrar arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Siyasi istikrarın sağlanamadığı durumda hükümetlerin tekrar seçilmeleri konusunda belirsizlik yaratmakta, hükümetlerin kamu yatırımları konusunda ve girişimcilerin uzun süreli kararlar alması riskli olduğundan yatırım kararını ertelemektedir(Arslan, 2011: 75).

Siyasi istikrar sağlanamadığı zaman geleceğe ilişkin belirsizlikler olabilmektedir. Böylece yatırımlardan beklenen kâr düzeyinin düşmesine bağlı olarak,

yatırımların da düşmesine sebebiyet verecektir. Bu durum da büyümenin düşük düzeyde gerçekleşmesine neden olacaktır.

Hükümet yönetiminde değişim yaşanacağı ihtimali yüksek olduğunda, yeni hükümetin ilgili politikalarda gideceği değişikliklere yönelik bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, risk almak istemeyen yatırımcılar bu konularda geri adım atabilmekte ve hatta yurtdışında yatırım yapma gibi alternatiflere başvurup ülke ekonomisini terk edebilmektedir (Karahana ve Karagöl, 2014: 2).

Politik istikrarsızlık ya da belirsizlikler bazı sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlar (Arslan, 2011: 75):

- Kamu harcamaları tahsis kararları,
- Kamu yatırımlarında düşüş, Kamu tüketiminde artış,
- Özel kesim yatırımlarında azalış,
- Düşük İktisadi büyüme gibi sonuçların ortaya çıkacağı belirtilmektedir.

Siyasi istikrarın tam sağlanamadığı bir ülkede siyasi istikrarsızlık ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz yönde etkileyebilir. Bunun sonucunda çeşitli kredi derecelendirme kuruluşları tarafından yapılan analiz ve değerlendirmeler ülke için olumsuz sonuçlara neden olabilir. Yani kredi derecelendirme kuruluşları yaptıkları bu kredi notuyla ülkeye yatırım yapmak isteyen girişimcileri yatırım yapmaktan vazgeçirebilmektedir.

❖ Milli Gelirin Etkisi

Yapılan yatırımlar, üretim ve istihdam hacmini artırdığı için gelirleri de artırmaktadır. Bu açıdan milli gelir yatırımlara bağlıdır. Öte yandan yatırımlar da milli gelire bağlıdır çünkü tasarruflar milli gelirin bir fonksiyonudur. Milli gelir fazla ise tasarruflar da fazla olacak ve daha fazla yatırım yapılabilir.

Milli gelirde pozitif yönlü bir değişim beraberinde tüketimde artışa neden olacaktır. Böyle bir durumda ileride yaşanacak artan tüketim talebini karşılamak için yatırımcıları yatırım yapmaya yönlendirecektir. Burada yatırımlar ile milli gelir arasında aynı yönlü bir artış olması beklenmektedir. Milli gelir artıkça yatırımların da artması beklenir. Bu duruma uyarılmış yatırımlar örnek olarak verilebilir. Milli gelir artarsa bu artışa bağlı olarak artan tüketim talebini karşılamak için girişimciler daha fazla mal ve

hizmet üretmek için makine ve tesisatlarının kapasitelerini artırmak isteyeceklerdir. Eğer milli gelir azalırsa girişimciler bu sefer yatırım yapmaktan uzak durabilirler.

❖ Beklentilerin Etkisi

Yatırımcılar gelecekte daha fazla kâr elde edeceği beklentisi olursa yatırımcı yatırım yapmaya yönelimi gösterir. Örneğin gelecek zaman içerisinde bir ürüne dair talep artışı olacağı bekleniliyorsa bu ürünü üretmek için müteşebbisleri yatırım yapmaya sevk eder. Buna benzer olarak faiz oranı, enflasyon, güven endeksi ve siyasi istikrarın pozitif ya da negatif bir yönelim beklentisi durumun da müteşebbislerin yatırım kararlarını belirleyebilmektedir.

Müteşebbislerin gelecekte elde edilecek kâra ilişkin beklentileri yatırım üzerindeki kararlarını belirlediği için özellikle gelir üzerinden alınan vergilerin, yatırım faaliyetlerini sınırladığı kabul edilmektedir. Vergiler, yatırımlarda kullanılmak için ayrılan sermayenin dağılımını etkileyerek yatırım hacmini olumlu ya da olumsuz etki eder. Herhangi bir vergi oranında meydana gelen artış yatırımlar üzerinde azaltıcı etkiler oluştururken vergi indirimleri ise yatırımlar üzerinde pozitif yönlü bir etki oluşturur (Gencel, 2007: 35). Bundan dolayı vergilerin de yatırım kararları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle yatırımları teşvik eden temel sebeplerden biri de girişimcilerdeki beklentilerdir.

❖ Yatırım Yerinin Durumu

Yatırım yerinin durumu, ulaşımı, hammaddeye yakınlığı, enerji kaynak durumu ve müşteri kitlesine erişimi gibi durumlar yatırım kararlarını etkileyen önemli bazı nedenlerdir. Ayrıca yatırım yapılacak bölgenin alt yapı bakımından yeterli olup olmamasına bağlı olarak yatırım yapma kararı üzerinde etkisinden söz edilebilir. Bu bilgiler doğrultusunda yatırım kararını etkileyen en önemli nedenlerden biri de yatırım yerinin durumudur.

1.2. Teşvik Kavramı

Günümüzde vergi teşvikleri, dünyada gelişen küreselleşme ile birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikalarında önemli bir yere sahiptir. Sosyal

devlet fikrinin hakim olmasıyla beraber devletin ekonomiye müdahale etmesiyle teşviklerin önemi daha da artmıştır. Özellikle ekonomik büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirme, ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmada özel sektörün payını artırmak için teşvikler daha çok tercih edilen araçlar arasında yerini almaktadır.

Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğüne göre teşvik, kavram olarak *"isteklendirme ve özendirme"* anlamına gelmektedir (TDK, 2018).

İncekara'ya göre teşvik kavramı, *"belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve daha hızlı gelişmesini sağlamak amacı ile kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler"*dir (İncekara, 1995: 9). Ankara Ticaret Odasına göre ise *"ülkelerin kalkınma stratejilerine ve mevcut sosyo-ekonomik ve toplumsal yapılarına bağlı olarak belirli aktivitelerin yapılmasına veya yapılmamasına özendirmek amacıyla kamu tarafından sağlanan nakdi veya gayri nakdi destekler paketi"* (Ankara Ticaret Odası, 2000) olarak tanımlanmaktadır.

Çeşitli şekillerde tanımlaması yapılan teşvik kavramı OECD'ye göre devlet tarafından bir yatırımın maliyetini, elde edeceği kârı etkilemek veya yatırım alakalı riskleri değiştirerek yatırımın büyüklüğünü, yatırım hangi sektör ve bölgede yapılacağını tesir etmek için hazırlanan önlemlerdir (OECD'den aktaran Çatal, 2010: 289).

Devletin ekonomik ve sosyal kalkınma amaçlarını gerçekleştirmek için özel kesimin etkisini sağlamak, girişimcilerin yatırım, ihracat, gibi arzularını gerçekleştirmek amacıyla sağladığı (faiz desteği, sigorta prime desteği, yer tahsisi, vergi indirimi gibi) araçlar teşvik olarak tanımlanmaktadır. Teşvik araçları, özel sektör yatırımlarını ve ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasını artırmak, bölgeler arası eşitsizliği ve işsizliği azaltmaya yönelik kullanılabilmektedir.

1.3. Teşvik Amaçları

Teşviklerin temel amacı genel refah düzeyinin artırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için uygulanan önlemler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanmaktadır (Oyman, 2017: 32). İster gelişmiş isterse gelişmekte olan ülkelerde uygulanmakta olan teşviklerin bir politika aracı olarak kullanmasının başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir (Öztopraktan, 2008: 7):

- Yatırım ve üretim olanaklarının kıtlığı,
- Para ve kredi piyasalarının yeterince gelişmemiş olması,
- Bölgelerde gelişmişlik farkı ve istihdam sorunu,

- Doğal zenginliklerden yeterli düzeyde faydalanılmaması,
- Girişimcinin eğitim ve tecrübesinin istenilen düzeyde olmaması,
- Ekonomik bunalımla karşılaşılması,
- Ekonomide planlamanın etkin olması,
- Ekonomide özel girişimciliğe yer verilmesidir

Bazı teşvik türlerinin yalnızca ekonomik ve sosyal nitelikli amaçları var iken bazılarının da hem ekonomik, idari ve mali gibi birden çok amacı bulunmaktadır. Teşvik uygulamalarının temel amacı ülkenin genel refah düzeyinin artırılmasıdır. Bunun dışında kamu harcamaları politikalarındaki teşviklerin önemi büyük olmasından dolayı, teşviklerin ne şekilde kullanılacağı büyük önem taşımaktadır. Bu nedenlerden dolayı teşvikler; gelir dağılımını, ülke içinde kaynak tahsisi ve harcamaların verimliliğine etki etmektedir (Gerni vd, 2015: 312).

1.3.1. Ekonomik Amaçlar

Vergi teşvik amaçlarından en önemlisi ekonomik amaçtır. Gelişmekte olan bir ekonomi için, iç piyasanın büyütülmesi bakımından, uluslararası piyasaya rekabetçi bir yapı elde etme bakımından "maddi teşvik" yöntemlerinin yatırımların artırılmasında ve yönetilmesinde önemli bir yere sahiptir.

Ekonomik amaçlar (Oyman, 2017: 33; Kılıçaslan ve Kılıç, 2016: 38):

- Tasarrufları artırmak,
- Yatırımları artırmak,
- Yatırımları belli sektör ve bölgelere yöneltmek,
- Bölgesel dengesizlikleri azaltmak,
- Vergilerin ekonomik kararlar üzerinde oluşturduğu olumsuzlukları yok etmek,
- Ekonomide istikrarı sağlamak,
- İşsizliği azaltmak,
- Yeni kurulan sanayileri korumak,
- İhracat ve uluslararası rekabet gücünü artırmaktır.

❖ Tasarrufları Artırmak

Ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması için yatırımlar önemli bir konuma sahiptir. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın istikrarlı olması içinde

yatırımlarında istikrarlı artması gerekmektedir. Yatırımların istikrarlı artışını sağlamak için her şeyden önce tasarrufların bulunması gerekmektedir (www.sbb.gov.tr, 2018). Yatırımlar her ne kadar teşvik edilse de yatırımı yapacak sermaye birikimi olmadığı müddetçe yatırım yapmak pek mümkün değildir. Gelişmekte olan ülkeler kalkınma için daha çok yatırıma ihtiyaç duymakta ve bunun için de daha çok tasarrufta bulunması gereklidir. Vergi politikalarıyla ekonomiye yön verme farklı şekillerde uygulanabilmektedir. Bu politikada özel yatırımların teşviki, tasarruf ve sermaye birikimini sağlamak için vergi indirimleri ve vergi muafiyeti kullanılmaktadır. Fakat vergilerin tasarruflar üzerinde olumsuz etkileri vardır. Örneğin gelir vergisi bireyin tüketimi ve tasarrufları arasında ilişkiyi sağlamaktadır (Şaşmaz ve Yayla, 2019: 320). Vergi nedeniyle kullanabilir geliri azalmaktadır. Böylece bireyin yatırım verimliliğini düşürerek tasarruf isteğini yok eder.

Tasarrufları artırabilmek için vergilerin bu olumsuz yönlerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Yatırımların dayanağı tasarruflardır. Tasarruflar yetersiz durumda ise ya yatırımdan vazgeçilir ya da dış tasarruflara başvurulur. Yatırımlar iç tasarruflardan fazla ise ülkede cari açık meydana gelir. Bu açığı kapatmak için dış borçlanma yoluna gidilir (Karagöl ve Özcan, 2014: 9). Bu durum tasarrufların ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

❖ Yatırım Hacmini Artırmak

Ülkelerin kalkınma ve büyümeleri için tasarruf ve yatırım en önemli araçlardandır. Tasarruf olmazsa yatırım, yatırım olmazsa kalkınma ve büyüme gerçekleşmez. Bireyler yatırım kararı verirken sermayesini (tasarruflarını) göz önünde bulundurarak yatırım kararı alır. Belirli bir kalkınma hedefi edinen ülkeler, yatırımların artırılması ile hem kalkınmanın gerçekleştirilmesi hem de sürdürülebilir büyüme açısından önemli bir yere sahiptir.

Ülkeler açısından yatırımların ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki öneminden dolayı günümüzde yatırım iklimi kavramı ortaya çıkmıştır. Yatırım iklimi, yatırımcının bulunmasını istediği ve bulunmasını istemediği ile ilgilidir. Genel olarak bakıldığında zaman, yatırımcılar yatırım yapmak istedikleri ülkede şu kriterleri göz önünde bulundurlar (Erdoğan, 2008: 1):

- Kuralların sade, açık ve anlaşılabilir olması,

- Siyasi istikrar,
- İstikrarlı ve şeffaf koşullar içersinde iş yapma özgürlüğü,
- Güvenli, ipotek edilebilir ve uzun süreli kiralama olanağına taşıyan arazi,
- Rekabet kurallarına sahip bir piyasa ortamı,
- Güvenilir, sürekli ve güçlü fiziki altyapıya sahip olması,
- Nitelikli işgücüdür.

Yukarıda sayılan faktörler yatırımları etkilemektedir. Ayrıca yatırımları etkileyen vergi faktörleri de bulunmaktadır. Bunlar;

- Şeffaflık, basitlik, vergi kanunları ve yönetimde istikrar ve kesinlik,
- Vergi oranları,
- Vergi teşvikleridir.

Yatırım iklimi şartları sağlanırsa eğer, doğrudan yabancı yatırımlar gittiği ülke ekonomilerinde sermaye birikimi ve üretim kapasitesini doğrudan etkileyebilmektedir. Daha çok doğrudan yabancı yatırım çekmek için şeffaf politikalar uygulanmalıdır.

Vergilerin yatırım hacmi üzerinde olumsuz tesiri bulunmaktadır. Bunlar; vergiler bireylerin satın alma gücünde azalma meydana getirmektedir. Böylece yatırımlara ayrılacak fonlarda azalma meydana gelmektedir. Vergi teşvikleri ile yatırımlar teşvik edilirken, Vergi ise yatırım kararlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yatırımcının yatırıma karar vermesi yatırım sonrası eline geçecek kâra bağlıdır (Şaşmaz ve Yayla, 2019: 323).

Vergi teşvikleri, vergilerin yatırımlar üzerindeki olumsuzlukların gidermek için kullanılan bir araçtır. Vergi teşvikleriyle girişimciler, üzerinde yük oluşturan faktörlerden kısmen kurtulmaktadır. Firma vergi teşviklerinden yararlandığında yatırım maliyeti azalmakla beraber tasarruflarda artış meydana getirmektedir. Firma girdi maliyeti azaldığı zaman daha çok üretir ve daha çok istihdam sağlamış olur. Üretim miktarında gelen artış ile birlikte büyüme hızı da artış gösterebilecektir.

❖ Yatırımları Belirli Alanlara Yöneltmek

Vergisel teşviklerle ekonomik kalkınma ve büyüme planlarının daha etkin ve verimli olabilmesi için çeşitli sektör ve verimli alanlara yönelik dağılım ve yatırımlar arasında organizasyon sağlanmalıdır. Vergisel teşvik yöntemiyle üretken olmayan faaliyet alanlarındaki yatırımları engellemektir. Küreselleşme ile birlikte gelişen

rekabet ortamı nedeniyle ileri teknolojiye daha çok ilgi gösterilmiştir. Ülkelerin yabancı yatırımlara yönelmesinin en önemli nedeni teknoloji transferidir.

Ülkeler belirli vergi teşvikleriyle ileri teknolojiyi ülkelerine çekmek istemektedir. Çünkü elektronik ve diğer teknoloji sanayiler, istihdamı artırma, ihracatta artış ve ekonominin modernizasyonu önemli bir yere sahiptir.

Günümüzün ülke ekonomileri kıyasıya bir mücadele içerisinde. Bunun temel sebebi ise küreselleşmenin yanında bilgi ve teknoloji alanında yaşanan önemli gelişmelerdir. Yaşanan bu mücadelede, ülkeleri Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) yatırımlarına daha fazla önem vermeye yöneltmiştir. Ekonomide sabit bazı maliyetler aracılığıyla gerçekleştirilen Ar-Ge etkinlikleriyle elde edilen bilgi ile daha ucuza üretim yapabilmesine olanak sağlamaktadır (Meçik, 2014: 671). Ar-Ge yatırımları bir ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasında önemli düzeyde etkileyebilmektedir. Devlet açısından Ar-Ge faaliyetlerini artırmanın iki yolu bulunmaktadır. Birincisi kamu kesiminin bu görevi üstlenmesidir. İkincisi ise, özel sektörün Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesidir. Günümüzde Ar-Ge faaliyetlerini artırmak için özel sektörün desteklenmesi tercih edilmektedir.

Ar-Ge harcamaları ülke ekonomisi için bazı avantajlar sağlayarak ülkenin büyüme ve kalkınmasına olumlu katkıda bulunmaktadır. Bu katkılar aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Güzel, 2009: 33);

- Rekabet Avantajı,
- Yabancı Sermayeyi Çekme,
- Verimlilik Artışı,
- Teknolojik Bağımlılıktan Kurtulma.

Ar-Ge faaliyetlerinin yukarıda ifade edilen olumlu yönlerinden de anlaşılacağı gibi bu faaliyetler pozitif dışsallığa neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı teşvikler verilmektedir. Teknoloji ithal eden devletlerin birçoğu Ar-Ge faaliyetlerini geliştirmek için özel vergi teşviklerini sağlamaktadır. Ülkelerin Ar-Ge harcamaları dikkate alındığında dünyanın önemli ülkeleri olan ABD ve Çin'in ayırdığı kaynaklar oldukça yüksektir.

- ❖ Bölgesel Dengesizlikleri Azaltmak

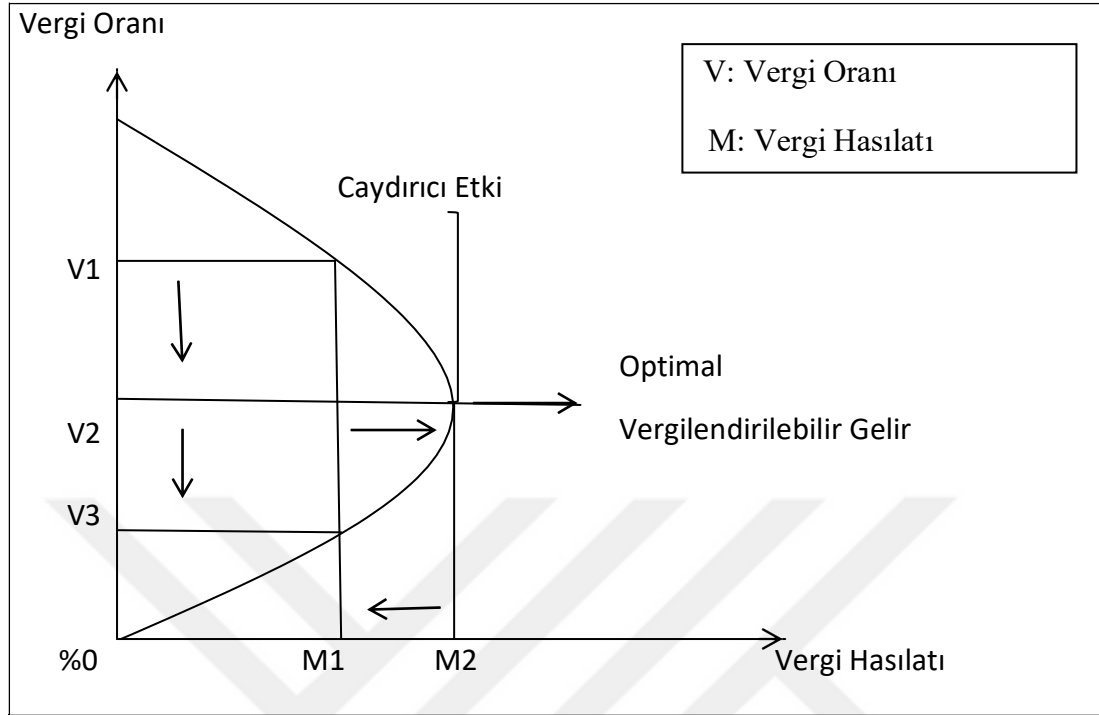
Bölgesel kalkınma dengesizliği neredeyse her ülkede var olan önemli sorunlardan biridir. Bu kadar önemli olmasının sebebi de bölgeler arasındaki dengesizliktir. Bu dengesizlik bölgeler arasındaki büyümeyi etkilemekle beraber ekonomik ve sosyal sorunlara sebep olmaktadır.

Bölgesel dengesizlik bölgelerin sahip olduğu özelliklerden veya uygulanan iktisadi politikalardan etkilenmektedir. Bölgeler arası eşitsizlik ülkenin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. Az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran bölgesel dengesizlik daha fazladır. Bunun temel sebepleri arasında endüstri faaliyetlerinin yetersizliği, altyapı eksikliği ve yüksek oranda işsizliğin olmasıdır (Gerni vd, 2015: 312). Bölgeler arası gelişmişlik farkı ve kalkınmada İstihdam yetersizliği, çevre, altyapı, eğitimsizlik gibi konular önemli derecede etkilemektedir. Vergi Teşvikleri bölgesel kalkınmayı sağlamak ve eşitsizliği gidermek için kullanılan bir politika aracıdır.

Sosyal devlet anlayışı gereği bölgeler arasındaki dengesizliği gidermek için devlet müdahalesine gerek duyulmaktadır. Devlet vergi teşvikleri ile bölgeler arası dengesizliği azaltmaya çalışmaktadır. Bu amaçla azgelişmiş bölgelere yatırımcıları çekebilmek için sağlanan mali teşviklerdir. Gelişmemiş bölgelere özel sektörün tek başına kalkınmayı sağlayamadığı durumda devletin bazı faaliyetlerde öncü olması gereklidir (Özker ve Biniş, 2010: 501). Vergi teşvikleri ile yatırımları geri kalmış bölgelere yönlterek bu bölgelerde mevcut endüstrilerin gelişimi sağlayarak ülkenin ekonomik gelişimine katkı sağlayacaktır.

❖ Vergilerin Ekonomik Kararlar Üzerinde Yaratdığı Olumsuz Etkileri Gidermek

Vergiler, girişimcilerin yapacağı yatırımları olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle vergi oranlarının yüksek olduğu durumlarda yatırımcı yatırım yapmaktan kaçınır. Yatırım yapsa dahi vergiden kaçınmanın yollarını aramaktadır. Vergi oranlarının yüksek olması hem vergi hasılatını azaltmakta hem de yatırımcının kaçmasına neden olabilmektedir. Buna ilişkin İbn-i Haldun Laffer eğrisi aşağıda Şekil 3'te verilmiştir (Temiz, 2008: 6)

Şekil 3: Vergi Oranı ile Vergi Hasılatı İlişkisi

Şekil 3'te görüldüğü üzere vergi oranlarının yükselmesiyle vergi hasılatının azaldığı görülmektedir. Eğer vergi oranları düştüğünde ise vergi hasılatı yükselmektedir. Onun için Optimal vergileme oranını doğru tespit edilmelidir. Vergi oranları ile yatırımlar ile arasındaki ilişkide ters yönlüdür. Yatırımcı çekebilmesi için vergi oranlarını düşük olması gerekmektedir.

Vergi sisteminde ya da vergi oranlarında olumsuzluklara neden olabilecek durumların olması durumunda girişimcilerin ekonomik kararları üzerinde olumsuz etki yaratabilir. Örneğin, vergi sonrası üretim kapasitesi, en iyi alanlarda ya da iyi düzeyde kullanılmamış olabilir. Yatırımlarda bu olumsuz etkiler vergi teşvikleri ile yok edilebilir.

❖ Ekonomik İstikrarı Sağlamak

Devletin önemli bir kalemi olan vergiler, ekonomiye farklı yöntemler ile teşvik ederek ekonomik istikrarı sağlamak için kullanılmaktadır. Vergilerden dolayı bireylerin veya firmaların satın alma güçlerinde yaşanan azalma, teşvikle sağlanan imkanlarla telafi edilmekte ve tasarruf veya yatırımlara yönlendirebilmektedir (Siverekli Demircan, 2003: 108). Vergi teşviklerine başvurulmasının bir başka önemli ekonomik nedeni,

konjonktürel dalgalanmaların önüne geçebilmektir. Ekonomilerde mevsimlik hareketler, savaş, doğal afetler, genel grevler gibi dalgalanmalar meydana gelebilir. Örneğin enflasyonist ortamlarda doğabilecek maliyetler umulanın üzerinde bir külfet getirebilmektedir. Bu durum da, yatırımcıyı caydırıcı, yatırım kararını olumsuz yönde etkileyebilecek bir durumdur. Dolayısıyla, bu riskin telafisine yönelik mekanizmaların çalıştırılması gerekmektedir. Konjonktürün daralma dönemlerinde yatırım teşviklerinin, arttırılması genişleme döneminde ise teşviklerin hafifletilmesi gerekmektedir.

❖ İstihdamı Teşvik Etmek

İşsizliğin yüksek olduğu bir ekonomide talebi artırıcı vergi politikası uygulanması gereklidir. Bu politika aracında vergi teşvikleri ile yapılabilir. Devlet destekleri, üreticiler ve tüketicilerin karşılaştıkları fiyatlara müdahale ederek etkilemektedir. Firmaların yatırımlarını artırabilmeleri için vergi oranlarının indirilmesi ve vergi muafiyet-istisnalarını uygulayarak istihdam yaratmaktadır (Yavuz, 2010: 89). Örneğin vergi teşvikleri ile küçük ölçekli firmaların büyük ölçekli firmaya geçişinde vergi teşvikleri aracı olarak kullanılabilir veya Firmaları piyasada oluşan talep fazlasını karşılamak için personele ihtiyaç duymaktadır. Bunun sonucunda eksik istihdamda azalma meydana gelecektir. Teşvik politikalarıyla ülkeler, istihdam yaratabilmek için yeni iş kollarının açılması ve personel sigorta desteği vererek yatırımcılara yönelik teşvik politikalarını devreye sokmaktadır (Candan ve Yurdadoğ, 2017: 158).

❖ Yeni Kurulan Sanayileri Korumak

Bir firma yeni kurulduğunda ilk dönemlerde maliyeti yüksek olmaktadır. Ayrıca kurulduğu bölgenin yarattığı dezavantajlardan dolayı bu firmaların belirli bir süre korunmaya ihtiyacı vardır (Yavuz, 2010: 88). Bunun için teşvikler bu sanayilerin korunmasına ve gelişmesine neden olabilir. Yeni kurulan sanayiler merkezlerden uzak ise eğer, hammadde ulaşımında ve gerek duyulan nitelikli işgücünü bulmakta zorlanabilir. Ayrıca bu dezavantajlar firmaya ek maliyet çıkartmaktadır. Vergi teşvikleri, bu ek maliyetleri karşılama olanağına sahiptir.

❖ İhracat ve Uluslararası Rekabet Gücünü Artırmak

İhracat ve uluslararası rekabet edebilmek için, ülke ekonomisinin kalkınması ve büyümesi üretim yapması gerekmektedir. Bu kalkınma ve büyüme olabilmesi için ihracatın ithalattan yani net ihracatın pozitif olması gerekmektedir. Diğer ülkelerle

rekabet etmesi, teknolojik olarak geliştirmesi, ülkenin dış ekonomiye açılması için uluslararası ticarete söz sahibi olmasıyla muhtemeldir (Büyükkakın ve Özyılmaz, 2016: 47). Günümüzde bir ülkenin rekabet gücü; ileri teknoloji kullanımı, düşük maliyetli ve kaliteli üretimi belirleyici unsurdur. Vergi teşvikleri ile rekabet gücüne ulaşmak için vergi politikası bir araç olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de ihracatın yükseltilmesi, firmaların hem rekabet güçlerinin korunmasında hem de artırılmasında önemli bir konuma sahiptir (Şaşmaz ve Karamıklı, 2018: 2847).

1.3.2. Mali Amaçlar

Vergilere başvurulmasının temel amacı malidir. Vergilerde mali amacı gerçekleştirmek için de vergi teşvik politikaları kullanılarak elde edilir. Nitekim vergi teşvikleri ilk başta devlet için bir vergi kaybına neden olsa da ileriki zamanlarda gelir artışına neden olacaktır. Teşvik önlemlerinin yarattığı yatırım artışı vazgeçilen vergiden yüksek olması durumunda bu desteklerin doğru olduğudur (Tekin, 2006:312). Çünkü vazgeçilen vergilerden yeni tasarruflar yaratacak ve faiz haddi de düşecektir. Girişimciler düşük faiz oranından yararlanarak yatırım yapmaları için harekete geçecektir. Bunun sonucunda ekonomide verimlilik ve üretim artacaktır.

Bir ülkede uygulanan maliye politikaları gereğı, vergi oranları düşük tutularak kayıt dışı ekonomi azaltılabilir. Şekil 3'te görüldüğü üzere vergi oranlarını yüksek olması vergi hasılatında düşüşe neden olmaktadır. Vergi oranlarının düşük olduğu durumda vergi hasılatında artışa neden olabilmektedir (Doğın, 2006: 257). Bu durum vergi mükellefinin davranışlarında ve tercihlerinde değışikliğe neden olarak vergiden kaçınma yollarından vazgeçecektir. Bunu vergi teşvikleri aracılığıyla gerçekleştirebilir.

1.3.3. Sosyal ve Siyasi amaçlar

Hızlı nüfus artışıyla beraber günümüz ekonomilerinde istihdam sorunu ortaya çıkmaktadır. Ülkeler işsizlikle mücadelede istihdam oluşturabilmek için yatırım teşviklerini kullanarak yaratmaya çalışmaktadır (Öner, 2002: 98). Ayrıca ülkenin eğitim, sağık gibi sosyal nitelik taşıyan hizmetlerin finansmanına birey ve firmaların katkıda bulunması için kanun koyucular bu alanlara yapılacak mali katkıların vergi matrahlarından düşürölmesine olanak sağlamaktadır (Eğmir ve Gürler Hazman, 2017: 227). Bu tür teşviklerin amacı, bu hizmetlerin faydasının tüm topluma yayılmasına imkân sağlayacak ve sağılanan faydanın vazgeçilen vergiden daha fazla fayda

sağlayacağı düşüncesidir. Bu tür teşvikler bir yandan sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olurken bir yandan da sosyal amacı gerçekleştirmektedir.

Siyasi nedenlerden dolayı yükümlülere çeşitli vergi teşvikleri sağlanması, vergilemenin siyasal sınırlamasının bir sonucudur. Çünkü vergi kanunları kabul edilirken çeşitli baskı grupları (dernekler, sendikalar, meslek odaları gibi), hükümet ve parlamento üzerinde baskı oluşturarak temsil ettikleri gruplar lehine vergi teşvikleri elde edebilirler. Örneğin yasama organı, seçmen potansiyelini kaybetmemek için çoğu zaman vergi teşvikleri belirli gruplar için oluşturabilmektedir. Bunun sonucunda oluşacak maliyetler bütün vergi ödeyen toplum üzerine yayılmaktadır (Giray, 2016: 67).

Küreselleşme ile birlikte dünya ticaretinde meydana değişimleri ülkeler kendi lehlerine çevirmek için yani ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Bunlar arasında önemli sayılan yöntemlerden biri yatırım teşvikleridir. Yatırımlar her ne kadar teşvik edilse bile ekonomik büyüme ve kalkınma sağlanmayabilir. Yatırım teşviklerinin başarıyla sonuçlanması için yatırımlara etki eden faktörlerin uygun duruma getirilmesi gerekmektedir. Birinci bölümde yatırım kavramı, yatırımı etkileyen faktörler, teşvik ve teşvikin amaçları ele alınmıştır. Konunun daha anlaşılır olması bakımından ikinci bölümde tarihsel süreç içerisindeki konumuna değinilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TEŞVİK POLİTİKALARININ TARİHÇESİ

2. TÜRKİYE'DE TEŞVİK POLİTİKALARININ TARİHÇESİ

Türkiye'de uygulanan yatırım teşvik politikalarının durumunu iyi analiz etmek için tarihi geçmişine göz atmakta fayda vardır. Türkiye'de yatırımların teşviki 1863 yılına kadar uzanmaktadır. Teşvik süreci Islah-ı Sanayi komisyonunun inşa edilmesiyle hayata girmiştir (Sungur ve Öçal, 2019: 126). Daha sonra 1913 yılından itibaren uygulanmakta olan yatırım teşvikleri ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak değişime uğramıştır. Cumhuriyet dönemi boyunca ekonomik, sosyal, siyasal alanda yaşanan olaylar devlet politikalarını etkilediğinden dolayı, teşvik uygulamaları da hem içerik hem de kapsam olarak değişikliklere neden olmuştur. Türkiye'de teşvik sisteminin temelleri Osmanlı İmparatorluğuna kadar uzanmaktadır. Islah-ı Sanayi komisyonundan bu yana teşvikler konusunda yaşanan önemli tarih ve gelişmeler şöyle açıklanabilir (Yavuz, 2010: 90): - 1913 Teşviki Sanayi muvakkatı, - iktisat kongrelerinde alınan kararlar, - 1950'den sonra yabancı sermaye kanunu, Türkiye sınai ve yatırım bankasının kurulması, -1980 yılından sonra ihracata yönelik teşvik politikası, -1990'dan sonra parasal teşvik yerine vergisel teşvik ağırlıklı yaygın teşvik sistemine geçilmesi, -2004 yılında yasa yeniden düzenlenerek 5084 sayılı yeni teşvik yasası, -2009 yılında değiştirilerek yeni bir teşvik sistemi, - 2012 yılında 2009 teşvik yasası revize edilerek daha geniş bir teşvik yasası oluşturulmuştur.

2.1. Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatı

Osmanlı Devleti döneminde 1860 senesinde Islah-Sanayi Komisyonunun kuruluşuyla sanayinin desteklenmesine yönelik ilk çalışma olmasına rağmen, Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatı Türkiye tarihi bakımından ilk ve önemli devlet uygulaması niteliği taşımaktadır (Eser, 2011: 73).

Çıkarılan bu kanunla toplam bedeli 1.000 TL'yi geçen en az 5 HP motor gücü ve daha yukarı kullanan sanayi kuruluşlarına, makine donanımı ile ham ve yardımcı madde alımında "Gümrük Vergisi Muafiyeti" sağlanmıştır. Yasa ayrıca sanayi tesislerine yönelik yatırımlar için 5 bin m^2 arazi tahsis, aşar vergisi istisnası, yapı ruhsat harçları istisnası, emlak vergisi ve inşaat vergisi gibi değişik vergilerden

istisnalar da getirilmiştir. Bu kanun ile teşvik uygulamaları ilk kez kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturulmuştur (Öztopraktan, 2006: 34; Özdemir, 2014: 3-7).

Devletin gerek arazi tahsisi gerekse çeşitli vergi ve gümrük muafiyetlerini tanıması açısından bu kanun, devletin sanayiye ve sanayiciye ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır. Bu kanun 15 yıl yürürlükte kalmıştır. Fakat kanunun çıkarıldığı yıldan hemen sonra 1. Dünya savaşının başlamasından dolayı bu kanundan fazla yararlanılamamıştır (Hazman ve Kaya, 2018: 44). Birinci Dünya Savaşı sırasında yasa yeniden düzenlenerek yabancıların teşvikten yararlanmasına engel olunarak ve ayrıca batılılara verilen kapitülasyonlar kısmen kaldırılarak gümrük vergisi oranları arttırılmıştır. Çünkü yerli halk savaş ile uğraşırken yabancılar ticaretle uğraşarak ülkenin piyasasını ellerine geçirmeye çalışmıştır. O dönemin sanayisinde pay sahipleri incelendiğinde bunu doğrular niteliktedir. Bu dönemde imalat sanayi işyerleri durumu 239 kuruluştan sadece 22'si devlete aittir, geriye kalan hepsi yabancı ve gayrimüslimlere aittir (Kasalak, 2012: 69).

Bu kanundan yararlanabilmek için yapılması gereken işlemlerin zor olmamasına rağmen, bundan faydalanan firmaların sayısı çok düşüktür. 1917 yılında yapılan sanayi istatistiklerine göre teşvik önlemlerinden yararlanan firma sayısı 117 olduğu ve bu firmaların geneli İstanbul ve İzmir'de olduğu ortaya çıkmıştır. Birçok kuruluş bu yasadan haberdar olmamış, yasadan yararlananlar da yasa hakkında sınırlı bilgiye sahiptir (Duran, 1998: 61; Kasalak, 2012: 69).

2.2. Cumhuriyet Dönemi

Türkiye'de yatırımların teşvikine yönelik teşvik tedbirleri uygulamasına ilişkin ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu zamanında gerçekleştirilmiş, ancak uygulamayı Cumhuriyet sonrası dönemde daha çok gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet dönemi teşviklere yönelik yapılan düzenlemeler Planlı dönem öncesi ve Planlı dönem sonrası olarak incelenecektir.

2.2.1. Planlı Dönem Öncesi

2.2.1.1. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu

Kurtuluş Savaşının kazanılmasıyla birlikte, yeni kurulan devletin takip edeceği iktisadi kalkınma politikasının ana ilkelerinin ve alınması gereken önlemlerin tespit edilebilmesi amacıyla Mustafa Kemal Atatürk, daha Cumhuriyet ilan edilmeden Şubat

1923'te İzmir'de Türkiye İktisat Kongresi'ni toplamıştır. Türkiye İktisat Kongresine; sanayici, tüccar, çiftçi ve işçi grubunu temsil etmek üzere farklı meslek gruplarına mensup 1135 delege hazır bulunmuştur (Varlı ve Koraltürk, 2010: 132). Her grup temsil ettiği iktisadi kesimin sorunlarını ve sorunlarla ilgili çözüm önerilerini kongreye sunarak bu konularda karar aldırmaya çalışmışlardır.

1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ile birçok konuda önemli kararlar alınmıştır. Kongre sonucunda özel sektör ağırlıklı kalkınma benimsenmiştir. Buna bağlı olarak özel sektör yatırımları sağlanmaya çalışılmıştır (Eser, 2011: 73). Bu kongrenin gerçekleşmesiyle "Teşviki Sanayi Kanunu" 1927 yılında günün şartlarına uygun olarak tekrar yürürlüğe konulmuştur.

Teşvik-i Sanayi Kanunu ile getirilen teşvikler (Kutbay ve Aslan, 2015: 457);

- Yatırımcılara kamulaşan yada devlet arazisinden 10 hektara kadar bağışlanması,
- Kuruldukları dönemde harç ve resim gibi vergilerden muaf tutulması,
- Sanayi kuruluşlarında ithali yapılacak makine, hammadde ve yardımcı madde için gümrük muafiyeti,
- Devletin tedarik ettiği hizmetlerde sanayide kullandıkları ham ve yardımcı maddelerin fiyat indirimi,
- Kamuda gereksinim duyulan hammadde ve yardımcı maddelerin ülke içi üretimi %10 pahalı olsa dahi ithal mala tercih etme zorunluluğudur.

Bu kanunla getirilen en önemli teşvik önlemleri başlıca iki kısımda gösterilebilir (Küçüköğlu, 2005: 326).

- Yatırımların Maliyetlerine yönelik; bu alana yönelik en önemlileri, arazi bağışı, hammadde, makine ve teçhizatlara yönelik gümrük muafiyeti, çeşitli resim ve harçlardan muaf tutulması gibi önlemler gösterilebilir.
- Yatırımların kârına yönelik; işletmelerin kazanç vergisinden muaf tutulmasıdır.

Teşviki Sanayi Kanunu 1943 senesinde yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun ana sebepleri şöyle sıralanabilir. İlk olarak sermaye kıtlığı, tasarrufların olmaması, teknolojik imkanların az olması, bilgi birikimi ve teşvik önlemlerine karşı duyarlı bir girişimci, sanayici kadronun olmamasıdır. İkinci olarak, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının teşvik önlemlerini etkinsiz hale getirmesidir. Üçüncü neden ise, ülkede

sanayinin gelişmesi için ihtiyaç duyulan altyapı yatırımlarının henüz gelişmemesidir (Yavan, 2011: 72).

Bu kanun özel sektörün gelişmesi için içinde önemli teşvik unsurlarının barındırmaktadır. Fakat 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve İkinci Dünya Savaşı bu yasanın tam olarak gerçekleşmesine imkân sağlamamıştır. 1943 senesinde yürürlükten kaldırılmasına karşın, daha sonra uygulanan teşvik politikalarına rehberlik ettiği söylenebilmektedir (Çakırsoy, 1999: 11).

2.2.1.2 1929-1950 Dönemi

1929 Ekonomik Krizi tüm dünyadaki ekonomileri etkilemiş ve ticaret hacmini daraltmıştır. Küresel ekonomiye daha fazla entegre olunan ekonomilerde daha da fazla olumsuzluklara yol açmıştır. Türkiye henüz dış piyasaya tam açılmadığından dolayı Türkiye üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur.

Ülkemizde 1923-1929 döneminde özel teşebbüse dayalı bir ekonomi politikası uygulanmaya çalışılmış fakat ülkemizin kalkınması için gerekli tasarrufun yeterli olmaması ve bu tasarrufların verimli alanlara yöneltecek müteşebbis kesimin olmaması, özel kesime bağlı sanayileşme politikalarının amacına ulaşamayacağını öğretmiştir. 1929 yılında Ekonomik Buhranın başlamasıyla birlikte sanayileşmede özel kesimin tek başına yol kat etmeyeceği ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı kamu ekonomik kuruluşları aracılığıyla devletin bu görevi üstlenmesi zorunlu bir hal almıştır.

1930 yılında toplanan sanayi kongresinde, milli sanayinin gelişmesi ve yaygınlaşması için çalışmalar yapılmış ve gündemleri Teşvik-i Sanayi Kanunu olmuştur. Bunun üzerine 1933-1938 yılları arasında "Birinci Sanayi Planı" hazırlanarak üretime odaklı temel yatırımların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Duran, 1998: 64).

Birinci Beş Yıllık Endüstri Planı'nın temel amaçları şunlardır(Parasız,1998:50):

- Türkiye'de ana hammadde bulunan ya da kısa bir süre içinde bulunabilmesi muhtemel olan endüstri kollarını ele alması,
- Yapılacak yatırımlar büyük sermaye yada teknik güce ihtiyaç varsa, yatırımların devlete ya da ulusal kuruluşlara bırakılması,
- Yapılacak yatırımın üretim kapasitesi ihtiyaç duyulan tüketimle dengeli olması.

Sanayi planı ile kurulması oluşması istenen kollar beş büyük grupta toplanmıştır. Bunlar; Dokuma, Maden, Selüloz, Seramik, Kimya sanayileri olup planın uygulanması sonucunda on altı fabrika kurulmuş ve faaliyete geçmiştir (Ülken, 1984: 77).

1930 yıllarından itibaren gerek kamu, gerekse özel kesimin birlikte faaliyet gösterdiği karma ekonomik düzen anlayışı içinde gelişen sanayileşme politikası, kamu sektörü yatırımlarını arttırırken özel kesim için özendirici bir ortamın yaratılmasını engelleyici etkiye bulunmuştur. Etibank, Şeker Sanayi, Makine Kimya Endüstrisi, Sümerbank, Maden Tetkik Arama Kurumu gibi bugün de ülke sanayinde ağırlığı bulunan önemli kamu iktisadi kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Devlet bu kuruluşlarla sanayileşmede öncülük etmiştir (Eser, 2011: 74).

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planında öngörülen işlerin planlanan devreden önce tamamlanacağı görülünce 1936-1937 yıllarında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planının hazırlanmasına başlanmış, ilk 5 yıllık planda ele alınan endüstrilere ek olarak; elektrik üretimi, gıda ve makine endüstrileri, deniz ulaşımı alanlarında yeni fabrikalar yapılması öngörülmüştür. Bu planda, öncelikle sermaye malları üretimi ele alınmakta ve bilhassa ülkenin tabii kaynaklarını kullanacak yeni fabrikalar düşünülmekteydi. 1939 yılında İkinci Dünya Savaşının başlaması nedeniyle planda öngörülen bazı işleri tamamlamak mümkün olmamıştır (Hatiboğlu, 1981: 55).

Teşvik-i Sanayi Kanun'un 1942 yılında yürürlüğünün son bulmasıyla yasanın yerine yeni bir kanun çıkarılmamış uygulayıcı kuruluşlar dağınıklığa terk edilmiştir (Aşıkoğlu, 1988: 14). Bu yasa kalktıktan sonra 1950 yılına kadar yatırımları teşvik edici bir politika uygulanmamıştır. Fakat iktisadi politikalara yön verebilmek için çeşitli girişimler olmuştur.

2.2.1.3. 1950-1960 Dönemi

Hükümetlerin değişmesiyle birlikte ekonomi politikaları da buna paralel olarak değişmektedir. 1950 dönemlerinde özel sektöre ağırlık verilirken karma ekonomi anlayışı gelişmiştir.

1950-1960 dönemlerinde özel sektörün kullanabileceği kredi imkanları artış göstermiş, tarımsal üretimi destekleyici faaliyetler başlamış, altyapı yatırımları hız kazanmış (Güvemli, 1981: 452) ve özel sektörün yatırım yapmaktan kaçındığı alanlarda

devlet devreye girerek yatırımlarını o alanlara yöneltip devlet eliyle yatırımlar arttırılmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde, önemli değişiklikler yapılmıştır. 1951 yılında "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" çıkarıldı. 1954 yılında tekrar revize edilerek yürürlüğe girilmiştir. Aynı şekilde 1954 yılında "Petrol Kanunu" çıkarıldı, fakat bu kanundan istenilen verim alınamadığından 1973 yılında değişime uğratarak bir çok hükmü kaldırılmıştır. 1953 yılında Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu ile turizm kuruluşlarını, 1954 yılında Maden Kanunu ile maden aramaları teşvik edilmiştir. Bu dönemde uzun ve kısa vadeli kredi sağlamak için Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kuruldu. 1950-1960 dönemi, günümüz teşvik politikalarının temellerini hazırlayan bir dönem olmuştur (Altay ve Karabulut, 2017: 190).

2.2.2. Planlı Dönem

Türkiye'de teşvik ve yönlendirme politikaları genel manasıyla planlı dönemde uygulanmaya başlamıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesinden sonra Türkiye ekonomisinde planlı kalkınma modelleri uygulanmaya başlamıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesi ile Devlet Yönetimini yürütmeye başlayan "Milli Birlik Hükümeti" tarafından Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) anayasal bir kuruluş olarak 1961 yılında kurulmuş, 1962 yılında da ilk yıllık program tertiplenmiştir.

1961 Anayasası planlamayı devletin bir görevi olarak kabul etmiştir. Anayasa'nın 166'ncı maddesine göre her alanda kalkınmayı sağlamak, sanayi ve tarımın gelişimini hızlandırmak kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını planlamak ihtiyaç duyulan teşkilatı kurmak devletin görevi olarak belirtilmiştir (Özbudun, 2002: 133). 1961 anayasası özel sektör için yol gösterici devlet için emredici nitelik taşımaktadır.

Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren uygulanan beş yıllık kalkınma planlarıyla ithal ikameci sanayileşmede yeni bir evreye girmiştir. Bu evrede yatırımları ve ihracatı teşvik amacıyla yeni kanunlar çıkarılmış, yeni yapılanmalar yapılmıştır. İhracata yönelim ve iç piyasada ki yetersizlik ithal ikameci politikanın devlete olan maliyetini zamanla yükseltmiştir (DPT, 2004).

Devletin kalkınma planları amaçlarına yönelik uygun alanlarda özel sektörün yatırım yapmasını sağlamak ve diğer yatırımlara oranla daha avantajlı kılmak için teşvik edici önlemlerle planladığı alanlara ve yatırımlara yönlendirmek zorunlu bir hale gelmiştir.

Türkiye'de teşvik sistemi incelendiğinde uygulanan teşvikler hükümet tarafından finanse edilmektedir. Günümüzde birçok kurum ve kalkınma ajansları tarafından teşvikler verilmektedir. AB fonları, KOSGEB, Ekonomi Bakanlığı gibi birkaç kurum örnek gösterilebilir. Teşviklerden yararlanmak için bazı ön şartlar aranmaktadır. Yapılan yatırım miktarının minimum seviyeye eşit veya yüksek olması örnek olarak gösterilebilir. Her bölgenin gelişmişlik gibi bazı kriterler göz önüne alınarak teşvik desteği bu kriterlere bakılarak belirlenmiştir. Ülkemizde illerin gelişmişlik durumuna bakılarak 6 teşvik bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler en gelişmişinden en gelişmemiş olana doğru sıralanmıştır.

2.2.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

1961 Anayasası ile Türkiye'nin planlı olarak kalkınmasına karar verilmiş ve bu amaçla I. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanarak 1963 yılında faaliyete konulmuştur. Bu plan, kalkınmanın özellikle sanayi yatırımlarının arttırılması ile gerçekleştirilebilmesi amacı ve Türkiye'de özel teşebbüsün teşvik edilmesi bakımından yeni bir dönemin nüvesidir.

Birinci Plan Stratejisinde temel hedef; *"demokratik düzen içinde en yüksek kalkınma hızını sağlayacak, devam ettirecek ve sosyal adaleti gerçekleştirecek bir kalkınma planı yapılması"* denilmiştir (DPT, 1982).

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı on beş yıllık planın ilk aşamasıdır. Bu plan hazırlanırken toplumun arzu ettiği iktisadi ve sosyal hedeflerle faaliyete geçirilmesi gereken kaynaklar on beş yıl göz önünde bulunarak hazırlanmıştır. On beş yıllık hedefler tarım ve sanayi arasında dengeli büyüme temeline dayanmaktadır. Türkiye'nin uzun süreli gelişmesi için tarımda belirli ve ileri hedeflere ulaşılmasının da gerekliliği belirtilmiştir (DPT, 1963).

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda aşağıda belirtilen özendirme önlemlerinin yapılması üzerinde durulmuştur.

- Sanayileşmede bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlayacak teşviklerin getirilmesi,
- Sanayide üretimi teşvik eden bölümlere kredi kolaylığı getirilmesi,
- Sanayi ürünlerinin ihracatında, bu ürünlerin yapımı için ithal edilen hammaddelerin gümrük vergilerinin geri verilmesi,
- Sanayi ürünlerinin ihracatında, uluslararası fiyatlar ile rekabeti kolaylaştırmak üzere, hammadde fiyatlarının uluslararası fiyatlara uygunluğunun sağlanması.

Gelişmemiş bölgelere yatırımlara vergi indirimi hakkı tanınması, Gelişme potansiyeli olduğu halde gelişme sağlamayan bölgelere yatırımların teşvik edilmesi, yatırım potansiyelinin yüksek olduğu bu bölgelerde sanayi bölgelerinin kurulması ve devletin bu bölgelere altyapı yatırımlarına ayrıcalık tanımıştır (DPT, 1963).

Bu plan döneminde, yatırımların teşviki amacıyla ilk defa 1963 yılında 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapan 202 sayılı kanun ile yatırım indirimi uygulamaya konulmuştur (202 Sayılı Kanun, 1963). Kalkınma planlarına uygun ve kanunda belirtilen şartlara uygunluk niteliği taşıyan yatırımların, öz kaynaktan temin edilen kısımların, kanunda açıklanan yüzdesi kadar geliri, gelir ve kurumlar vergisi matrahından indirilerek vergi dışı bırakılmakta ve böylece yatırım indirimi sağlanarak, yatırımların kalkınma planlarına uygun alanlara yönlendirilmesi amaçlanmıştır. 202 sayılı kanuna göre uygulanacak indirim oranları tarımsal ve bölge kalkınması ile ilgili yatırımlarda % 40, geri kalmış bölgelerdeki yatırımlarda % 50, diğer bütün yatırımlarda % 30 olarak belirlenmiştir. 1963 yılında çıkarılan 205 sayılı kanunla vergi sistemimizde hızlandırılmış amortisman uygulamasına geçilmiş, 261 sayılı kanunla ihracatta vergi iadesi imkanı ve yine çıkarılan 1964 tarih ve 474 sayılı kanunla uzun vadeli kalkınma planı hedeflerine uygun yatırım maddesi mahiyetindeki eşyanın ithalinde alınan gümrük vergilerinin taksitle alınması kolaylığı sağlanmıştır (Kutbay ve Aslan, 2015: 460).

Bu dönemde, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ile Devlet Yatırım Bankası orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak kurulmuştur (Köksal, 2001: 7).

Birinci Plan döneminde, daha çok kapasite arttırıcı sanayileşmeyi geliştirici hedefler belirlenmiş ve kalkınma planları içerisinde hedeflerin en fazla tutturulduğu plan, Birinci plan olmuştur. Ancak teşvik önlemlerinin girişimciler tarafından iyi

bilinmemesi, prosedür karmaşıklığı, yetkili ve sorumlu kuruluşların dağınıklığı zaman kaybına neden olmuş ve bu teşviklerden genel itibariyle büyük kuruluşlar yararlanabilmiştir. Bu dönemde Çukurova'nın tarım ve sanayi, Doğu Marmara'nın sanayi, Zonguldak Bölgesi'nin sanayi, Antalya Bölgesi'nin tarım ve turizm ile geliştirilmesi planlamaya alınmıştır(DPT, 1963). Plandaki bu öngörüler yaşama geçmesine karşın, geri kalmış yöreler konusunda belirlenen hedefler uygulamaya geçirilememiştir. Geri kalmış yörelerde özel sektörün güçlenmesi amacıyla bazı vergisel teşvikler getirilmesine karşın hayata geçirilmemiştir. Bu nedenle III. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde bölgesel kalkınma politikalarından vazgeçilerek KÖY çalışması başlatılmıştır (Bolkan, 2018: 8).

2.2.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde sanayi dağınık ve küçük kuruluşlar şeklinde olmasından dolayı rahatsızlık duyulmuş ve bunların geliştirilmesi ve büyütülmesi için çaba sarf edilmiştir. Bunun için ilk kez sermaye piyasasının geliştirilmesi gereği üzerinde durulmuştur. Sanayinin ekonominin sürükleyici sektörü olması esas alınmış, bunun için de yatırımların büyük bir kısmının bu sektöre yönelmesi ve teşvik araçlarının bir arada ve tutarlı olarak uygulanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur (Duran, 1998: 65).

İkinci Planda da Birinci planda yer alan teşviklerin sürdürüleceği, Organize Sanayi Bölgeleri'nin(OSB) kurulacağı, müteşebbis ve nitelikli işgücü yetiştirilmesine yardımcı olunacağı belirtilmiştir (İncekara, 1995: 75). Özel sektörün yatırımlarının, kalkınma planının ekonomik ve sosyal ilkeleri kapsamında teşvik olunacağı ve bu amaçla geliştirilmiş bulunan tedbirlerin dağınıklıktan kurtarılarak, formalitelerin basitleştirileceği ve uygulamada hızlı işleyen açık bir mekanizma kurulacağı belirtilmiştir (Köksal ve İlkin, 1973: 81).

Bu dönemde teşvik tedbirlerinin yürütme bakımından tek elde toplanmasını sağlayan 933 sayılı "Kalkınma Planlarının Uygulanması Esaslarına Dair" kanunda,yatırımları ve ihracatı geliştirmek, yatırımların uzun vadeli ve ucuz kredi ihtiyaçlarını karşılamak, yatırımın başlangıcında finansman gereksinimi sağlamak için tesis edilen fonların, etkin bir araç olarak kullanılması amaçlanmıştır. Yatırım indirimi

oran artırılmış, gümrük vergisinde taksitlendirme işlemine devam edilmiştir (Bolkan, 2010: 9).

28.7.1967 tarihli Kalkınma Planlarının Uygulanması Esaslarına Dair 933 sayılı kanunla (933 Sayılı Kanun, 1967);

- Yatırımların finansmanını sağlamak için teşvik fonları inşa edilmiştir.
- Özel sektörün yetersiz kaldığı durumda katkıda bulunulmuştur.
- Yatırım indirimi oranı genişletilerek sürdürülmüştür.
- Gümrüklerde tam ve kısmi muafiyet uygulanmıştır.
- Sanayi ve turistik bölgelerin tesis ve tanzimi için gerektiğinde arazi istimlâki yapabilme yetkisi, Bakanlar Kuruluna verilmiştir.
- Ayrıca, proje bazında döviz tahsisi, yurtdışı müteahhitlik hizmetleri için özel ihracat fonu kararı, selektif kredi uygulaması gibi çeşitli teşvik araçları uygulanmıştır. Teşvikler konusunda değerlendirme, denetim ve uygulama yapan birimler bir araya getirilmiş, Başbakanlık Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu 1967'de kurulmuştur. Kanunun getirdiği en önemli farklılık; uygulamanın birleştirilmesi ve basitleştirilmesi dışında ihracata vergi iadesi getirilmesi, teşvik belgesi uygulamasına geçilmesi, sanayi bölgeleri kurulmasına başlanmasıdır (İncekara, 1995: 70).

Fakat 933 sayılı kanunun bir kaç maddesi Anayasa mahkemesi kararıyla 1969'da yürürlükten kaldırılmış, mevzuat ve uygulamada ortaya çıkan dağınıklık 1969 yılında yeniden gözden geçirilmiş, bu kararlar birlikte teşvik işlemleri Teşvik Belgesi'ne tabi tutulmuştur.

1971 yılında KÖY kavramı kullanılmaya başlanmış ve Devlet Planlama Teşkilatında "Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi Başkanlığı" oluşturulmuştur. Bu kapsamda başlangıç olarak 22 il bulunmaktadır. Zamanla artış yaşanarak 50'ye kadar yükselmiştir (Eser, 2011; 207).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, Vergisel Teşvikler hakkında aşağıdaki konular göze çarpmaktadır (İncekara, 1995: 70).

- Vergi sisteminde sık sık kanun değişikliğine gidilmesini önleyecek gelir esnekliğinin sağlanması.

- Vergi hasılatını artırmak için, toplam tasarrufların ve Gayrisafi milli hasıla oranının yükseltilmesidir. Bundan dolayı, vergilemede özel tasarruf ve yatırım eğilimi göz önünde tutulacak ve alınacak yeni tedbirler yanında, yeni teşviklerden aktif bir şekilde faydalanılması sağlanacaktır.

Genel olarak ikinci beş yıllık kalkınma planında diğer dönemlerden ayıran temel özellikleri teşvik uygulamalarının tek elde toplanması ve yatırımların teşvik belgesine bağlanmasıdır.

2.2.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde teşvik politikasının amacı, özel sektörün katkısından karma ekonomi kuralları kapsamında, yerel kalkınma stratejileri yönünde yararlanmak ve bu katkıyı zaman içerisinde arttırmak olarak belirlenmiştir (DPT, 1985: 26).

Yeni stratejinin temel ilkesini teşkil eden, Türkiye'nin sanayileşerek kalkınmasının sağlanması, Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde özel teşebbüsün ve sanayinin teşvikinin yeniden önemle ele alınmasına neden olmuştur. 1973 yılında ihracat garantili yatırımlara farklı vergi, resim ve harç istisnaları getirmiştir. Ayrıca 1978 yılın faiz farkı ödemesinde dönemin önemli teşvik önlemleri olmuştur (Yavan, 2011: 76).

Kalkınma planları içerisinde üçüncü kalkınma planında görülen sadece KÖY'lere ilişkin çalışmaların daha fazla ele alındığı görülmektedir. Bu kapsamda bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltmanın üzerinde durulmuştur. Bunun için finansal teşviklerin kapsamı genişletilmiştir (Sungur ve Öçal, 2019: 126).

Teşvik Politikası ile geliştirilmek istenen alanlarda ticari kârlılığı arttırarak, riski azaltarak ve bu alanlara uygun miktar ve nitelikte yatırılabilir kaynak akımını sağlayarak piyasa sistemi içinde ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi istenmiştir (Köksal ve İlkin, 1973: 128).

Üçüncü Plan döneminde, sanayileşme ile ilgili hedefler şu şekilde belirlenmiştir (DPT, 1985: 897).

- İthal ikamesi yatırımlara ağırlık verilmesi,
- Sanayi alt sektöründe bulunan bütün yatırımlara ayrıcalık tanınması,

- Küresel rekabetin bulunduğu sanayi kollarına yüksek düzeydeki teknolojinin getirilmesi,
- Sanayi için gerekli mal ve hizmetlerin uygun fiyata temini için gayret edilmesi,
- Özel sektör yatırımlarının gelişme sağlamayan bölgelere kaymasını özendirecek yeni teşvik tedbirlerinin getirilmesi amaçlanmıştır.

Mevzuatla ilgili düzenleme olarak 10.2.1973 tarih ve 7/5821 sayılı kararname ile ihracat garantili yatırımlar ve gemi yapımı için açılan orta ve uzun vadeli kredilere vergi, resim ve harç istisnası tanınmıştır. Öte yandan, III. Beş Yıllık Kalkınma Planı metninde, ilk defa, KÖY kavramı yer almış ve DPT içerisinde KÖY Başkanlığı kurulmuştur (Tecer, 1991: 57).

Yine bu dönemde ortaya çıkan dünya petrol krizi, sanayimizin gelişmesini teşvik uygulamalarına rağmen olumsuz yönde etkilemiş, işçi döviz akışının azalmasına yol açmış ve ithal edilen makine ve teçhizata, hammaddeye ödenen döviz miktarının giderek artması sonucu ithalat büyük ölçüde sınırlandırılmış ve bu durum maliyetleri artırarak yeni yatırım isteğini önemli oranda etkilemiş ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır (Eser, 2011: 76).

2.2.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü kalkınma planında siyasi olayların oldukça fazla görüldüğü, ekonomik anlamda gerilemenin olduğu, hassas bir dönemden söz etmek mümkündür. Ayrıca endüstri ve tarım alanlarının eşit bir şekilde ilerlemesi, ihracatın özendirilmesi gibi düzenli uygulamalara karşın iç pazarda petrol, yağ, şeker, sigara vb. mallarda ciddi düşüşlerin olduğu ortaya çıkmıştır (Duran, 1998: 60).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde iki önemli olay söz konusudur. Bunlardan birincisi, 24 Ocak kararları olarak bilinen ekonomik kararlar, diğeri ise ülkede yaşanan 12 Eylül 1980 askeri darbesidir. 24 Ocak Ekonomi kararları kısaca şu şekilde özetlenebilir (Erge, 2014: 30);

- %32,7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidilmiş,
- Devletin ekonomideki payını küçülten tedbirlere başvurulmuş, Ayrıca tarım ürünleri destekleme alımları sınırlandırılmış,

- Gübre, enerji ve ulaştırma dışındaki destekler kaldırılmış,
- Ekonomide dış ticaret serbest hale getirilmiş, yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiş, kâr transferlerine kolaylık sağlanmış,
- Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri desteklenmiş,
- İthalat kademeli olarak libere edilmiş, ihracat; çeşitli vergi muafiyet ve istisnalar tanınarak teşvik edilmiştir.

24 Ocak 1980 ekonomik istikrar önlemleri ile enflasyonun kontrol edilmesi, dış ticaretin uluslararası rekabet koşullarına uygun dinamik bir duruma getirilmesi ve döviz darboğazının sanayi ürünleri ihracatına öncelik veren bir kalkınma ve dış ticaret politikası ile giderilmesi amaçlanmıştır (Öztürk vd., 2008: 19). Bu ekonomik kararlarla korumacı sanayi politikası terk edilerek yerine ihracata dayalı dışa açık sanayi politikası kabul edildi. Yatırımların ve ihracatın teşviki daha da önemli bir hal almıştır (Yavan, 2011: 77).

Yatırımların ve ihracatın teşvikine ilişkin olarak 1980 sonrası dönemde benimsenen yeni anlayışla önemli yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiş, öncelikle teşvik faaliyetlerinden sorumlu çeşitli birimler, DPT, Teşvik ve Uygulama Dairesi adıyla 14.1.1980 tarihinde yeniden bir araya toplanmıştır. Yine aynı yıl özellikle ihracat teşvik mevzuatında değişiklikler yapılmış, gemi ve gemi inşa tesisleri ile ilgili gümrük muafılığı, yabancı sermayenin ülkeye girişine ilişkin bürokratik işlemleri basitleştirmek ve tek elde toplamak amacıyla Başbakanlığa bağlı "Yabancı Sermaye Dairesi" kurulmuştur (Tecer, 1996: 114).

Yatırım teşvikleri ile ilgili olarak, "Turizm Teşvik Kanunu" 1982'de yürürlüğe girmiş ve turizmi teşvik amacıyla yeni bir adım atılmıştır. Ayrıca 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu da, yatırımların dolaylı teşvikinde bir diğer yöntem olarak açıklanabilir. Ayrıca Kurumlar Vergisi oranının indirilmesi, mali denge vergisinin kaldırılması, gelir vergisi oranlarında indirimle gidilmesi, işletmeler için getirilen önemli bir yenilik olarak amortisman tabi iktisadi kıymetlerin yeniden değerlendirme imkanı kavuşturulması gibi düzenlemeler dördüncü beş yıllık kalkınma planı döneminde hazırlanmıştır (İncekara, 1995: 75).

24 Ocak kararlarından sonraki dönemde ekonomi açısından önemli değişiklikler yaşanmıştır. Uygulanan para ve döviz politikaları ile ithalat mevzuatında önemli değişiklikler yaratılarak ithal ikamesine bağlı sanayileşme stratejisi terk edilmiştir. Bunun yerine ihracata dönük sanayileşme stratejisi benimsenmiştir. Türkiye'de etkisi zaman zaman değişmesiyle beraber kaynak kullanımını destekleme fonu kaynaklı kredi, fon kaynaklı kredi, faiz farkı iadesi uygulaması, T.C. Merkez Bankası kaynaklı reeskont kredileri, KDV desteği, finansman fonu uygulaması ve enerji desteği gibi çeşitli araçlar teşvik araçlarına ilave olarak teşvik politikaları çerçevesinde kullanılmıştır. Özel sektör için ayrıca, yüksek gümrük duvarlarının indirilmesi ve çeşitli miktar sınırlamalarının kaldırılması, gerçekçi kur, faiz ve fiyat politikalarının uygulanması sonucu dış rekabete yönelik, ileri teknoloji bulunduran bir oluşuma kavuşturulması benimsenmiştir (Köksal, 2001: 81).

24 Ocak kararlarının teşvik politikaları için en önemli özelliği, korumacı politikaların, teşvik politikası aracı olmaktan çıkarılmasında önemli gelişmelerin yaşanmasıdır.

1980'den sonra teşvik politikalarının devlete maliyetlerinde hızlı bir artış meydana gelmiştir. Yasak, kota ve koruma mekanizmalarının değişiminden sonra ihracat ve yatırımlara yönelik destekler ve fon ödemeleri ile önemli bir maliyete neden olmuştur. Değişimden öncede çeşitli sübvansiyonlar vardı fakat faiz oranları düşüktü. Kota uygulandığı zamanlarda yükselen fiyatlar tüketici üzerinde yük oluştuyordu. Yeni benimsenen politikadan dolayı bütçeden kaynak ayırımı, yeni fonlar ihdas etmek veya para basma ihtiyacı hissedilmiştir (İncekara, 1995: 75).

IV. Beş yıllık kalkınma planında teşvik politikaları ve ilkeleri, gelişen ekonomimizin ve dış ödemeler dengemizin durumu ile bu planın diğer bölümlerinde yer alacak politika ve ilkelere uygun bir şekilde, yeniden ve daha tutarlı olmak üzere tespit edilmeye çalışılmıştır.

Askeri darbe sonrasında vergi kanunlarında yapılan reformlarla ulaşılmak istenilen başlıca amaçları aşağıdaki şekilde belirtmek mümkündür (Nadaroğlu, 2000: 409).

- Vergi yükünün dağılışındaki adaletsizlikte artış yaşanmış ve vergi yükünün adil dağılımını sağlamak istenmiştir.

- vergi kanunlarıyla tasarruflarda artışı ve bunları yatırımlara sevk edici tedbirlere yer verilmesi öngörülüyordu.
- Döviz bunalımını yenmek için vergi kanunlarında mal ve hizmet ihracatını teşvik edici düzenlemelerin yapılması amaçlanıyordu.
- Vergi kanunları ve politikalarında, hem enflasyonla mücadele etmek hem de vergi gelirini artıracak değişikliklerin yapılması gerekiyordu.

1980 yılı Aralık ayında gelir ve kurumlar vergileri ile vergi usul kanunu büyük ölçüde yeniden yazılmış, tüm istisna ve muaflıklar ve götürü yönteme ilişkin tutarlar yükseltilmiştir. Aynı değişiklikle finansman fonu kurumu getirilmiş, yatırım indiriminden yararlanması uygun bulunmuş yatırımlar için yatırımın tutarını ve kurumlar vergisi matrahının % 25'ini geçmemek üzere finansman fonu ayrılması ve kurum kazancından indirilmesi kabul edilmiştir. Bu tutarın T.C. Merkez Bankası'nda açılacak, her an paraya çevirilebilir devlet tahvili hesabına yatırılması zorunlu tutulmuştur (Şenatalar vd.,1990:18). Bu dönemde 1982 anayasası ile kalkınma planı devletin temel görevi arasından çıkarılmıştır. Ayrıca DPT anayasal statüsünden çıkarılmıştır (Soyak, 2003: 178).

2.2.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi 1985 yılında başlamıştır. Ancak bu plan dönemi başlamadan önce Dördüncü Plan döneminin bitimiyle arasında, planın zamanında hazırlanamamasından dolayı 1984 yılında bir yıllık bir geçiş programı düzenlenmiştir (Aşıkoğlu, 1988: 38). 1984 yılı geçiş döneminde yeni uygulamalar, bilhassa gelişmemiş yerlerde faaliyette olan teşviklerin daha fazla desteklenmesi hedeflenmiş, bu çerçevede yatırım indirimi oranı %100'e çıkarılmış ve öz kaynak oranı düşürülmüştür. Arsa temini sürecinde ödenen vergi, resim harçlara istisna getirilmiş ve İthalatta serbestliği yaşanmıştır (Küçüköğlu, 2005: 331).

Bu dönemde, 1985 yılı program kararnamesi ile bürokrasinin azaltılması konusunda önemli değişiklikler yapılmış ve kararname ekinde, teşvik edilen yatırım konularını gösteren genel teşvik tablosu yerine teşvik edilmeyen yatırım konularını gösteren bir tablo yer almıştır. Ayrıca KÖY kapsamındaki illerde her türlü yatırım teşvik edilmesi benimsenmiştir. Bu tablo haricindeki bütün yatırım konuları, uygun bulunduğu takdirde teşvik tedbirlerinden yararlandırılmış ve böylece ilk kez pozitif

teşvik listesinden negatif teşvik listesi uygulamasına geçilerek teşvik mekanizması basitleştirilmiştir (Ebiçlioğlu, 1992: 78).

Beşinci Plan döneminde öngörülen teşvikler ile ilgili olarak ayrıca (DPT, 1984: 32),

- Emek yoğun projelere ağırlık verilmesi,
- Bölge ülkelerinin dış taleplerini karşılamak amacıyla sanayi, tarım ve hayvancılık alanlarında yatırımların teşviki,
- Yabancı devletlerde çalışan vatandaşların yatırımlarına ve OSB'lere yapılacak yatırımlara ilave teşvikler tahsis edilmesi,
- Yatırım mallarının üretimini teşviki için makul şartlarda üretim kredisi yönteminin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye 1985'de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına Sübvansiyon Kodu'nu imzalamış, bu nedenle 1987'den sonra, mali teşvik yönteminin toplam teşvik yöntemleri arasında önemi giderek azalma yaşanmıştır (İncekara, 1995: 56).

Ayrıca, 1985 yılında Kaynak Kullanımını Destekleme Primi uygulaması başlatılmış (Tecer, 1996: 114). Ancak bu uygulamaya başladıktan sonra devletin bütçesinde ciddi bir kaynak sıkıntısı yaşandığından dolayı 1991 yılında uygulamadan kaldırılmıştır. Bunun yerine yatırımın %60'ına kadar %10 faizli fon kaynaklı kredi başka bir deyişle düşük faizli kredi verilmeye başlanmıştır (Serdengeçti, 2001: 7).

1980 yılı sonrasında alınan teşvik tedbirleri üretken yatırımları istenilen ölçüde uyarmaktan uzak kalmış, yatırımlar hedeflenen çizgiye ulaşamamıştır. Bunun en önemli nedeni ise, yatırıma ayrılan fonların ulaştırma, enerji ve inşaat gibi hizmet alanlarına ağırlık verilmesi sonucu yeterli düzeye ulaşamaması ve de devletin yoğun iç borçlanmaya gitmesi sonucunda (yükselen faizlere bağlı olarak) özel tasarrufların yatırımlar yerine daha kolay ve risksiz alanlara kaymasıdır (Yetim, 1996: 36).

Türkiye ekonomisi genelde istikrarsızlığın devam ettiği 1980'li yılların sonunda olumlu ve olumsuz görüntüleri bir arada sergilemektedir. Ancak negatif gelişmeler daha ağır basmakta olup ekonomide yaşanan sıkıntılar hemen hemen toplumun her kesimini olumsuz yönde etkilemektedir. 1980 yılından sonra uygulanan ekonomik politikaların bir sonucu olarak sabit gelirlilerin satın alma gücü önemli ölçüde düşerken, sermaye

rantı ile geçinen kesimlerin vergi uygulamalarında sağlanan kolaylık ve muafiyetlerle daha avantajlı duruma geçtikleri görülmektedir (Sağcan, 1998: 13).

2.2.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Diğer planlarda olduğu gibi bu planda da amaç, bölgeler arasındaki düzensiz gelirin her bölgeye eşit bir şekilde yayılmasını sağlamak, insanların ekonomik yönden refahını arttırmak, işsizlik sorununu azaltmak, ülkenin her alanda istikrarlı bir şekilde ilerlemesini sağlamak olduğunu belirtebiliriz. Ayrıca bu plan ile araştırma ve geliştirme, teknolojik anlamda en ileriye gidilmesi, çevreye zarar veren kirliliğe dair önlem alınması konuları üzerinde de durulmuştur (DPT, 1984).

1990'lı yılların başında teşvik belgesi alma zorunluluğu bir ölçüde kaldırılmıştır. Her sene çeşitli sektör ve bölgelere göre farklı düzeyde belirlenen en az yatırım tutarı, bazı teşvik araçlarından belgeli ya da belgesiz olarak yararlanabilmeyi sağlayan en önemli kriterlerden biri olmuştur. Yatırım hacminin asgari tutarlarda olması şartıyla, yatırım indirimi ve gümrük muaflığı hemen her alandaki yatırıma uygulanabilmektedir. Dolayısıyla, teşvikler ülke çapında yaygınlaşırken genel bir uygulama niteliği kazanmış, zamanla daha belirgin bir şekilde seçicilik özelliğini yitirmiştir (Tecer, 1991: 114).

1995 yılında Türkiye AB ile Gümrük Birliği Anlaşmasını imzalamış ve bu anlaşma 1996 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye bu anlaşma ile Avrupa Birliği komisyonunun denetimi altına girdiğinden teşvikler konusunda Birlik ile uyumsuzluğa düşmemek için teşvik sisteminde uyuma yönelik değişiklikler yapma yoluna gitmiş, bu amaçla 26.12.1994 tarihli Bakanlar Kurulunda "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" alınarak teşviklere ilişkin uygulama esasları belirlenmiştir. Bu kararda dikkat çeken yeniliklerden birisi, daha önceki kararlarda kullanılan teşvik sözcüğü yerine "devlet yardımı" ifadesinin kullanılmış olması, diğeri de, kararda "*yatırımların uluslararası yükümlülüklerimize aykırılık teşkil etmeyecek şekilde desteklenmesi*" ifadesine yer verilmiş olmasıdır (Yerci, 1995: 39).

1990'lı yıllarda vergi teşvik ağırlıklı genel bir teşvik sistemi uygulaması hayata geçirilmiş, sonraki kalkınma planları da vergi teşvikleri odaklı teşvik sistemi uygulamalarını devam ettirmiştir.

Bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden biri de yatırım indirimine ilişkindir. Yatırım indiriminden sadece kurumlar vergisi mükellefleri yararlanmasına izin verilmiş,

gelir vergisi mükelleflerine yararlanmasına imkân sağlanmamıştır. Bu durumda, küçük ve orta ölçekli gelir vergisi mükelleflerini büyük sermaye şirketleri karşısında zayıf kalmasına neden olmuştur (Tosuner, Arıkan ve Yereli, 1992: 18). Diğer önemli durum, 1990 yılına kadar DPT'ye bağlı olan Teşvik ve Uygulama Dairesi, 1991'de Hazine ve Dış Müsteşarlığa bağlanmıştır. Fakat 1994'te ihracat ile alakalı olan teşvikler Dış Ticaret Müsteşarlığına, Yatırımla alakalı olan teşvikler Hazine Müsteşarlığına bağlanmıştır (Yavan, 2011: 79).

2.2.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000)

Dünya üzerinde hızlı bir şekilde gelişen ve değişen olaylar, ülkeler arası rekabet yarışı, Türkiye'nin de bu dönemde tıpkı diğer gelişmiş ülkeler gibi kendisini geliştirmesi ve değiştirmesini gerekli hale gelmiştir. Yedinci Plandaki amaç olarak, bölgeler arasındaki düzensiz gelirin her bölgeye eşit bir şekilde yayılmasını sağlamak ve insanların ekonomik yönden refahını arttırmak amaçlanmıştır (DPT, 1995: 5).

Türkiye 1995'te Dünya Ticaret Örgütüne üye olmuştur. Bu yıl içerisinde Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği anlaşması yapılmıştır. Böylece teşvik veya devlet yardımlarında önemli değişimler yaratmıştır. Bu anlaşma ile imzalamış olduğu "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması" ile ihracata yönelik destekler yasaklanmıştır (Yavan, 2011: 80).

Bu planda, teşvik sistemiyle ilgili mevzuatı bir yasada toplayarak, birbirini tamamlayan, piyasa koşullarına entegrasyon sağlayabilecek esneklikte olmasını hedeflenmiştir. Ayrıca Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması kurallarını ve AB uygulamaları dikkate alınacak şekilde, bürokrasiyi azaltmak ve daha etkili araçları sağlayacak şekilde geliştirilecektir. Teşvik politikaları KÖY'lerin gelişmesine yardımcı olmak, işsizliği azaltmak için yeni imkanlar yaratmak, küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleme ve gümrük birliğine uyumu sağlama amaçları göz önünde bulundurularak düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir (DPT, 1995). Bu hedeflere ulaşmak için 1996'da çeşitli girişimler olmuştur. Bu dönemde "Acil Destek Programı" düzenlenerek yarım kalmış yatırımlar bu program kapsamına alınmıştır. Bu düzenleme ile Doğu ve Güneydoğuda 23 ilde bulunan yatırımı bitirememiş veya sermaye kıtlığı nedeniyle kısmen veya hiç faaliyete girmeyen yatırımları tekrar ekonomiye kazandırmak için düşük faizli kredi imkanı sağlamıştır. Bu desteklerin yanında indirimli enerji desteği,

istihdam teşvikleri ve kamunun arazisi olan arazileri bedelsiz olarak verilmesi gibi destekler verilmiştir (Serdengeçti, 2001: 9).

2.2.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Bu dönemdeki temel amaç, Türk endüstrisinin dış ticarete gelişmiş ülkelerle aynı seviyeye ulaşabilmesi için teknolojik ürünleri üretebilen, araştırma, geliştirme ve deneye önem veren, çevreye karşı olumsuz etki edebilecek ürünlerin üretiminden kaçınan, işgücü konusunda işin en ince ayrıntısına dek irdeleyip o işte en iyisini elde etmek, sanayinin her alanında çağdaş bir şekilde işletmeler ortaya çıkması için uğraşan, taklitten kaçınan, kendi ismini çıkarabilecek boyuta gelen bir ülke için çapa sarf edilmiştir (DPT, 2004: 26).

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2006-2008 yıllarını kapsayacak bir orta vadeli program hazırlanmış ve bu programda bazı temel hedeflerle, özel sektörün geliştirilmesi ve uygulanacak vergi politikasına ilişkin öngörüler ortaya konulmuştur.

Bu programla ilgili olarak belirlenen hedefleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür;

- Sürdürülebilir ekonomik büyümenin gerçekleşmesi,
- Ekonomide rekabet gücünün arttırılması,
- Halkla ilişkilerin geliştirilmesi,
- Toplumun yaşam kalitesini düzeltmek,
- Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının düşürülmesi,
- Bürokrasinin iyileştirilmesi,
- Altyapı çalışmalarında yol kat etmek ve sürdürülmekte olan yapısal reformların tamamlanmasıdır (Küçükoğlu, 2005: 339).

Uygulanacak vergi politikalarının öncelikli amacının ekonomik büyüme ve istihdam politikalarını destekleyici, kayıt dışı ekonomiyi azaltıcı ve aynı zamanda makroekonomik politikalarla uyumlu, etkin ve basit bir vergilendirme sisteminin oluşturulması olduğu, bu çerçevede;

- vergi politikalarında istikrarın sağlanması,
- vergi mevzuatının sadeleştirilmesi,
- vergi dışı ücret unsurlarının vergi kapsamına alınacağı,

- Kurumlar vergisi sisteminin gözden geçirilerek, daha sade, etkin ve AB uygulamalarına paralel bir sistemin getirilmesi, olarak ifade edilmektedir (DPT, 2006: 6).

Sekizinci kalkınma planında yedinci planda uygulanmış olan 4325 sayılı kanun kapsamında, Vergi, resim, harç istisnası, gelir vergisi ve kurumlar vergisi istisnası, çalışanlardan kesilen vergilerin ertelenmesi, Sigorta primi işveren payı devlet tarafından karşılanması, bedelsiz arsa temini gibi teşvikler uygulanmıştır. 2004'te 5084 sayılı kanun 2005'te revize edilerek tekrar yürürlüğe girmiş (Bolkan, 2010: 17) 2004'te 36 ili kapsayan teşviğe, 2005 yılında 13 il daha eklenmiştir (Yavan, 2011: 83).

Vergi sisteminin daha etkili ve anlaşılır hale getirilmesi maksadıyla gelir ve kurumlar vergisi oranları azaltılmış, istisna ve muafiyetlerde olanlarda daralmaya gidilmiş, özel tüketim vergisi uygulanmaya konulmuştur. Yatırım kazançları üzerinde değişik vergilendirme uygulamalarından vazgeçilmiştir. Yatırımda indirimin üç senelik bir geçiş evresi bitiminde tamamının ortadan kaldırılması yönünde çalışma yapılmış, kamu maliyesindeki olumlu adımlar göz önünde bulundurulduğunda gelir vergisinde ve bazı sektörlerde KDV'de indirimle gidilmiş ve mali sınıf üzerinde bulunan birçok giderden kurtulma imkânı bulmuştur. Ayrıca Gelir İdaresi tekrardan yenilenmiştir.

2.2.2.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

Bu dönemde ekonomik refahın ve ülkenin toplumsal yapısını çağdaş ülkelere kararlı bir şekilde yetişmesi amacıyla belli başlı bir program çerçevesinde, aşağıda yer alan plan ekseninde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (2007-2009 Dönemi Yatırım Programı, 2006);

- Kuruluşlar arası işlerin daha iyiye ulaşması, daha iyi sonuç alması için rekabetin artırılması,
- Çalışma koşullarının iyileştirilmesi,
- Ekonomi alanında kayda geçmemiş olan yerlerin azaltılması,
- Mali işlerin, içsel gücün ve yatırımlarda düzenlemeye gidilmesi,
- Çevrede bulunan olumsuzluklara karşı önlem alınması ve kentin alt yapı sorununun gözden geçirilmesi,

- Araştırma geliştirmenin ve buna benzer yeniliklere dair çalışmalarının yapılması,
- Tarımsal yapının etkinleştirilmesi,
- Endüstri ve hizmetlerde kazancın daha fazla olduğu üretime dayalı planlamanın sağlanması,
- İşsizliğin düşürölmesi,
- İnsanlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve toplumsal yardımlaşmanın güçlendirilmesi,
- Bölgesel olarak her anlamda gelişmesi için çaba sarf edilmesi.

Bankacılık sistemi yeniden yapılandırılarak Kamu bankalarının sermayelerinin sağlanması ve sistem bozucu etkilerin minimize edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla; TMSF çatısı altına alınan bankaların tekrardan oluşturulması, özel bankaların kendi kaynaklarıyla sermayelerini arttırmalarına ve risklerine kısıtlama getirmesi sağlanmıştır.

Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Hakkında Kanun ile Hazinece verilen ikaz ve garantileri disipline eden risk hesabı sistemini getiren ve borçlanmada şeffaflık, hesap verilebilirlik ve disiplini sağlayan düzenlemeler yapılmıştır.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile Kamu Mali Yönetimi tekrar düzenlenmiş, bu kanun ile Plan-Program-Bütçe ilişkisi güçlendirilerek bütçe hazırlama süreci ve bütçenin sınırı tekrardan açıklanmıştır.

Türkiye'nin teşvik tarihi 1860 yılına kadar uzanmaktadır. Fakat ilk önemli devlet teşvik uygulaması 1913 Teşvik-i Sanayi Muvakkati olmuştur. 1913 yılında önemli teşvikler olmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı, girişimcilerin yeteri kadar bilgilendirilememesi gibi nedenlerden dolayı istenilen başarıyı elde edememiştir. 1923 İzmir İktisat Kongresinin toplanmasıyla beraber önemli kararlar alınarak 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu hazırlanmıştır. Bu kanunda özel sektör ağırlıklı bir sanayi planı hedeflenmiştir. Fakat 1929 Ekonomik Buhran, sermaye kıtlığı ve altyapı eksikliğinden dolayı başarı elde edilmemiştir. 1929 Ekonomik Buhranın çıkmasıyla piyasaya Devlet müdahalesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1930 yılında yapılan kalkınma planıyla yeni teşvikler çıkarılmıştır. Devletin kamu kuruluşları aracılığıyla öncülük ettiği bu plan

sanayide önemli adımlar atılarak Dokuma, Maden, Selüloz, Seramik ve Kimya alanında 16 fabrika kurulmuş ve faaliyete geçirilmiştir. Bu planda istenilen hedeflere erken ulaşılmıştır. İkinci plan yapılarak yeni sanayi kolları geliştirilmek istenmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı'ndan dolayı planlanan hedeflere ulaşılamamıştır. 1950 yılında özel kesimde sermaye birikimi ve yabancı sermayeyi çekmek için Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur.

1960 yılında DPT kurulmasıyla planlı döneme girilmiştir. Planlı dönemlerde en önemli dönemler 24 Ocak Ekonomik kararları öncesi ve sonrası olarak gösterilmektedir. 24 Ocak Ekonomik kararlar öncesi dönemde sanayileşmeyi yaymak, kapasiteyi artırmak için önlemler alınmış ve yatırımlarda korumacı ve ithal ikamecilik şeklinde olmuştur.

24 Ocak Ekonomik kararlar sonrası dönemde ithal ikameci politika terk edilmiş, bunun yerine ihracata dönük sanayi kabul edilmiştir. Gümrük duvarları indirilerek ihracatı artırmaya yönelik politikalar benimsenmiştir. Dış ekonomiye açılmasıyla beraber ihracat ve yatırımların teşviki daha da önemli bir hal almıştır. Nitekim 1981-1991 yılları arasında teşvik belge sayısı 4802'den 25800'e çıkmıştır (Güvemli, 1992: 126). Ülke ekonomisinin dışa açılması beraberinde bölgeler arası farklılıkları artırmıştır.

2004 yılında 5084 sayılı kanunla teşviklerin kapsamı daha da genişletilmiştir. Bu kapsamda Enerji desteği, bedelsiz yatırım yeri tahsisi, sigorta primi işveren payı ve gelir vergisi stopajı destekleri verilmiştir. 2009 yılında teşvik sistemi yeniden revize edilerek yürürlüğe girmiştir. Yeni teşvik sisteminde illerin potansiyelini ve özelliklerini dikkate alan, bölge bazında değerlendirilmiş ve çeşitli teşvik unsurlarıyla desteklenmiş bir sistem meydana getirilmiştir. Yeni teşvik yasası 2012'de revize edilerek bölge sayısı 4'ten 6'ya çıkarıldı.

Genel olarak bakıldığında 2004, 2009 ve 2012 teşvik sistemi diğer teşvik sistemlerinden daha kapsamlı ve daha fazla teşvik unsuru barındırmaktadır. Fakat bu sistemlerde de illerin potansiyellerini ve özelliklerini tam olarak tespit edilmediği görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIMLARA YÖNELİK VERGİSEL TEŞVİK UYGULAMALARI

Türkiye'de yatırım teşvik uygulamaları Osmanlı Döneminden beri uygulanmaktadır. Kalkınma planlarına bakıldığında, genelinde bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve mevcut kaynakların aktif kullanılması her programın hedefleri arasında bulunmuştur. Türkiye teşvik politikalarında bu önceliklere önem vermiştir. Ayrıca dış rekabette süreklilik sağlaması ve yabancı yatırımcıları ülkeye çekmek için, iç pazarda üretim kalitesini artırma ve katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi politikası benimsenmiştir. Uygulanan teşvik politikaları farklı dönemleri kapsamak ile birlikte çoğu zaman çeşitli kanunlarla da revize edilmiştir (Akdeve ve Karagöl, 2013: 336).

Türkiye'de ilk olarak sanayileşmenin bir aracı olarak uygulanan yatırım teşvik politikalarının kökeni 19. yüzyıla kadar gitmektedir. Ülkemizde sanayi yatırımlarının teşvik edilmesiyle ilgili 1913 senesinde çıkarılan ilk kanun "Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati"dir. 1913 yılında çıkarılan bu kanundan Cumhuriyetin ilk yıllarında da önemli ölçüde faydalanılmış ve bu kanun sonraki uygulamalara da rehber olunmuştur (Duran, 1998: 61).

Türkiye'de belirtilen genel ekonomi ve maliye politikalarına paralel olarak Türk teşvik sistemi de beş aşamadan geçmiştir (Duran, 2002: 6):

- Birinci Aşama; Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk dönemlerde, sanayileşme ve kalkınma çerçevesinde, ilk olarak özel kesimde sermaye birikimi oluşturma hedefine yönelik bir politika takip etmiştir. 1927 yılında 1055 sayılı "Teşviki Sanayi Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanunda yer alan teşvik tedbirleri; 1) Yatırımın maliyetini etkileyen tedbirler, 11) Yatırımların getireceği geliri etkileyen tedbirlerden oluşmaktadır. Sanayi yatırımları için önemli teşvikleri olmasına karşın, ister dönemin siyasi ve ekonomik bunalımları nedeniyle, ister kanunun yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra I. Dünya Savaşı'nın başlaması sebebiyle bir çok yatırımcı bu yasadan haberi dahi olamamıştır. Bu durumda teşviklerin etkisinin oldukça sınırlı kalmasına neden olmuştur. 15 yıl yürürlükte kalan bu yasa amacına ulaşmadan 1945 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

- İkinci Aşama; 1929 Ekonomik Buhrandan sonra devlet ekonominin özel kesim tarafından tek başına yürütülemeyeceği ve bundan devlet müdahalesi gerek duyulmuştur. Bu yıllarda devlet temel sanayi kuruluşları ile uğraşırken, diğer yandan özel kesimin gelişmesi için ticari ve kârlı yatırım alanları oluşturmaya çalışmıştır.
- Üçüncü Aşama; 1950'li senelerde Temel ekonomi politikası bir yandan yerli girişimlerin desteklenmesi diğer yandan da yabancı sermayeyi çekmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu gibi yatırımları ve yatırımcıyı teşvik etmek için çıkarılan bazı kanunlardır.
- Dördüncü Aşama; Planlı dönemde ithal ikamesine dayalı sanayileşme hedeflerinin gerçekleşmesi amacına dönük politikalar izlenmiştir.
- Beşinci Aşama; 1980'den sonra özel kesimin ekonomide öncü rolünü üstlenerek teknoloji transferi, ilave kapasite oluşturma ve rekabet gücü kazanma amaçlarına dönük olarak uygulanmıştır. Özellikle 1990'dan sonra küreselleşme olgusunun yaygınlaşması ile içsel büyüme modelleri kapsamında teşvik sistemlerinin önemi büyümüştür.

Ülkemizde vergi kanunlarında yer alan teşvik ve koruma tedbirlerinin farklı amaçlarla uygulandığı görülmektedir. Bu amaçları; ekonomik, sosyal, teknik ve idari amaçlar olarak sınıflandırmak mümkündür (Bıyık ve Kıratlı, 2000: 15).

- Ekonomik amaçlı araçlar: Ekonomik amaçlı araçlar, ülkelerin ekonomik öncelikleri ve kalkınma stratejileri dikkate alınarak uyguladıkları araçlardır. Bu araçlara en iyi örnek olarak yatırım indirimi gösterilebilir. Bölgesel kalkınmışlık farklılıklarının giderilmesine, yatırımların nispeten az gittiği bölgelerde yatırımların ve istihdamın arttırılmasını amaçlayan 5084 sayılı kanunla getirilen teşvikler ekonomik amaçlı araçlarla örnek verilebilir.
- Sosyal amaçlı araçlar; Bu araçlar, vergi mükelleflerinin özel durumlarını ve bazı toplumsal öncelikleri dikkate alarak, bunlara verginin fiskal fonksiyonuna göre öncelik veren araçlardır. Sosyal amaçlı araçlara sakatlık indirimi ve kültür ve sanatın teşvikine yönelik düzenlemeler örnek olarak gösterilebilir.
- Teknik ve idari amaçlı araçlar; Bu araçlar, vergileme tekniği açısından gerekli görülen araçlardır. Bu araçlara, mükerrer vergilemenin önlenmesi amacını

Yeni yatırım teşvik sisteminin amaçları, katma değeri yüksek yatırımları özendirmek, üretimi artırmak, işsizliği azaltmak, küresel rekabet gücünü artıracak ve Ar-Ge içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımları teşvik etmek, uluslararası doğrudan yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak ve son olarak çevre korumalarına yönelik yatırımları özendirmek şeklinde belirtilmiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 1).

Ülkemizde yatırımlara yönelik vergisel teşviklerin tarihsel açıdan bakıldığında değişik sınıflandırmalara tabi tutulduğu görülmektedir. Yatırım teşvik uygulamaları ilk başta dörtlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bunlar (Giray, 2016: 110):

1. Gelişmiş yöreler,
2. Normal yöreler,
3. Kalkınmada öncelikli yöreler,
4. Özel önem taşıyan sektörler,

şeklinde sınıflandırma yapılmıştır. Ancak günümüzde "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile yatırımlara yönelik teşviklerde aşağıdaki gibi bir sınıflandırma yapılmıştır (Resmi Gazete, 2012);

1. Genel Teşvikler,
2. Bölgesel Teşvikler,
3. Öncelikli Yatırım Konuları,
4. Büyük Ölçekli Yatırım Teşvikleri,
5. Stratejik Yatırım Teşvikleri.

Bu sınıflandırma 2009 yılından daha kapsamlı şekilde hazırlanarak yapılmıştır. Bu hazırlanırken 61 değişikenden yararlanmıştır. Burada illerin demografik, eğitim, sağlık, yaşam kalitesi ve mali göstergeler gibi birçok özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Tablo 1'de 2012 yatırım teşvik sisteminde bulunan teşvik türleri ve yararlandıkları teşvik unsurları verilmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2019).

Tablo 1: Teşvik Türleri

Destek Unsurları	Genel Teşvikler	Bölgesel Teşvikler	Büyük Ölçekli Yatırım Teşvikleri	Stratejik Yatırım Teşvikleri
Gümrük Vergisi Muafiyeti	+	+	+	+
KDV İstisnası	+	+	+	+
Vergi İndirimi		+	+	+
Sigorta primi işveren hissesi desteği	+(Tersanelerin gemi inşa yatırımları için)	+	+	+
Yatırım Yeri Tahsisi		+	+	+
Faiz Desteği		+(3,4,5,6. bölgelerdeki yatırım için)		+
Sigorta Primi Desteği(6. bölge gerçekleşecek yatırımlar için)		+	+	+
Gelir Vergisi Stopajı Desteği(6. bölgede yapılacak yatırımlar için)	+	+	+	+
KDV İadesi				+

Kaynak: Gülsüm Gürler Hazman, Pınar Bengi Kaya, Bölgesel Teşvik Uygulamaları İle İhracat İlişkisinin Afyonkarahisar İli Örneğinde Regresyon Analizi İle Değerlendirilmesi, ASEAD Cilt:5,Sayı:5,2018:47.

Tablo 1'e göre yeni istihdam olanakları, ithalat ve ihracatta rekabeti geliştirmek gibi amaçlara önem verilmiştir. Yeni teşvik sistemi önceki sistemle benzerlik göstermiş ve yatırımlarda kullanılacak unsurlar gösterilmiştir.

3.2. Yeni Yatırım Teşvik Sistemi

3.2.1 Genel Teşvikler:

Bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar ile teşvik edilmeyecek yatırım konuları ve teşviki için istenilen şartları sağlamayan yatırım konuları dışında kalanlar, söz konusu kararın 5. maddesinde belirtilen sabit yatırım tutarları ve üzerindeki yatırımlar bölge ayrımı yapılmadan herkesin faydalanabileceği destek unsurlarındandır(Resmi Gazete, 2012). Tablo 2'de genel teşviklerde asgari yatırım tutarları gösterilmiştir.

Tablo 2: Genel Teşvik Sisteminde Asgari Yatırım Tutarı (TL)

Bölgeler	Asgari Yatırım Tutarı
I.	1 Milyon TL
II.	1 Milyon TL
III.	500 Bin TL
IV.	500 Bin TL
V.	500 Bin TL
VI.	500 Bin TL

Kaynak: 2012/3305 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında BKK

Tablo 2'ye göre asgari yatırım tutarları birinci ve ikinci bölge hariç diğer bölgelerde 500 Bin TL olarak belirtilmiştir.

3.2.2. Bölgesel Teşvikler:

1963 yılında ilk beş yıllık kalkınma planları ile birlikte bölgesel teşvik uygulamasına geçildi. 1967 senesinde faaliyete geçen 933 sayılı kanun ile ilk bölgesel teşvik sisteminin zemini hazırlanmıştır (Sağbaş, Erdoğan ve Şen, 2011: 390).

Fakat 2009 yılında çıkarılan kanunla bölgesel teşvik sistemine geçilmiştir. 2012 yılında çıkarılan son kanunda Türkiye'de bölgesel teşvik uygulamaları 6 bölgeye bölünmüştür. Bu altı bölge, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 61 adet göstergeden yararlanılmıştır. Bunlar; demografik, eğitim, sağlık, yaşam kalitesi ve mali gibi göstergeler yer almıştır (T.C Kalkınma Bakanlığı,2013:1).

2009 yılında çıkarılan teşvik kanunundan bazı farklılıkları vardır. Bunlar;

- Bölge sayısı 2009'da 4 iken yeni teşvik kanununda 6 bölgeden oluşmaktadır.
- Asgari yatırım tutarı düşürülmüş ve sektörel kapsam genişletilmiştir.
- Kalkınma ajanları yetkilendirilmiştir.

Tablo 3'te teşvik uygulaması kapsamında bölgeler ve bu bölgelerde hangi illeri kapsadığı verilmiştir.

Tablo 3: Teşvik Uygulaması Bakımından Bölgeler ve İller

I. Bölge	II. Bölge	III. Bölge	IV. Bölge	V. Bölge	VI. Bölge
Ankara Antalya Bursa Eskişehir İstanbul İzmir Kocaeli Muğla	Adana Aydın Bolu Çanakkale Denizli Edirne Isparta Kayseri Kırklareli Konya Sakarya Tekirdağ Yalova	Balıkesir Bilecik Burdur Gaziantep Karabük Karaman Manisa Mersin Samsun Trabzon Uşak Zonguldak	Afyonkarahisar Amasya Artvin Bartın Çorum Düzce Elazığ Erzincan Hatay Kastamonu Kırıkkale Kırşehir Kütahya Malatya Nevşehir Rize Sivas	Adıyaman Aksaray Bayburt Çankırı Erzurum Giresun Gümüşhane Kahramanmaraş Kilis Niğde Ordu Osmaniye Sinop Tokat Tunceli Yozgat	Ağrı Ardahan Batman Bingöl Bitlis Diyarbakır Hakkari İğdır Kars Mardin Muş Siirt Şanlıurfa Şırnak Van Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri
8	13	12	17	16	15

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları, Ocak 2018

Tablo 3'e göre illerin gelişim durumları Kalkınma Bakanlığı tarafından " İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" dikkate alınarak hazırlanmıştır. 2012/3305 sayılı BKK'nın ekinde yer alan listede iller itibarıyla belirtilen sektörlerde yapılacak yatırımlar, yatırımın yapılacağı illerin mevcut olduğu bölgedeki şartlara sahip olmaları durumunda, "bölgesel" nitelikli desteklerden yararlandırılabilirlerdir (Altay ve Karabulut, 2017: 196). Ayrıca bu desteklerden yararlanacak yatırımların, eğer kanunda başka şartlar belirtilmişse o şartları da yerine getirmesi gerekmektedir.

Bölgesel kapsamında sübvans edilen yatırımlarda teşvik oran ve süreleri gelişmiş bölgelerden daha az gelişmiş bölgelere doğru aşamalı olarak artacak biçimde oluşturulmuş ve böylelikle illerin gelişmişlik düzeylerine göre destek yoğunlukları farklılaştırılmıştır. Bölgesel teşvik uygulamalarında sağlanan teşvik oranları ve süreleri tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları

BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARINDA SAĞLANAN DESTEK UNSURLARI								
Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi	Yatırım Katkı Oranı(%)	OSB ve EB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB ve EB içi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		OSB ve EB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB ve EB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Faiz Desteği		İç Kredi	-	-	3 puan	4 puan	5 puan	7 puan
		Döviz/ Dövizle Endeksli Kredi	-	-	1 puan	1 puan	2 puan	2 puan
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği			-	-	-	-	-	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			-	-	-	-	-	10 yıl

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları, Ocak 2018

Tablo 4'e göre I. Bölgede yatırım yapacak olan firmalar, yatırımın OSB dışı %15'ine ve OSB içi %20'ye kadar vergi indiriminden yararlanmaktadır. Diğer bölgeler için ise oranlar şu şekildedir; II. Bölge OSB dışı %20 ve OSB içi %25, III. Bölge OSB

dışı %25 OSB içi %30, IV. Bölge OSB dışı %30 OSB içi %40, OSB dışı %40 OSB içi %50, VI. OSB dışı %50 OSB içi %55 olarak belirlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda VI. bölge, işgücü maliyeti açısından Türkiye'nin en avantajlı bölgesi durumundadır.

3.2.3. Öncelikli Yatırım Konuları:

Ülke ekonomileri için bazı yatırım konuları önem arz etmesinden dolayı öncelikli görülmüştür. Bu yatırım konuları V. bölgede uygulanan bölgesel desteklerden yararlanabilir. Fakat bu yatırımlar VI. bölgede bulunmaları durumunda VI. bölgenin destek unsurlarına tabi tutulacaktır. Öncelikli Yatırım konuları BKK'nın 2012/3305 sayılı kanununda açıkça belirtilmiştir (Köseoğlu ve Dinç, 2017: 31).

3.2.4. Büyük Ölçekli Yatırımlar:

Büyük Ölçekli Yatırımların teşvik edilmesiyle Teknoloji, Ar-Ge alanında gelişme sağlamak ve uluslararası alanda rekabet avantajı sağlayacak yatırımların desteklenmesini hedeflemektedir. 12 farklı dalda gerçekleştirilecek yatırımlara, bölgenin gelişmişlik düzeyine göre farklı derecelerde olmak üzere vergi teşvikleri verilmektedir. Bunlar aşağıda sırasıyla yatırım konuları ve minimum sabit yatırım tutarları şeklindedir (Ekonomi Bakanlığı, 2018);

- Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı, 1000 Milyon TL,
- Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı, 200 Milyon TL,
- Liman ve Liman Hizmetleri ile Havalimanı Yatırımları, 200 Milyon TL,
- Motorlu Kara Taşıtları Ana Sanayi Yatırımları, 200 Milyon TL,
- Motorlu Kara Taşıtları Yan Sanayi Yatırımları, 50 Milyon TL,
- Demiryolu ve Tramvay Lokomotifleri ve/veya Vagon İmalatı Yatırımları, 50 Milyon TL,
- Transit Boru Hattıyla Taşımacılık Hizmetleri Yatırımları, 50 Milyon TL,
- Elektronik Sanayi Yatırımları, 50 Milyon TL,
- Tıbbi Alet, Hassas ve Optik Aletler İmalatı Yatırımları, 50 Milyon TL,
- İlaç Üretimi Yatırımları, 50 Milyon TL,
- Hava ve Uzay Taşıtları ve/veya Parçaları İmalatı Yatırımları, 50 Milyon TL,

- Makine (Elektrikli Makine ve Cihazlar Dahil) İmalatı Yatırımları, 50 Milyon TL,
- Metal Üretimine Yönelik Yatırımlar, 50 Milyon TL'dir.

3.2.5. Stratejik Yatırım Teşvikleri:

Stratejik yatırım teşvikleri, yurtiçi üretim kapasitesinin ithalattan az olduğu ara mallarının veya ürünlerin üretimini özendirmek amacıyla geliştirilmiştir(Çiftçi ve Koç, 2013:19). Hangi yatırımların stratejik yatırım olarak adlandırılacağı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın 8. maddesinde belirli kriterlere bağlı olarak belirtilmiştir. Bu kriterleri sağlayan yatırımlar bölge farkına bakılmaksızın stratejik yatırım olarak desteklerden yararlanmaktadır. Bu kriterlere göre;

- Asgari sabit yatırım tutarı 50 milyon TL'den yüksek olmalı,
- Yatırım konusu ürünle ilgili ülkedeki üretim kapasitesinin ithalattan az olmalı,
- Asgari sağlanacak asgari yatırım katkı değeri %40 olmalı,
- Üretilen ürünle ilgili ithalat miktarı son 1 yıl içerisinde minimum 50 milyon \$ olması gerekir (Köseoğlu ve Dinç, 2017: 38)

Stratejik yatırım teşviklerinden yararlanmak için Bakanlığa yapılacak müracaatla Bakanlıkta bulunan komisyon tarafından incelenerek değerlendirilir ve makul bulunan projeler için teşvik belgesi düzenlenir. Tablo 5'te stratejik yatırımlara verilen destek unsurları, destek oran ve süreleri verilmiştir.

Tablo 5: Stratejik Yatırımlar İçin Sunulan Destek Unsurları

Destek Unsurları		Destek Oran ve Süreleri
KDV İstisnası		✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	50
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		6. Bölgede 10 yıl Diğer Bölgelerde 7 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi		✓
Faiz Desteği	İç Kredi	5 Puan
	Döviz / Dövizle Endeksli Kredi	2 Puan
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Sadece 6. bölgede yapılacak yatırımlar için 10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği		Sadece 6. bölgede yapılacak yatırımlar için 10 yıl
KDV İadesi		(Sadece 500 Milyon TL ve üzeri yatırımlar için)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları, Ocak 2018

3.3. Yeni Yatırım Teşvik Sisteminin Unsurları

Yatırımların teşvikine yönelik kullanılabilecek araçların büyük bir çeşitliliği bulunmaktadır. Teşvik araçları dünyanın her yerinde büyük çoğunlukla aynı olmasıyla beraber, ülkeler sosyal ve ekonomik kalkınmalarına göre, uygulanan teşvik araçları da değişiklik göstermektedir.

Firmaların yatırım kararı aşaması, yatırım dönemi veya işletme döneminde karşılamak zorunda oldukları bazı yükümlülüklerde devlet tarafından yapılan bazı indirimler, istisnalar, muafiyetler veya yatırıma uygun koşullu finansman sağlanarak yatırımcıyı cesaretlendirip yatırım hevesini arttıracak her türlü destek unsuru, teşvik aracı olarak değerlendirilmektedir.

2012/3305 sayılı Karar ile yatırım teşvik araçları oldukça çeşitlendirilmiş ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesi amacının tabii bir sonucu olarak, söz konusu desteklerin bölgeler itibariyle farklı oran ve yoğunluklarda uygulanması kararlaştırılmıştır. Alınan

bu Karar'ın 4. maddesine göre, yeni sistemdeki yatırım teşvik araçları aşağıda gösterilmiştir (Burtan Doğan, 2018: 402);

- KDV istisnası,
- Gümrük vergisi muafiyeti,
- Vergi indirimi,
- Sigorta primi işveren hisse desteği,
- Gelir vergisi stopajı desteği,
- Sigorta primi işçi desteği,
- Faiz desteği,
- Yatırım yeri tahsisi,
- KDV iadesi.

3.3.1. KDV İstisnası

BKK'nın 10/1. maddesine göre YTB sahip yatırımcıların YTB kapsamında yurt içerisinden veya yurt dışından alınacak yatırım malı makine ve teçhizat için KDV'nin ödenmemesidir. Ayrıca YTB kapsamında bulunan makine ve teçhizatların hak satış veya kısmi teslimleri içinde uygulanabilir (Resmi Gazete, 2012).

KDV istisnası uygulaması kapsamında yatırımcının yapacağı yatırım kapsamında makine ve teçhizat alımında KDV ödenmemesi, bu da yatırımcının elindeki sermayesinin finansal kaynağının daha fazlasını işletme sermayesinde kullanmasını sağlayacaktır. Bununla beraber yatırımcının yapacağı yatırım için ihtiyaç duyacağı sermaye miktarında düşüş meydana gelecektir.

3.3.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti

BKK'nın 9. maddesi ile; "YTB kapsamındaki yatırım malı makine ve teçhizatın ithali, Otomobil ve hafif ticari araç yatırımlarında, yatırım dönemi içerisinde kalmak kaydıyla, monte edilmemiş haldeki (CKD) aksam ve parçaların ithali, Gemi ve elli metrenin üzerindeki yat inşa yatırımlarında, tekne kabuğu ithali, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden muaf tutulmuştur" (Resmi Gazete, 2012).

Bu teşvik uygulaması yatırım konusuyla ilgili yatırım malı ve teçhizat ithaline yöneliktir. Bu çerçevede yurt dışından ithal edilecek makine ve teçhizatlar gümrük vergisine tabi olmadan ülkeye girişi sağlanacaktır.

Bunun dışında ilgili 2012/3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"ın 9. maddesine göre; "Teşvik belgesi kapsamında otobüs, çekici (Euro normlarına uygun yeşil motoru haiz olanlar hariç), mobilya, motorbot, kamyon (off-road truck tipi karayoluna çıkması mümkün olmayan kaya tipi damperli kamyonlar hariç), transmikser, beton santrali, forklift ve beton pompası ithal

edilmesi halinde yürürlükteki İthalat Rejimi Kararında öngörülen oranlarda gümrük vergisi tahsil edilir. Ayrıca, makine ve teçhizat bedelinin yüzde beşine kadar yedek parça, gümrük vergisi muafiyeti sağlanmaksızın ithal edilerek sabit yatırım tutarına dahil edilebilir" (Resmi Gazete, 2012). Böylece, ilgili karar gereği ithal edilen yatırım mallarının hangisinin muafiyete tabi olduğunu hangisinin dahil olmadığını açıkça belirtilmiştir.

3.3.3. Vergi İndirimi

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın 15. maddesinde bu teşvik şu şekilde uygulanmaktadır:

➤ BKK'nın 15. maddesi gereğince, "büyük ölçekli yatırımlar, bölgesel teşvik uygulamaları ve stratejik yatırımlar kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlarda, 5520 sayılı Kanunun 32/A maddesi çerçevesinde tahakkuk ettirilecek gelir veya kurumlar vergisi, öngörülen yatırım katkı tutarına ulaşıncaya kadar aşağıda belirtilen oranlarda indirimli olarak uygulanır" (Giray,2016:136).

Bölgeler kapsamında uygulanan yatırım katkı oranı ve kurumlar vergisi indirim oranı tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Bölgeler Kapsamında Uygulanan Yatırım Katkı Oranları ve Kurumlar Vergisi İndirim Oranı

Bölgeler	Bölgesel Teşvik Uygulamaları		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırım Katkı Oranı(%)	Kurumlar vergisi veya Gelir vergisi indirim oranı (%)	Yatırım Katkı Oranı(%)	Kurumlar vergisi veya Gelir vergisi indirim oranı (%)
I.	15	50	25	50
II.	20	55	30	55
III.	25	60	35	60
IV.	30	70	40	70
V.	40	80	50	80
VI.	50	90	60	90

Kaynak: 2016/9139 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında BKK.

Tablo 6'ya göre 6. bölgede yapılacak yatırımların yatırım katkı oranı % 50, kurumlar vergisi yada gelir vergisi indirim oranı %90 olarak belirtilmiştir. Ayrıca Stratejik yatırımlar için tüm bölgelerde uygulanacak vergi indirim oranı % 90 ve yatırıma katkı oranı % 50'dir.

2016/9139 sayılı kanunun 4. maddesine göre hesaplanacak yatırım katkı tutarından sayılmak üzere, yatırım harcaması tutarını geçmemek ve toplam yatırım katkı tutarının %80'ni geçmemek şartıyla yatırım dönemin yatırımcının diğer faaliyetlerinden elde edilen kazançlarına indirimli gelir veya kurumlar vergisi uygulanabilir (Resmi Gazete, 2016; Altay ve Karabulut, 2017: 200).

Vergi indirimi uygulamasının bölgelere ve yatırım türüne göre getirdiği avantajları gösteren örnek hesaplamalar tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Vergi İndirimi Hesaplama

Veriler	Teşvik Yatırım Tutarı: 400 milyon TL Yatırım Katkı Oranı: % 40 Katkı Tutarı:160 milyon TL Kurumlar Vergisi İndirim Oranı : % 70 Yatırımın Yapılacağı Bölge: 4. bölge Yatırımın Yapılacağı Tarih: 5.5.2015
----------------	--

Tabloda görüleceği üzere 01.01.2015 tarihinden önce 4.bölgede yapılan yatırımın büyük ölçekli bir yatırım olduğu varsayımı altında; sabit yatırım tutarının %40'ı yani 160 milyon Türk Lirası (48 milyon Türk Lirası yatırım döneminde ve 112 milyon Türk Lirası işletme döneminde olmak üzere) devletçe karşılanacaktır.

Belirtilen tutar (160 milyon Türk Lirası) yatırımcıya nakit olarak ödenmeyecek, bunun yerine bu tutara ulaşmaya kadar (devlet tarafından tahsilinden vazgeçilen %70'lik vergi 160 milyon Türk Lirasına ulaşmaya kadar) yatırımdan elde edilen kazançlar düşük oranda (%20 yerine %6 olarak) vergilendirilecektir. Böylece yatırımcı tarafından vergi tasarrufu sağlanmış olacaktır.

Yatırımcının sağladığı kazanç yaklaşık 1140 milyon Türk Lirasına ulaşmaya kadar indirimli oran (%6) uygulanacaktır. Yani devletin tahsilinden vazgeçtiği %14'lük vergi payları yatırımcı yaklaşık 1140 milyon Türk Lirası kazanç sağladığında katkı tutarı olan 160 milyon Türk Lirasına ulaşmış olacaktır.

Tahsilinden vazgeçilen vergi miktarı devlet katkı payına ulaştığında standart Kurumlar Vergisi Oranı (%20) uygulanmaya başlanacaktır.

Vergi İndirimi Uygulaması kapsamında Karar'ın 15'inci maddesinde belirtildiği üzere; yatırımcının vergi indiriminden yararlanabildiği harcamalar olduğu gibi vergi indiriminden yararlanamayacağı harcamalar da mevcuttur. Bunlar;

- Finans ve sigortacılık sektöründe faaliyet yürüten kurumlar
- Yap-İşlet modeli ile elektrik enerji tesislerinin kurulması ve işletilmesi ile enerji satışının düzenlenmesi
- Yap-İşlet Devret modeli kapsamında yapılan yatırımlar ile rödovans sözleşmelerine bağlı olarak yapılan yatırımlardan elde edilen kazançlar nedeniyle de mükellefler indirimli vergi oran uygulamasında yararlanamazlar (Resmi Gazete, 2016).

3.3.4. Faiz Desteği

Teşvik Belgesi kapsamında sağlanan en az bir yıl vadeli kredi finansman desteğidir. Bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında bankalardan alınacak kredilerde faiz desteği uygulaması söz konusudur. Bu destek 1. ve 2. Bölgelerde uygulanmayıp 3., 4.,5. ve 6. Bölgelerde uygulanmaktadır (Burtan Doğan, 2018: 403). Az gelişmiş bölgelerde uygulanan bu teşvik önemli avantajlar sağlamaktadır. Yatırım kredilerinin teşvik belgesinde yazılı olan sabit yatırım miktarının % 70'ne kadar olan kısmı için ödenecek faizin veya kâr payının belli oranları (Bakanlık tarafından onay verilmesi durumunda) en fazla ilk beş yıl için ödenmek kaydıyla bütçe kaynaklarından karşılanacaktır (Altay ve Karabulut, 2017: 200).

Faiz desteği, araştırma ve geliştirme, çevre yatırımları ve stratejik yatırımlar ile 3, 4, 5 ve 6'ncı Bölgelerde bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında yapılacak yatırımlar için uygulanır. Tablo 8'de faiz desteğinin koşulları verilmiştir.

Tablo 8: Faiz Desteğinin Uygulama Koşulları

Bölgeler	TL Kredisi	Döviz Kredisi	Azami Destek Kredisi
1	-	-	-
2	-	-	-
3	3	1	500.000
4	4	1	600.000
5	5	2	700.000
6	7	2	900.000
Stratejik Yatırım	5	2	Sabit yatırım tutarının %5'ni aşmamak kaydıyla 50 Milyon TL
AR-GE Çevre	5	2	500.000

Kaynak: 2012/3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 8'e göre teşvik sistemimizde 1. ve 2. bölge'de yapılan yatırımlara faiz desteği sağlanmamıştır. Ayrıca Ar-Ge ve çevre yatırımları için faiz destek tutarı gösterilmektedir. TL cinsinden gerçekleştirilen kredilerde 5 puan, döviz cinsinden gerçekleştirilen kredilerde 2 puana kadar Bakanlık tarafından finanse edilmektedir. Azami faiz destek tutarı 500.000-900.000 TL'dir. Tablo 8'e göre en avantajlı bölge faiz desteği açısından 6. bölgedir.

Az gelişmiş bölgelerde uygulanan bu teşvik önemli avantajlar sağlamaktadır. Fakat 6.bölgeye verilen ayrıcalıklar fazla olmasına rağmen herhangi bir ekonomik gelişme sağlanamamıştır.

3.3.5. Yatırım Yeri Tahsisi

2012/3305 sayılı Karar'ın 16. maddesine göre; Teşvik belgesi düzenlenmiş, büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için, Maliye Bakanlığı belirlenen usul ve esaslara göre tahsis edilebilir (DİKA, 2018: 7).

Uygulama kapsamında 2012/3305 sayılı Karar'ın 15. maddesinin 6. fıkrasında belirtilen bazı harcama ve yatırımlar teşvikten yararlanamayacaktır. Belirtilen yatırımlar; "Arazi, arsa, royalty, yedek parça ve amortismanına tabi olmayan harcamalar ile 5520 sayılı Kanun gereği finans ve sigortacılık konularında faaliyet gösteren kurumlar, iş ortaklıkları, 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar ve rüdvans sözleşmesine bağlı olarak yapılan yatırımlardır" (Resmi Gazete, 2012).

3.3.6. Sigorta Primi ve İşveren Hissesi Desteği

Yatırımla yaratılan ek istihdam için ödenmesi zorunlu olan sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının belirli bir süre Bakanlık tarafından ödenmesidir.

Bölgesel ve Büyük ölçekli yatırımlar kapsamında desteklenen yatırımlarda sigorta primi işveren hissesi desteği Tablo 9'da belirtilen süre ve oranlarda uygulanır.

Tablo 9: Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteğinin Uygulanması

Bölgeler	Uygulama Süresi	Bölgesel Teşvik Uygulamaları %	Büyük Ölçekli Yatırımlar %
1	2 Yıl boyunca	10	3
2	2 Yıl boyunca	15	5
3	5 Yıl boyunca	20	8
4	6 Yıl boyunca	25	10
5	7 Yıl boyunca	35	11
6	10 Yıl boyunca	50	35

Kaynak: 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sigorta Primi İşveren Hisse Desteği Karar'ın 12. maddesine göre stratejik yatırımlarda bu destek 6.bölgede 10 yıl geri kalan bölgelerde ise 7 yıl boyunca uygulanmaktadır. Diğer taraftan sigorta primi işveren hissesi desteğinin miktarı stratejik

yatırımlarda, bölge fark etmeksizin sabit yatırım tutarının %15'ini aşamaz (Resmi Gazete, 2012).

Faydalanılan sigorta primi işveren hissesi desteğinin tutarı, sabit yatırım tutarları tablo 9'da belirtilen oranlarını geçemeyecektir.

3.3.7. Sigorta Primi Desteği (İşçi Desteği)

Sigorta primi desteği uygulaması BKK'nın 13. maddesinde yer almaktadır. Bu teşvik unsuru, 6. bölgede yapılan yatırımlar kapsamında uygulanmaktadır. Teşvik belgesine dayanarak gerçekleştirilecek yatırımla beraber sağlanacak ek istihdam için teşvik belgesinde kaydedilen istihdam miktarını geçmemesi şartıyla, yatırımcının Sosyal Güvenlik Kurumu'na ödemesi gereken sigorta işçi priminin asgari ücrete tekabül eden kısmı on yıl süreyle işveren adına Bakanlık bütçesinden karşılanabilecektir (Resmi Gazete, 2012).

Karar'da belirtilen diğer önemli bir konu da destekten yararlanabilme durumuyla ilgilidir. Buna göre; destekten faydalanabilmeleri için aylık prim ve hizmet belgelerinin zamanında Sosyal Güvenlik Kurumuna verilmesi ve Bakanlıkça karşılanmayacak olan işçi hissesine ait tutarların zamanında ödenmesi gerekmektedir. Gecikmeler yaşanması durumunda gecikme faizi işverenden tahsil edilecektir.

3.3.8. Gelir Vergisi Stopajı Desteği

Bu destek yalnızca 6. bölge için uygulanmaktadır. 6. bölge için hazırlanan teşvik belgeleri ile yapılacak yatırımlarla elde edilecek ek istihdam için, teşvik belgesinde yazılı istihdam miktarını geçmemesi şartıyla, personel ücretlerinin asgari ücrete denk gelen kısmı üzerinden hesaplanan gelir vergisi, yatırımın kısmen veya tamamen çalışmaya başladığı tarihten itibaren 10 yıl boyunca, hazırlanacak olan muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden vergiden terkin edilecektir (Altay ve Karabulut, 2017: 200).

Teşvik belgesi iptal edilirse veya Yatırımın bitirilmemesi gibi durumlarda Karar'ın 14.maddesinde belirtildiği üzere bu destek nedeniyle terkin edilen vergiler vergi ziyai cezası uygulanmadan gecikme faiziyle birlikte geri alınır.

Karar'ın 14. maddesine göre, Yatırıma başlamadan önce devredilmesi durumunda devir alan tarafından aynı koşulları yerine getirmesi durumunda destekten yararlanabilecektir. Ancak yatırıma başlanmışsa eğer devredilmesi durumunda devirden sonra kalan süre kadar yararlanabilir (Resmi Gazete, 2012).

Gelir vergisi stopajı desteği sadece 6. Bölge kapsamında uygulanan bir vergisel teşvik olarak sınırlandırılmıştır.

3.3.9. KDV İadesi

KDV İadesi uygulaması ise; diğer desteklere göre kapsamı daraltılmıştır. Burada sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirası üzerindeki Stratejik yatırımlar kapsamında yapılacak bina inşaat harcamalarında gerçekleştirilecektir. İade uygulaması bu bağlamda stratejik yatırımlara özel bir uygulama olarak ele alınabilir (Resmi Gazete, 2012).

3.4. Teşvik Sisteminde Yapılan Değişikliklere İlişkin Değerlendirme

Yatırım Teşvik Sistemimizde yapılan değişikliklerin son on yılda hızlandığı görülmektedir. Nitekim ilk değişiklik, 2004 senesinde uygulamaya konulan 5084 sayılı Kanun ile yapılmış, bunu 2006 yılında 5084 sayılı Kanun'un değiştirilmesine ilişkin 5350 sayılı Kanun takip etmiştir. Daha sonra, 2009 yılında, 2009/15199 sayılı BKK ile yeni bir uygulamaya geçilmiş, en sonunda da, 19.06.2012 tarihinde uygulamaya konulan 2012/3305 sayılı Yatırımlarda devlet Yardımları Hakkındaki Karar ihdas edilmiştir (Aras, 2012: 97).

Yatırım teşvik sistemimizde son on yılda yapılan değişikliklerde, "amaçlar" konusundaki değişim dikkat çekicidir. 5084 sayılı Kanun ile *"bazı illerde; vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkanlarını artırmak"* amaçlanmış iken, gerek 2009, gerekse 2012 yılında uygulamaya konulan Kararlarda, üretimin ve istihdamın artırılmasının yanı sıra, uluslararası rekabet gücünün artırılması, bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Yapılan değişiklikler sonucunda, amaçların kapsamının genişlemesine bağlı olarak, yatırım teşvik araçlarının da çeşitlendiği, görülmektedir.

2009 yılından itibaren, yatırım teşvikleri, sektörel öncelikler dikkate alınarak uygulanmaya başlanmıştır. Daha önceki uygulamalarda, özellikle bölgesel nitelikli teşviklerde, genellikle sektör ayrımı yapılmamıştır. Son teşvik sisteminde, yatırım havzalarının oluşturulması ve kümelenmenin desteklenmesi hedefleri çerçevesinde, OSB'lerde yapılacak yatırımların daha fazla desteklenmesi sağlanmıştır. Bu uygulamanın, uzun dönemde, çarpık şehirleşme ve sanayideki dağınıklığın sebep

olduğu altyapı sorunlarının hallinde önemli bir etken olması muhtemeldir. Yeni teşvik sistemi ile vergi indirimi gibi teşvik unsurlarından; yatırım döneminde de yararlanılabilmesi ve diğler faaliyetlerden elde edilen kazançlara da bu indirimin uygulanabilmesi imkanının getirilmesi, yatırımcıların finansman sorunlarının çözümünde oldukça etkili olacak bir uygulama gibi görünmektedir.

Tablo 10'da 5084 sayılı kanun ile 2012/3305 sayılı kanun karşılaştırması verilmiştir.

Tablo 10: 5084 Sayılı Kanun ve Yeni Teşvik Kanunu Karşılaştırma

	Bölgesel kapsam	Teşvik araçları	Destek oranları bölgeler	Sektör seçimi	Yatay alanlar	Büyük yatırımlar	Kümelendirme desteği
5084 sayılı teşvik kanunu	Kişi başına düşen gelirin 1500 ABD dolarının altında olduğu 36 il	➤ Vergi ve sigorta primi indirimi ➤ Enerji desteği ➤ Bedelsiz arsa tahsisi	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK
5084'ün güncellendiği 5350 sayılı kanun	5084 kapsamında desteklenen 36 ile 13 yeni il eklendi	➤ Vergi ve sigorta primi indirimi ➤ Enerji desteği ➤ Bedelsiz arsa tahsisi	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK
2009 yılında uygulanmaya başlanan sistem	Türkiye geneli (26 NUTS-2 Bölgesi sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre 4 farklı bölgeye ayrılıyor)	➤ Vergi ve sigorta primi indirimi ➤ Yatırım yeri tahsisi ➤ Gümrük vergisi muafiyet ➤ KDV istisnası, ➤ Faiz desteği	EVET	VAR	YOK	VAR	YOK
5 Nisan 2012'de genel çerçevesi açıklanan yeni teşvik tasarısı	Türkiye geneli (Ekonomi Bakanlığı'nın en son açıkladığı sosyoekonomik gelişmişlik endeksi kullanılarak Türkiye 6 bölgeye ayrılıyor)	➤ KDV İstisnası, ➤ Gümrük Vergisi Muafiyeti ➤ Vergi İndirimi, ➤ Sigorta Primi desteği (asgari ücret üzerinden) ➤ Faiz Desteği, ➤ Yatırım Yeri Tahsisi ➤ Gelir Vergisi Stopajı Desteği ➤ KDV İadesi	EVET	VAR	VAR	VAR	VAR

Kaynak: Sultan Erge Türkiye Vergi Sisteminde vergi teşviklerine yönelik iç Anadolu Bölgesi girişimcilerinin Bakışı: Çankırı, Ankara, Kırıkkale ve Kayseri örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü,İsparta,2014:88.

Tablo 10'a göre 2012 yeni teşvik yasası 5084 sayılı kanundan daha geniş bir açıdan ele alındığı bununla beraber teşvik unsurlarında artış yaşandığı görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YATIRIMLARDA VERGİSEL TEŞVİKLER: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ DEĞERLENDİRMESİ ŞIRNAK İLİ ÖRNEĞİ ANKET UYGULAMASI

"Yatırımlarda Vergisel Teşvikler: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Değerlendirmesi Şırnak İli Örneği" konulu çalışmasının evrenini oluşturan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Şırnak ilinde yapılan anket çalışmasıyla ilgili ön bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.1. Literatür Özeti

Bu tezin konusu Yatırımlarda Vergisel Teşviklerin Şırnak ilinde etkinliği, teşviklerin firmalara katkılarını belirlemek, faaliyetlerinde ne gibi değişiklikler yarattığını belirlemek ve firmaların eksik gördüğü noktaları tespit etmeye yönelik yapılmıştır. Bu çalışma bu konuda Şırnak bölgesinde yapılan ilk çalışma olmasından dolayı diğer çalışmalardan farkını ortaya koymaktadır.

1980'li yıllardan itibaren küreselleşmenin artmasıyla beraber ülkeler ekonomik büyüme ve kalkınmalarının önemi daha da artmıştır. Ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmanın en önemli ayağını yatırımlar oluşturmaktadır. Bunun için yatırımları artırmak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemlerden en önemli vergisel teşviklerdir. Vergisel teşvikler ile hem yatırımları artırmak hem de bölgesel kalkınmayı sağlamak için kullanılmıştır. Teşvikler yatırımların maliyetini, potansiyel kârını etkileyerek veya yatırımla ilgili riskleri azaltarak yatırımın büyüklüğünü, sektörünü ve bölgesine etkilemektedir.

Literatürde Teşviklere ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunları inceleyecek olursak,

Karaçay-Çakmak ve Erden (2004), çalışmalarında bölgesel düzeyde ele alınan üç önemli destekleme politikalarının bölgelerin imalat sanayi yatırımları üzerindeki etkisini ortaya çıkarmayı amaçlanmış ve böylece bölgesel kalkınmada devletin rolü ampirik olarak incelenmiştir. Elde edilen verilere göre bölgesel düzeyde kamu ile özel kesim arasında tamamlayıcı bir etki olmadığı sonucuna varılmıştır. Fakat kamu yatırım ve teşviklerinin bazı az gelişmiş bölgelerde özel yatırımlar üzerinde pozitif etkiye sahip

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bölgeler arasındaki dengesizlikleri gidermek ve bölgelerin gelişimi için devlete aktif görevler düştüğünü belirtmiştir.

Ay (2005), çalışmasında 1980-2003 yılları arasındaki yatırım teşvikleri, toplam sabit sermaye yatırımları, milli gelir, ithalat ve hazine bonosu faiz oranı verileri kullanmıştır. Bu veriler regresyon analizi ile araştırılmış bunun sonucunda yatırım teşvikleri toplam sabit sermaye yatırımlarını olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Yatırım teşviklerinde yaşanan %1'lük bir değişme sermaye yatırımlarını %1,04 yükselmesine neden olmaktadır.

Akan ve Arslan (2008), çalışmalarında yatırım teşviklerinin sektör bazında istihdamı nasıl etkilediği araştırılmıştır. Çalışmada 1980-2006 yıllarına ait teşvik yatırımları ile istihdam verileri ele alınmıştır. Bu çalışmada sonucunda yatırım teşviklerinin artmasına bağlı olarak istihdamda olumlu yönde arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gerni vd.(2015), çalışmalarında, 26 Düzey 2 bölgesi ve 81 ilin 2004-2012 yıllarındaki verileri ele alınarak Yakınsama analizi yapılmıştır. Yatırım teşvikleri ve bölgesel kalkınma Yatırım teşviklerinin bölgesel düzeyde gelir dağılımına olumlu etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Özkök (2009), çalışmasında 7 coğrafi bölgenin 1980-2006 yıllarına ait veriler verilen teşvik miktarları ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ele alınarak regresyon analizi yapılmıştır. gelişmiş bölgelere verilen teşvik miktarları gelişmemiş bölgelere nazaran Türkiye'nin Gayri Safi Yurt Hasılası arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

Gülmez ve Yalman (2010), çalışmalarında Sivas ilinde bulunan 38 KOBİ ile yüz yüze anket yöntemi kullanılarak Ki-Kare Testi yapılmıştır. Yatırım teşviklerinin firmalar için oldukça olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yavuz (2010), çalışmasında Türkiye'de 1980-2008 yılları arasında Hazine müsteşarlığı kaynaklı yatırım ve istihdam verileri kullanılmıştır. Çalışmada regresyon ve korelasyon analizinde istihdam ve teşvik arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Yavan (2011), çalışmasında 81 ili kapsayan veri (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, istihdam, Teşvik belge sayısı, Sabit yatırım tutarı) seti kullanılarak regresyon modeliyle analizi ile tahmin edilmiştir. Teşviklerin yerel ve bölgesel

düzeyde ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yarattığı bununla birlikte teşviklerin bölgede gelir üzerinde olumlu etki yarattığı sonucuna varılmıştır.

Çiftçi ve Koç (2013), çalışmalarında Dört bölgenin 1980-2011 aralığında verilen teşvik belgeli 85000 adet yatırımın istihdama etkisini veri zarflama analizi ile hesaplamıştır. Yatırım teşviklerinin istihdam ile ilişkisi 1980 ve 2010'lu yıllarda olumlu bulunurken 1990 ve 2000'li yıllarda daha az etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Erge (2014), çalışmasında yatırım teşvik bölgeleri arasında 1. bölge Ankara, 2. bölge Kayseri 4. bölge Kırıkkale ve 5. bölgede Çankırı illeri ele almıştır. 4. ve 5 bölgede yer alan 2 il en önemli sorun alt yapı sorunu olduklarını belirtmiştir. Ayrıca 1. bölgenin çevresinde olan vatandaşlar Ankara'ya iş, eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için gittiklerini bu durumda rekabet ortamını azalttığı tespit edilmiştir.

Selim vd. (2014), çalışmalarında Analizlerde 2001-2012 yılları arasında 81 ilde uygulanan yatırım teşvik belgeleri adedi, sabit yatırım tutarları ve istihdam verileri kullanılmıştır. Yatırım teşvikleri ve sabit yatırımların istihdamı desteklediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca yatırım teşviklerine daha fazla önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bakırcı ve Diğerleri (2014), Kamu teşvik ve yatırım araçlarının Türkiye'nin doğu bölgelerine nispeten batı bölgelerinde daha etkin olduğu sonucuna varılmıştır.

Sevinç vd. (2016), çalışmalarında 26 alt bölgeyi ve 2004-2012 yıllarını kapsamaktadır. Türkiye'deki bölgesel teşvik uygulamalarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Recepoğlu ve Değer (2016), çalışmalarında 26 bölge için gerçekleştirilen panel veri eşbütünleşme ve nedensellik analizleri yapılmıştır. Çalışmada az gelişmiş bölgelerde teşviklerin kısa dönemde zayıf büyüme etkilerine yol açmasına rağmen uzun dönemde bu bölgelerin ekonomik kalkınmalarına daha fazla katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Öz ve Buyrukoğlu (2017), çalışmalarında ekonometrik model yardımıyla yatırım teşviklerini ve bazı makro ekonomik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. 1980 ile 2012 yılları ele alınarak değerlendirilmiştir. Buna göre Yatırım teşvikleri ile büyüme ve teşvik kapsamında sağlanan istihdam arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

4.2. Araştırmanın Konusu

Bu araştırma;

- Yeni Teşvik Kanunu, 5084 Sayılı Kanun, AB Fonları ve Oran teşviklerinin Şırnak'ta faaliyet gösteren firmalara ve Şırnak iline olan katkılarını belirlemek,
- Teşvik yasasından yararlanan firmaların teşvik yasasının hangi destek unsurlarından yararlandıklarını tespit etmek,
- Teşviklerin, firmaların faaliyetlerinde ne gibi değişiklikler yarattığını belirlemek,
- Teşvikten yararlanan firmaların ilgili teşvik yasası hakkında fikirlerinde değişiklik olup olmadığını belirlemek,
- Devlet teşviklerine rağmen firmaların eksik gördükleri noktaları tespit etmeye yöneliktir.

4.3. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma yöntem açısından nicel eğilimli bir tarama araştırmasıdır. Tarama araştırmaları, geçmişte zamanda veya şimdide bulunan durumda değişiklik yapmadan olduğu gibi tasvir etmeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmanın konusunu oluşturan olay, durum, birey ya da nesne, kendi koşulları çerçevesinde ya da hiç değişikliğe uğratmadan tanımlama yapılır, herhangi bir müdahale söz konusu olmaz (Karasar, 2009: 77).

4.4. Araştırmanın Amacı

Günümüzde işletmelerin faaliyetlerini sürdürmeleri için en önemli faktör rekabettir. Bunun temel faktörü ise sermaye ihtiyacını karşılamak ve devamında yaşanan kârlılık, verimlilik ve pazar payıdır.

Sermaye ihtiyacını karşılamak için tüm girdi, süreç ve çıktı faktörlerinin iyileştirilmesi ve bu sürece etki eden faktörlerin etkinleştirilmesi gerekmektedir. Bunun için bu sürece etki eden tüm faktörlerin iyileştirilmesi, etkin ve olumlu sonuçlar alınmasına neden olacaktır. Bu doğrultuda devletin sağladığı teşvikler firmalar için büyük bir önem arz etmektedir. Teşvikler, bir işletme için gerekli Faiz desteği, SGK işçi primi desteği ve KDV iadesi gibi imkanlardan yararlanma maliyetlerini azaltma veya sermaye ihtiyaçlarını karşılama yolu ile katlandıkları borç miktarının bir kısmından kurtulma imkanı sağlamaktadır.

Belirtilen nedenler doğrultusunda bu araştırma, teşviklerin özellikle altıncı bölgede bulunan Şırnak ili işletmelerinin üzerinde katkı sağlayıp sağlamadığı ve teşviklerin etkilerini incelemek amaçlanmıştır.

4.5. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, Şırnak iline bağlı il ve ilçelerinde faaliyette bulunan ve Devlet tarafından sağlanan teşviklerden yararlanan firmalara yönelik olarak Şırnak ili sınırlarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Şırnak ili ve ilçelerinde faaliyette bulunan firmalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda ön araştırma yapılarak 146 firma ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışmanın anket sorularının oluşturulmasında Gülmez ve Yalman (2010), Erge (2014) ve Küçükoğlu (2005) çalışmalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

4.6. Örneklem Seçimi

Araştırmanın amacına uygun davranarak teşvik yasası kapsamında ayrılan 6. bölge içerisinde yer alan Şırnak ili ele alınmıştır. Şırnak Ticaret ve Sanayi Odası ve Cizre Ticaret ve Sanayi Odasıyla irtibata geçilmiş kayıtlı üyeler hakkında bilgi alınmıştır. Şırnak Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı faal firma sayısı 1415, Cizre Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı faal firma sayısı 1263 olarak tespit edilmiştir. Bu firmalar arasında hangilerinin teşviklerden yararlanıp yararlanmadığı bilinmemektedir.

Bu kapsamda anket soruları teşviklerden yararlanmış veya hali hazırda yararlanmaya devam eden 146 firma ile anket formu doldurulmuştur.

4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Şırnak ili özelinde yapılmıştır. Firmaların KOSGEB, İŞKUR v.b kurumlar tarafından verilen desteklerden yararlanıp yararlanmadığı bakılmaksızın yapılmıştır.

4.8. Verilerin Toplanması

Anket verilerinin toplanması için yüz yüze bireysel görüşme anket yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan beşli Likert ölçeğinde 1="Kesinlikle katılmıyorum", 2="Katılmıyorum", 3="Fikrim Yok", 4="Katılıyorum", 5="Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde değerlendirme yapılmıştır. Soruların tamamı vergi teşvikleri baz alınarak hazırlanmıştır.

4.9. Verilerin Çözümü

Bu çalışmada toplanan verilerin analizi SPSS 23.0 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında yapılmıştır. Anket 146 firmaya uygulanmıştır. Yapılan analizlerde 146 katılımcıdan elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmanın güvenilirliğinin analizinde Alfa Katsayısından (Cronbach Alfa) yararlanılmıştır.

4.10. Güvenirlik Analizi

Güvenirliğin analizinde kullanılan bir çok yöntem bulunmaktadır. Bunlardan en çok kullanılan Alfa Modelidir. Alfa Modeli: Cronbach tarafından geliştirilen bu model, ölçekte yer alan "k" sorunun homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırmaktadır. Cronbach alfa sayısı; ölçekte yer alan "k" adet maddenin varyansları toplamının, genel varyansa oranlaması ile bulunan bir ağırlıklı standart değişimin ortalamasıdır. Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği şu şekilde yorumlanmaktadır (Lorcu,2015:207):

- $0 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür.
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.
- $0.80 \leq \alpha < 1$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Bu bilgiler doğrultusunda tablo 11'de Güvenirlik istatistikleri verilmiştir.

Tablo 11: Güvenirlik İstatistikleri

Cronbach's Alpha Değeri	Cronbach's Alpha Maddelere Dayalı değeri	Soru Sayısı
0.848	0.849	27

Tablo 11'e göre Alfa katsayısı, oldukça güvenilir bant olan 0.8 ile 1 arasında değer aldığı görülmektedir. Bu sonuç anketin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

4.11. Verilerin Analizi ve Bulgular

Bölgelerin kalkınmaları için en büyük göstergelerden biri bölgede bulunan firmaların büyüklüğü olarak gösterilebilir. Nitekim bölgede ne kadar büyük ve ne kadar fazla firma buluyorsa istihdam ile ilgili sorunlarında o kadar azalması beklenmektedir. İşletmelerin hukuki yapıları tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: İşletmelerin Hukuki Yapıları Frekans Dağılımı

Hukuki Yapı	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Limited Şirket	99	67.8	67.8	67.8
Anonim Şirket	5	3.4	3.4	71.2
Şahıs Şirket	42	28.8	28.8	100.0
Toplam	146	100.0	100.0	

Tablo 12'ye göre araştırmaya katılan işletmeler hukuki yapısı açısından incelendiğinde; şirketlerin %67.8'i Limited Şirketi, %28.8 Şahıs Şirketi ve %3.4 ile Anonim şirket takip etmektedir. Bu tabloya göre en fazla orana sahip Limited yapısıdır.

Yapılan anket çalışmasında işletmelerin hukuki yapısı ve işletmelerin faaliyet süreleri karşılaştırmalı olarak tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13: İşletmelerin Hukuki Yapısı ve Faaliyet Süreleri Frekans Dağılımı

Hukuki Yapı	İşletmelerin faaliyet süresi				Toplam
	1'den az	1-5 YIL	5-10 YIL	10 YILDAN FAZLA	
Limited Şirket	1 33.3%	31 60.8%	34 63.0%	33 86.8%	99 67.8%
Anonim Şirket	0 0.0%	1 2.0%	3 5.6%	1 2.6%	5 3.4%
Şahıs Şirket	2 66.7%	19 37.3%	17 31.5%	4 10.5%	42 28.8%
oplam	3 100.0%	51 100.0%	54 100.0%	38 100.0%	146 100.0%

Tablo 13'e göre, ankete katılan işletmelerin % 67.8'i Limited şirket, % 28.8'i Şahıs şirketi ve % 3.4'ü Anonim şirket şeklinde kurulmuşlardır. Şırnak Bölgesinde kurulan işletmelerin daha çok Limited şirket şeklinde kurulmuş olması, bu bölgede daha az ortaklı ve aile şirketi tipindeki sermaye şirketlerinin, anonim ortaklı büyük sermaye ile kurulan ve rekabetçi yapısı yüksek anonim şirketlere göre daha fazla tercih edildiğini göstermektedir. Ayrıca, 10 yasin altında olan işletmelerin oranının %73,39'un üzerinde olması sanayileşmenin bu bölge için yeni bir kavram olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan firmaların hukuki yapısı ile faaliyet sürelerini karşılaştırıldığı zaman Limited şirket sahibinin faaliyet süreleri değişiklik arz etmektedir. 99 Limited şirket arasından 1 firma 1 yıldan az, 31 firma 1-5 yıl arasında,

34 firma 5-10 yıl arasında ve 33 firmada 10 yıldan daha fazla faaliyettedir. Anonim şirketlere bakıldığında en fazla 3 firmayla 5-10 yıl arasında faaliyet göstermektedir. Şahıs şirketi incelendiğinde en çok 19 firmayla 1-5 yıl arasında faaliyet göstermektedir.

İşletmelerin hukuki yapıları ve ortak sayıları arasında karşılaştırma tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: İşletmelerin Hukuki Yapısı ve İşletmelerin Ortak Sayısı

İşletmelerin Hukuki Yapıları	İşletmelerin ortak sayısı						Toplam
	1	2	3	4	6	7	
Limited Şirket	43 60.6%	37 72.5%	15 83.3%	4 100%	0 0.00%	0 0.00%	99 67.8%
Anonim Şirket	0 0.00%	1 2%	2 11.1%	0 0.00%	1 100%	1 100%	5 3.4%
Şahıs Şirket	28 39.4%	13 25.5%	1 5.6%	0 0.00%	0 0.00%	0 0.00%	42 28.8%
Toplam	71 100%	51 100%	18 100%	4 100%	1 100%	1 100%	146 100%

Tablo 14'te göre teşvikten yararlanan firmaların ortak sayısını incelendiğinde; Firmaların en fazla %48.63'ü 1 ortaklı iken, 2 ve diğer ortaklıkların toplam oranı % 51.37'dir. Firmaların hukuki yapılarına göre incelendiğinde Limited Şirket % 43.43 oran ile en fazla paya sahip 1 ortaklıdır.

İşletmelerin hukuki yapısı ve ne kadar personel çalıştırdıkları tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15: İşletmelerin Hukuki Yapısı ve Personel Sayısı Frekans Dağılımı

İşletmelerin hukuki yapısı	İşletmenizde kaç personel istihdam etmektesiniz					Toplam
	1-10	11-20	21-51	51-100	100'den fazla	
Limited Şirket	30 66.7%	30 71.4%	26 63.4%	11 73.3%	2 66.7%	99 67.8%
Anonim Şirket	0 0.0%	1 2.4%	0 0.0%	3 20.0%	1 33.3%	5 3.4%
Şahıs Şirket	15 33.3%	11 26.2%	15 36.6%	1 6.7%	0 0.0%	42 28.8%
Toplam	45 100.0%	42 100.0%	41 100.0%	15 100.0%	3 100.0%	146 100.0%

Tablo 15'e göre teşvikten yararlanan firmaların çalıştırdığı personel sayısı incelendiğinde; En çok personel çalıştıran %67.8 oranla limited şirket birinci sırada yer

almaktadır. Buna takiben şahıs şirketi %28.8 oranla ikinci en çok personel çalıştıran firmalardır. limited şirket içerisinde en çok 1-10 ve 11-20 personel çalıştırılmaktadır. Tabloya göre en çok 1-10 arasında personel çalıştırılmaktadır.

Teşvikten yararlanan firmaların yararlandığı teşvikler tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16: İşletmelerin Yararlandığı Teşvikler

Hangi Teşviklerden Yararlanıyorsunuz?	Yanıtlar		Durum %
	N	%	
Yatırım	15	11.2%	12.9%
Girişimcilik	17	12.7%	14.7%
Tarım ve Hayvancılık	4	3.0%	3.4%
İhracat	34	25.4%	29.3%
İstihdam	54	40.3%	46.6%
Kobi Destekleri	10	7.5%	8.6%
Toplam	134	100.0%	115.5%

Tablo 16'ya göre, araştırmaya katılan firmaların şuanda hangi teşviklerden yararlandıkları incelendiğinde; Firmaların %40.3'ü istihdam teşviklerinden yararlandıkları belirtmişlerdir. Bunu takiben %25.4 ile ihracat teşviklerinden yararlandıkları görülmektedir. Bu durumun temel nedeni olarak Habur Sınır kapısını varlığından dolayı bir çok firma uluslararası ticaret yapmakta ve ihracat teşviklerinden yararlandığı söylenebilir.

Bugüne kadar firmaların hangi teşviklerden yararlandıkları tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17: Bugüne Kadar Yararlandığı Teşvikler

Bugüne kadar hangi teşviklerden yararlandınız?	Yanıtlar		Durum %
	N	%	
Oran	2	1.1%	1.4%
5084 Sayılı Kanun	64	33.7%	44.8%
Yeni Teşvik Kanunu	124	65.3%	86.7%
Toplam	190	100.0%	132.9%

Tablo 17'e göre araştırmaya katılan firmaların bugüne kadar yararlandığı teşvikleri incelendiğinde; Firmaların %65.3'ü Yeni Teşvik Kanunu'ndan yararlanmış ve %33.7'de 5084 Sayılı Kanundan yararlanmıştır. Firmaların yararlandık teşvik unsurları tablo 18 'de verilmiştir.

Tablo 18: İşletmelerin Yararlandığı Teşvik Unsurları

Yararlanılan teşvik destek unsur veya unsurları	Yanıtlar		Durum %
	N	%	
Vergi İndirimi	29	12.4%	20.0%
KDV İstisnası	7	3.0%	4.8%
Faiz Desteği	63	26.9%	43.4%
KDV İadesi	10	4.3%	6.9%
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	122	52.1%	84.1%
Yatırım Yeri Tahsis	3	1.3%	2.1%
Toplam	234	100.0%	184.8%

Teşvik Yasasından faydalanılan unsurların başında Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği gelmektedir. Sigorta ve Faiz desteği firmaların büyük sorun yaşadığı en önemli konulardandır. Ayrıca bu gider kalemleri firma açısından büyük yük oluşturmaktadır. Bundan dolayı Faiz desteği, sigorta desteği gibi teşvikler firmalar için büyük maddi avantajlar yaratmaktadır.

Tablo 18 incelendiği zaman firmaların %52.1'i Sigorta primi işveren Hissesi Desteği'nden yararlanmış ve %26.9'u da Faiz desteğinden yararlandıklarını göstermektedir.

Teşvik yasasından önce Şırnak'ta bir işletmenin olması durumu tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19: Teşvik Yasasından Önce Şırnak'ta Bir İşletmenin Olması Durumu Frekans Dağılımı

	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Evet	104	71.2	71.2	71.2
Hayır	42	28.8	28.8	100.0
Toplam	146	100.0	100.0	

Tablo 19'a göre işletmelerin teşvik yasasından önce Şırnak'ta bir işletmesi olup olmadığı sorulduğunda, Firmaların %71.2(104) Evet cevabını verirken, %28.8(42) Hayır cevabı verdikleri görülmektedir.

Devlet tarafından sağlanan desteklerle ekonomik büyüme ve kalkınma, bölgelerarası gelişmişlik ve işsizlik gibi sorunları azaltmaya yöneliktir. Firmaların aldıkları destekleri daha çok hangi amaçla kullandıklarını tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20: Teşviklerin Kullanım Amaçlarının Genel Durumu

Aldığınız teşvik/teşvikleri daha çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?	Yanıtlar		Durum %
	N	%	
Üretim	35	14.9%	24.3%
Ar-Ge	2	0.9%	1.4%
Pazarlama	82	34.9%	56.9%
Bilgi İşlem	32	13.6%	22.2%
Tasarım	3	1.3%	2.1%
Yeni Ürün	6	2.6%	4.2%
Teknoloji	25	10.6%	17.4%
Nitelikli İşgücü	50	21.3%	34.7%
Toplam	235	100.0%	163.2%

Tablo 20'ye göre firmaların aldıkları teşvikleri daha çok hangi amaçla kullandıkları sorulduğunda, Firmaların daha çok % 34.9(82) Pazarlamada kullandıklarını belirtmişlerdir. Firmaların % 21.3(50) Nitelikli işgücü, %13.6(32) Bilgi İşlem, %10.6(25) Teknoloji'de kullandıkları belirtmiştir. Bu tabloya göre %0.9(2) Ar-Ge harcamalarına kullandıklarını belirtmiştir. Şırnak bölgesinde firmaların daha çok pazarlama ve nitelikli işgücüne yoğunlaştığı ve Ar-Ge harcamalarına hiç önem vermediklerini göstermektedir.

Devlet tarafından sağlanan teşviklerin işletmeye etkisi tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21: Teşviklerin İşletmeye Etkisi İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Teşviklerin İşletmeye Etkisi	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Çok Olumlu	28	19.2	19.4	19.4
Olumlu	112	76.7	77.8	97.2
Değişiklik Olmadı	4	2.7	2.8	100.0
Toplam	144	98.6	100.0	
Cevap yok	2	1.4		
Toplam	146	100.0		

Tablo 21'e göre teşvik yasalarıyla uygulamaya konulan teşviklerin işletmelere olan etkisi oldukça olumlu olmuştur. Araştırmaya katılanların %76.7'si(112) olumlu % 19.2'si (28) çok olumlu olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmada, değişen bir şey olmadı diyenlerin oranı da %2.7(4) olarak çıkmıştır.

Devlet tarafından sağlanan teşviklerden sonra firmaların faaliyetlerinde meydana gelen değişimler tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22: Teşviklerden Faydalandıktan Sonra ki Değişimler

Teşvikten Faydalandıktan Sonra	F (%)				Toplam
	Arttı	Değişiklik Olmadı	Azaldı	Yanıt Yok	
Personel Sayısı	113 (77.4)	28 (19.2)	4 (2.7)	1 (0.7)	146 (100)
Karlılık	110 (75.3)	33 (22.6)	2 (1.4)	1 (0.7)	146 (100)
İhracat Hacmi	50 (34.2)	91 (62.3)	4 (2.7)	1 (0.7)	146 (100)
İthalat Hacmi	15 (10.3)	120 (82.2)	10 (6.8)	1 (0.7)	146 (100)
Ürün Çeşitliliği	56 (38.4)	86 (58.9)	3 (2.1)	1 (0.7)	146 (100)
Teknoloji Kullanımı	86 (58.9)	53 (36.3)	6 (4.1)	1 (0.7)	146 (100)
Nitelikli İşgücü Sayısı	105 (71.9)	32 (21.9)	8 (5.5)	1 (0.7)	146 (100)
Satışlar	115 (78.8)	21 (14.4)	9 (6.2)	1 (0.7)	146 (100)
Üretim Miktarı	55 (37.7)	79 (54.1)	11 (7.5)	1 (0.7)	146 (100)
Toplam Borç Miktarı	11 (7.5)	17 (11.6)	116 (79.5)	1 (0.7)	146 (100)

Tablo 22'ye göre, teşvik sonrası işletmelerin yarısından fazlası personel sayısı, karlılık, teknoloji kullanımı, nitelikli işgücü sayısı ve buna bağlı olarak satışlarının arttığını ifade etmişlerdir. İhracat hacminde %62.3(91) değişiklik olmadığını ve %34.2(50) ihracatın arttığını belirtmişlerdir. İthalat'ta ise %82.2(120) ile büyük çoğunluk değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Ürün çeşitliliğinde ise %58.9(86) değişiklik olmadığını ve %38.4(56) arttığını belirtmiştir. Üretimde ise %54.1(79) değişiklik olmadığını ve %37.7(55) arttığını belirtmişlerdir. Toplam borç miktarı ise %79.5(116) borçlarının azaldığını belirtmiştir.

Firmaların çeşitli faaliyetlerinden doğan mali yükü bulunmaktadır. Devlet tarafından mali yükün hafifletilmesi için çeşitli destek unsurları sunulmaktadır. Firmaların maliyetleri azaltıcı yönde etki yapan en önemli destek unsuru tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23: Maliyetleri Azaltıcı En Önemli Destek Unsuru İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Maliyetleri Azaltıcı En Önemli Destek Unsuru	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Faiz desteği	64	43.8	43.8	43.8
Vergi indirimi	31	21.2	21.2	65.1
Sigorta primi işveren hissesi desteği	32	21.9	21.9	87.0
KDV İadesi	19	13.0	13.0	100.0
Toplam	146	100.0	100.0	

Tablo 23'e göre araştırmaya katılan firmalara maliyeti azaltıcı yönde etki yapan en önemli destek unsuru sorulduğunda; firmaların %43.8(64) Faiz desteği olarak belirtmişlerdir. Diğerleri sırasıyla %21.9(32) Sigorta primi işveren hissesi desteği, %21.2(31) Vergi indirimi ve %13(19) KDV iadesi olarak görüş beyan etmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak firmaların finansman sıkıntısı yaşadıkları sonucu çıkarılabilir. Şırnak bölgesinde bazı firmaların finansman bulamadığından serbest piyasadan finansman elde etmeye çalışmaktadır.

Teşvik politikalarının yarattığı en önemli avantajlar tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24: Teşvik Politikalarının En Önemli Avantajı İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Teşvik Politikalarının En Önemli Avantajı	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
İşçilik ve diğer maliyetleri azaltmıştır	51	34.9	34.9	34.9
Rekabet gücünü olumlu yönde etkilemiştir	11	7.5	7.5	42.5
Pazar payını arttırmıştır	18	12.3	12.3	54.8
Verimlilik artışını etkilemiştir	50	34.2	34.2	89.0
Yeni yatırım düşüncelerini ortaya çıkarmıştır	12	8.2	8.2	97.3
Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına katkı sağlamıştır	4	2.7	2.7	100.0
Toplam	146	100.0	100.0	

Tablo 24'te göre araştırmaya katılan firmalara Teşvik politikalarının en önemli avantajı nedir sorusu sorulduğunda; Firmaların %34.9'u işçilik ve diğer maliyeti azalttıkları yönünde görüş beyan etmiş ve %34.2 (50) ise verimlilik artışını etkilediği yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Teşvikler bazen yatırımın başlangıcında bazen de yatırım tamamlandıktan sonra verilmektedir. Teşviklerin hangi aşamada verilmeli sorusunun yanıtları tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25: Teşvikler Hangi Aşamada Verilmeli İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Teşvikler Hangi Aşamada Verilmeli	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Yatırımın başlangıcında	45	30.8	30.8	30.8
Yatırımın her aşamasında	96	65.8	65.8	96.6
Yatırım tamamlandıktan sonra	5	3.4	3.4	100.0
Toplam	146	100.0	100.0	

Tablo 25'e göre araştırmaya katılan firmalara teşviklerin yatırım hangi aşamasında verilmeli sorusunu incelediğimizde; Firmaların büyük bir kısmı %65.8 (96) yatırım her aşamasında ve %30.8 (45) yatırım başlangıcında verilmesini uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Teşviklerin temel hedeflerinde biri bölgeler arası gelişmişlik farkının giderilmesidir. Bundan dolayı teşviklerin bölgenin kalkınmasında etkisi sorusu sorulmuştur. Teşviklerin Şırnak iline ekonomik katkısı olup olmadığı tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26: Teşviklerin İlimizin Ekonomik Kalkınmasına Etkisi İfadesine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Teşviklerin İlimizin Ekonomik Kalkınmasına Etkisi	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Çok olumlu	5	3.4	3.4	3.4
Olumlu	97	66.4	66.9	70.3
Değişiklik olmadı	39	26.7	26.9	97.2
Olumsuz	4	2.7	2.8	100.0
Toplam	145	99.3	100.0	
Cevap Yok	1	.7		
Toplam	146	100.0		

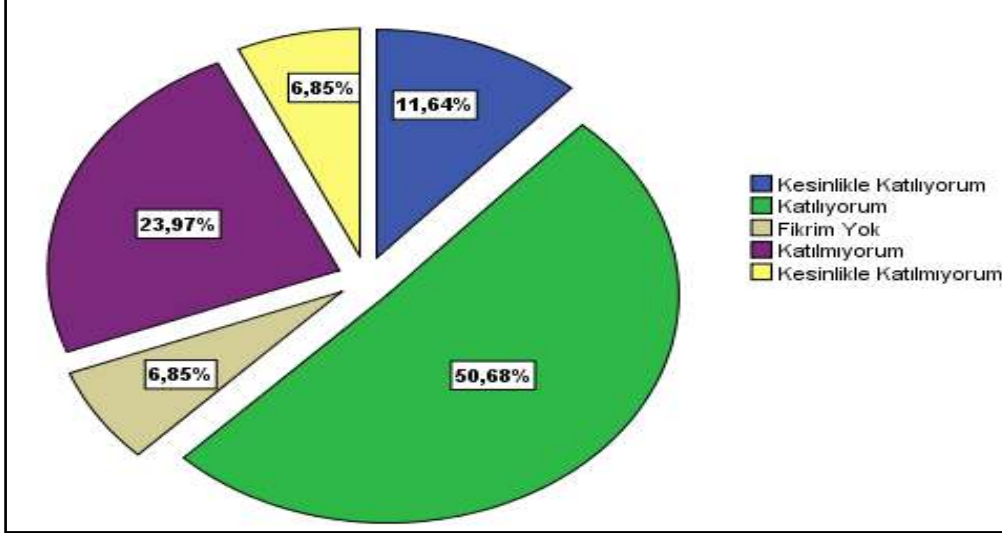
Tablo 26'ya göre araştırmaya katılan firmaların %69.8'i teşviklerin Şırnak ilinin ekonomik kalkınmasa olumlu olduğunu belirtmiştir. %26.7'si de olumsuz değil fakat değişen bir şey olmadığını ifade etmiştir. Şırnak ilinin ekonomik kalkınmasına ilişkin genel görüşün olumlu olması teşviklerin önemini ve devamının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tablo 27: Teşvikler İle İlgili İfadelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Teşviklerle ilgili ifadeler	F(%)					Toplam
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
İfade 1: Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim	17 (11.6)	74 (50.7)	10 (6.8)	35 (24)	10 (6.8)	146 (100)
İfade 2: Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde oldukça önemli bir etmendir.	42 (28.8)	88 (60.3)	8 (5.5)	6 (4.1)	2 (1.4)	146 (100)
İfade 3: Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum	25 (17.1)	89 (61)	17 (11.6)	14 (9.6)	1 (0.7)	146 (100)
İfade 4: Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir.	28 (19.2)	76 (52.1)	22 (15.1)	17 (11.6)	3 (2.1)	146 (100)
İfade 5: Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur.	13 (8.9)	101 (69.2)	16 (11)	12 (8.2)	4 (2.7)	146 (100)
İfade 6: Teşvikler geçmişte ilimizden göç eden yatırımcıların yeniden dönmesinde ve memleketlerinde yeni yatırımlar yapmalarında etkili olmuştur.	11 (7.5)	15 (10.3)	33 (22.6)	47 (32.2)	40 (27.4)	146 (100)
İfade 7: Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur.	24 (16.4)	86 (58.9)	19 (13)	14 (9.6)	3 (2.1)	146 (100)
İfade 8: Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur.	7 (4.8)	29 (19.9)	38 (26)	58 (39.7)	14 (9.6)	146 (100)
İfade 9: Teşviklerden yararlanmak üzere yabancı yatırımların ülkemiz ve şehrimize gelmesinin olumlu katkıları olmuştur.	8 (5.5)	11 (7.5)	28 (19.2)	46 (31.5)	53 (36.3)	146 (100)
İfade 10: İlimizde yatırım yapmamın öncelikli nedeni teşviklerdir.	15 (10.3)	53 (36.3)	16 (11)	53 (36.3)	9 (6.2)	146 (100)
İfade 11: Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar ve girişimler açısından çok yeterlidir.	12 (8.2)	31 (21.2)	27 (18.5)	63 (43.2)	13 (8.9)	146 (100)
İfade 12: Devlet tarafından sağlanan teşviklerle ek yatırım	11 (7.5)	45 (30.8)	46 (31.5)	37 (25.3)	7 (4.8)	146 (100)

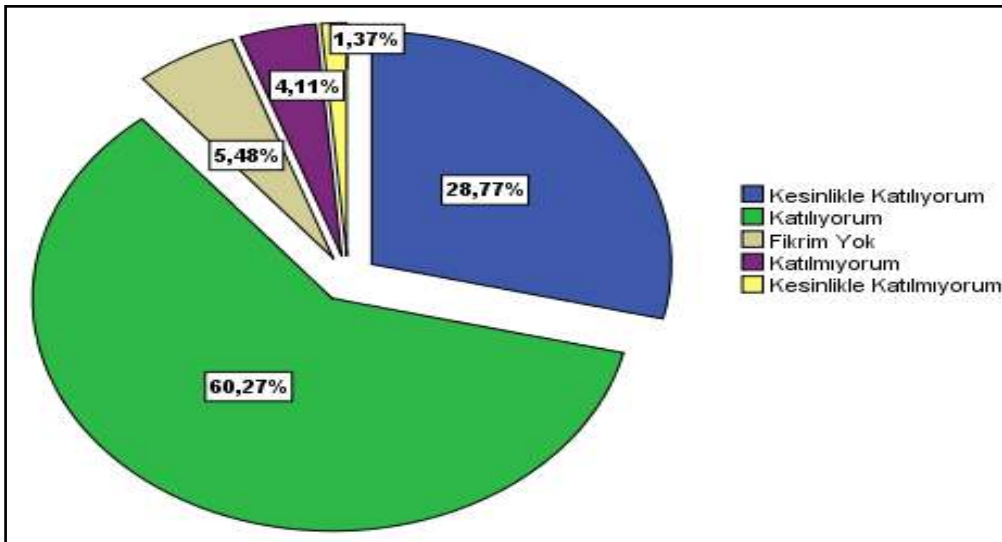
yaptık/yapmayı düşünüyoruz.						
İfade 13: Teşvikler sonucunda ciromuzda artış meydana geldi.	19 (13)	93 (63.7)	14 (9.6)	15 (10.3)	5 (3.4)	146 (100)
İfade 14: Devlet teşvikleri sonucunda finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık/karşılayabiliriz.	14 (9.6)	61 (41.8)	34 (23.3)	33 (22.6)	4 (2.7)	146 (100)
İfade 15: Mevcut teşvik yasaları hakkında yeterli derecede bilgilendiriliyoruz.	4 (2.7)	24 (16.4)	18 (12.3)	72 (49.3)	28 (19.2)	146 (100)
İfade 16: Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.	12 (8.2)	42 (28.8)	35 (24)	44 (30.1)	13 (8.9)	146 (100)
İfade 17: Teşvik politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz.	11 (7.5)	37 (25.3)	22 (15.1)	52 (35.6)	24 (16.4)	146 (100)
İfade 18: Yararlandığımız teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı.	19 (13)	86 (58.9)	19 (13)	15 (10.3)	7 (4.8)	146 (100)
İfade 19: Yararlandığımız teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı.	20 (13.7)	95 (65.1)	17 (11.6)	8 (5.5)	6 (4.1)	146 (100)
İfade 20: Yararlandığımız teşvikler, pazar payımızda artış meydana getirdi.	20 (13.7)	71 (48.6)	37 (25.3)	12 (8.2)	6 (4.1)	146 (100)
İfade 21: Yararlandığımız teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana getirdi.	21 (14.4)	93 (63.7)	12 (8.2)	9 (6.2)	10 (6.8)	146 (100)
İfade 22: Yararlandığımız teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi.	29 (19.9)	86 (58.9)	14 (9.6)	8 (5.5)	9 (6.2)	146 (100)
İfade 23: Yararlandığımız teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi.	45 (30.8)	74 (50.7)	12 (8.2)	8 (5.5)	6 (4.1)	146 (100)
İfade 24: Yararlandığımız teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi.	19 (13)	72 (49.3)	37 (25.3)	11 (7.5)	7 (4.8)	146 (100)
İfade 25: Yararlandığımız teşvikler, satış gelirlerimizde artış meydana getirdi.	19 (13)	88 (60.3)	17 (11.6)	16 (11)	5 (3.4)	146 (100)
İfade 26: Yararlandığımız teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi.	28 (19.2)	36 (24.7)	55 (37.7)	22 (15.1)	5 (3.4)	146 (100)
İfade 27: Yararlandığımız teşvikler, varlıklarımızda (makine, teçhizat, bina, demirbaş v.s.) artış meydana getirdi.	26 (17.8)	59 (40.4)	30 (20.5)	25 (17.1)	6 (4.1)	146 (100)

Tablo 27'de teşviklerle ilgili ifadeler aşağıda yer alan grafikler yardımıyla açıklanmıştır. Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları Grafik 1'de gösterilmiştir.

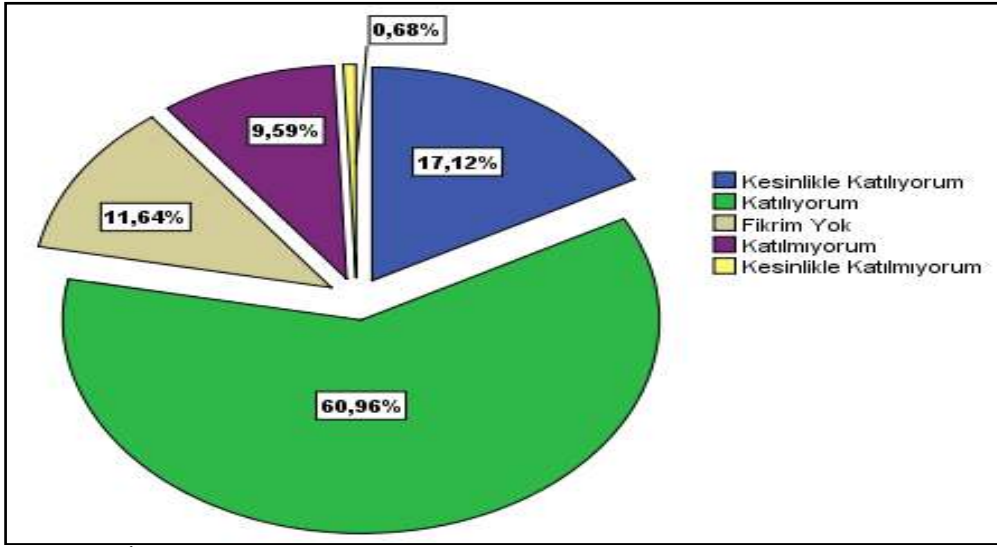
Grafik 1: İfade 1'in Dağılımı .

Grafik 1'e göre İşletme yetkililerinin "Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim" ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %11.6'sı (17) Kesinlikle Katılıyorum, %50.7'i (74) Katılıyorum, %6.8'i (10) Kesinlikle Katılmıyorum, %24'ü (35) Katılmıyorum ve %6.8'i (10) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Bu yanıtlardan hareketle firmaların bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Firmalar için önem arz eden bir diğer konu yatırım yeridir. Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde önemli olması durumu Grafik 2'de gösterilmiştir.

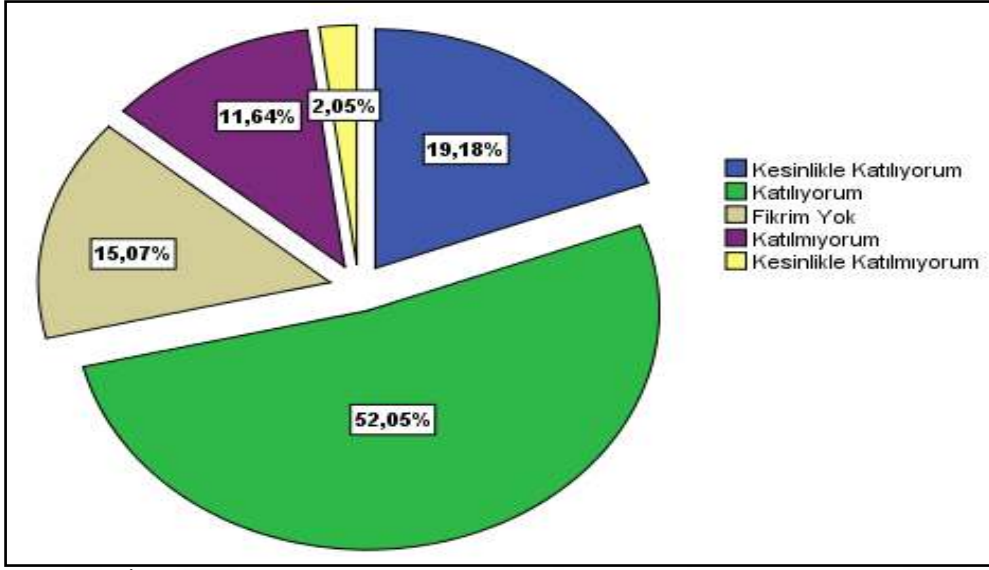
Grafik 2: İfade 2'nin Dağılımı.

Grafik 2'ye göre İşletme yetkililerinin "Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde oldukça önemli bir etmendir." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %28.8 (42) Kesinlikle Katılıyorum, %60.3 (88) Katılıyorum, %1.4 (2) Kesinlikle Katılmıyorum, %4.1 (6) Katılmıyorum ve %5.5 (8) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Firmalar yatırım yerinin teşvikler açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Yeni teşvik yasasında da yatırım yerinin önemi ve bölgenin kalkınması göz önünde bulunarak teşvik unsurları çeşitlendirmiştir. Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşüncesi Grafik 3'te verilmiştir.

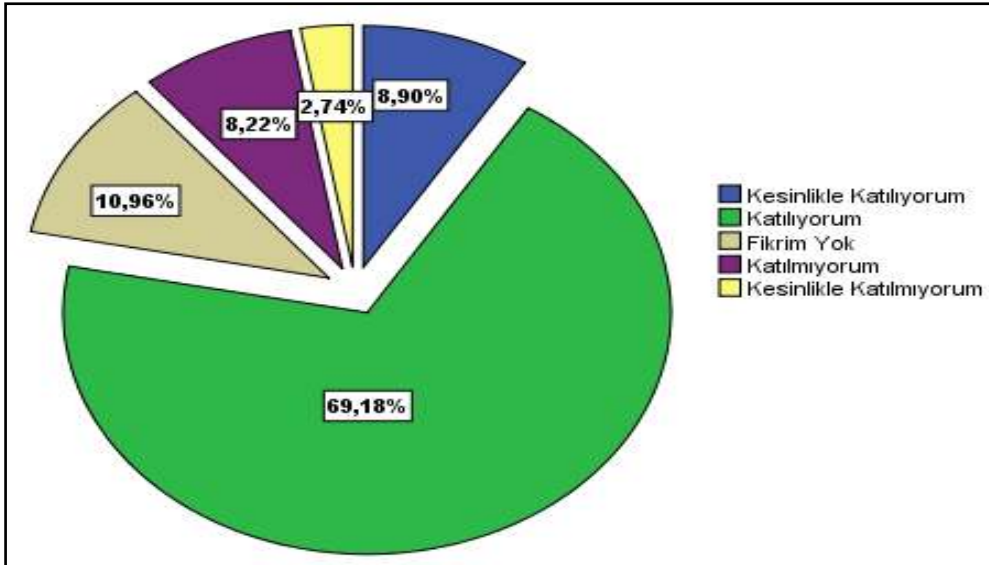
Grafik 3: İfade 3'ün Dağılımı.

Grafik 3'e göre işletme yetkililerinin "Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum" ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %17.1 (25) Kesinlikle Katılıyorum, %61 (89) Katılıyorum, %0.7 (1) Kesinlikle Katılmıyorum, %9.6 (14) Katılmıyorum ve %11.6 (17) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Firmaların büyük çoğunluğu bölgeler arası kalkınmışlık farkının giderileceği görüşündedir. Firmalara verilen destekler ile girişimcilerde bir hareketlenme beklenmektedir. "Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir." fikir sorunun yanıtları Grafik 4'te verilmiştir.

Grafik 4: İfade 4'ün Dağılımı.

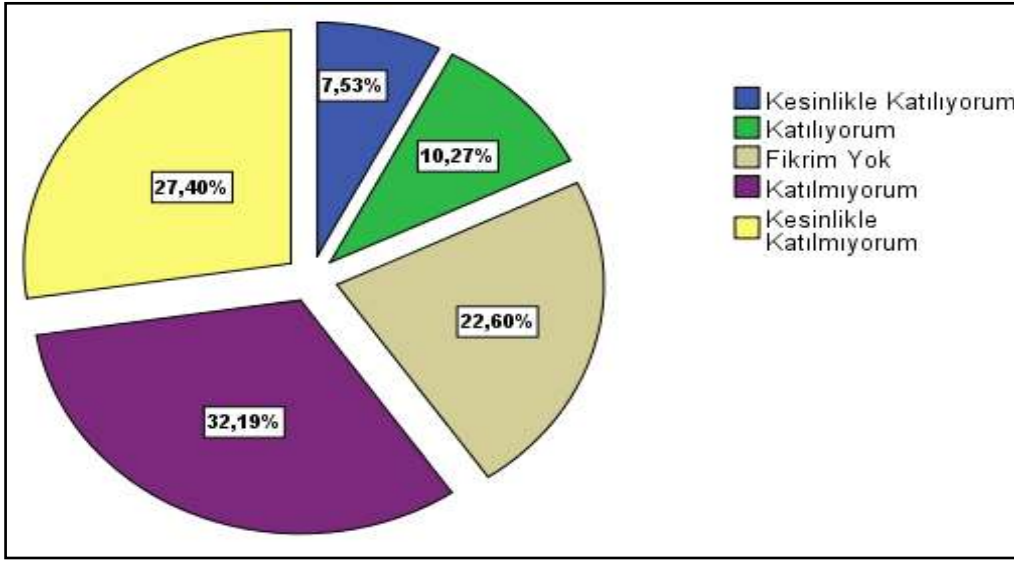
Grafik 4'te göre işletme yetkililerinin "Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %19.2 (28) Kesinlikle Katılıyorum, %52.1 (76) Katılıyorum, %2.1 (3) Kesinlikle Katılmıyorum, %11.6 (17) Katılmıyorum ve %15.1 (22) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Teşviklerin girişim ruhunu harekete geçirdiğini görülmektedir. Bölgede girişim ruhunun hareketlenmesiyle beraber bölgenin ekonomik ve sosyal yapısında olumlu gelişmeler yaşanması beklenmektedir. "Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur." fikir sorusunun yanıtları Grafik 5'te verilmiştir.

Grafik 5: İfade 5'in Dağılımı.

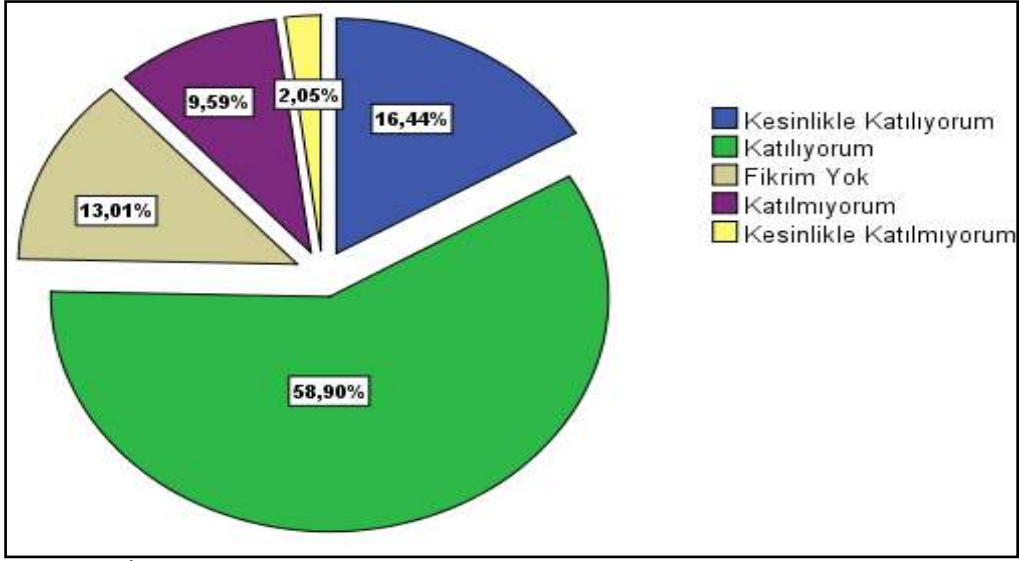
Grafik 5'e göre işletme yetkililerinin "Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur" ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %8.9 (13) Kesinlikle Katılıyorum, %69.2 (101) Katılıyorum, %2.7 (4) Kesinlikle Katılmıyorum, %8.2 (12) Katılmıyorum ve %11 (16) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcı firmalar teşvikler illerinin sosyo-ekonomik yapılarında olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Teşvikler geçmişte Şırnak ilinden göç eden yatırımcıların yeniden dönmesinde ve yatırım yaptıkları fikir sorusunun yanıtları Grafik 6'da verilmiştir.

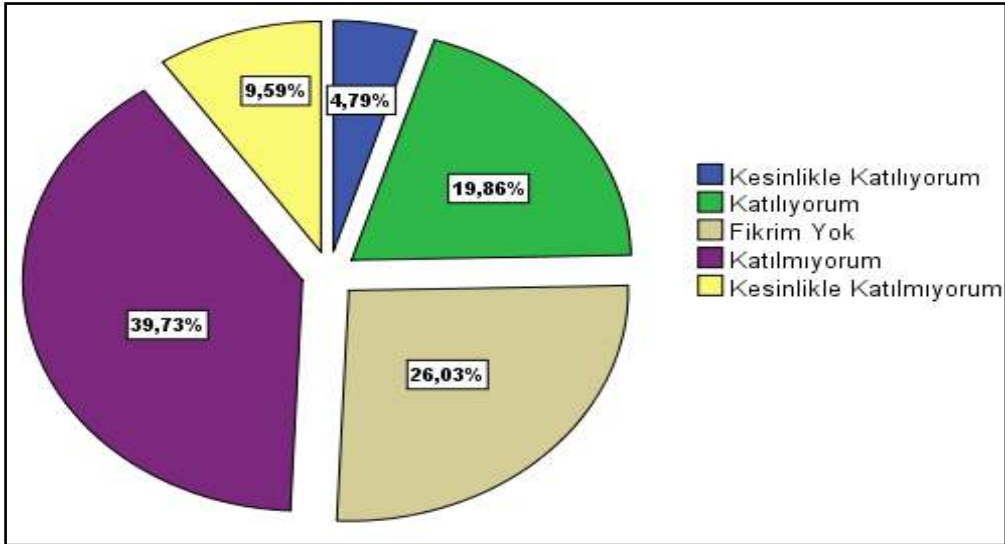
Grafik 6: İfade 6'nın Dağılımı.

Grafik 6'ya göre işletme yetkililerinin "Teşvikler geçmişte ilimizden göç eden yatırımcıların yeniden dönmesinde ve memleketlerinde yeni yatırımlar yapmalarında etkili olmuştur." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %7.5 (11) Kesinlikle Katılıyorum, %10.3 (15) Katılıyorum, %27.4 (40) Kesinlikle Katılmıyorum, %32.2 (47) Katılmıyorum ve %22.6 (33) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcı firmaların büyük bir bölümü geçmişte göç eden yatırımcıların dönmediği fikrindedir. "Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur." fikir sorusunun yanıtları Grafik 7'de verilmiştir.

Grafik 7: İfade 7'nin Dağılımı.

Grafik 7'ye göre işletme yetkililerinin "Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %16.4 (24) Kesinlikle Katılıyorum, %58.9 (86) Katılıyorum, %2.1 (3) Kesinlikle Katılmıyorum, %9.6 (14) Katılmıyorum ve %13 (19) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcı firmalar teşviklerin istihdam ile ilgili sorunların azalmasında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Firmaların daha çok istihdam desteğinden yararlanması bunu destekler niteliktedir. "Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur." fikir sorusunun yanıtları Grafik 8'de verilmiştir.

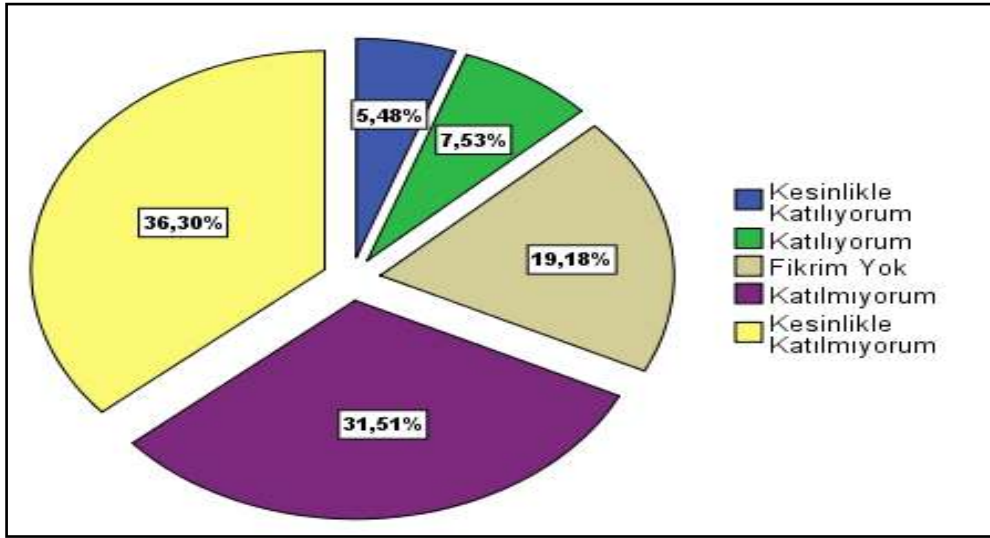

Grafik 8: İfade 8'in Dağılımı.

Grafik 8'e göre işletme yetkililerinin "Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %4.8 (7) Kesinlikle Katılıyorum, %19.9 (29) Katılıyorum, %9.6 (14)

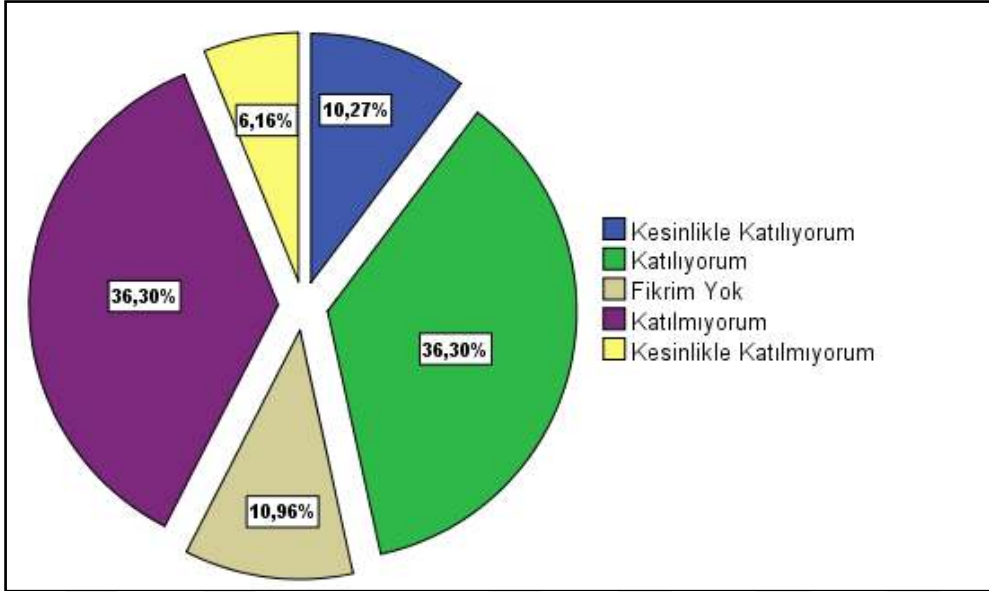
Kesinlikle Katılmıyorum, %39.7 (58) Katılmıyorum ve %26 (38) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Şırnak ili teşvik bölgeleri arasında en avantajlı bölgede olmasına rağmen teşvikler ile gerçekleşen yatırım beklenen düzeyde olmadığı görüşündeler. Bunun en önemli nedenleri arasında bölgede yatırım yapanın riskli olduğu görüşünün ön planda olmasıdır.

"Teşviklerden yararlanmak üzere yabancı yatırımların ülkemiz ve şehrimize gelmesinin olumlu katkıları olmuştur." fikir sorusunun yanıtları Grafik 9'da verilmiştir.

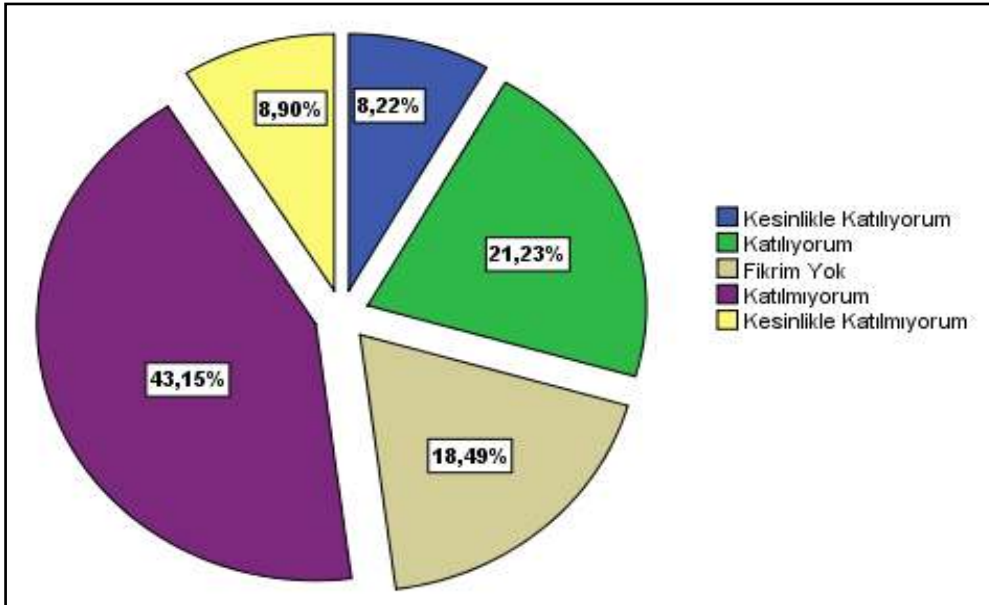
Grafik 9: İfade 9'un Dağılımı.

Grafik 9'a göre işletme yetkililerinin "Teşviklerden yararlanmak üzere yabancı yatırımların ülkemiz ve şehrimize gelmesinin olumlu katkıları olmuştur." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %5.5 (8) Kesinlikle Katılıyorum, %7.5 (11) Katılıyorum, %36.3 (53) Kesinlikle Katılmıyorum, %31.5 (46) Katılmıyorum ve %19.2 (28) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 8'de belirtildiği gibi risk faktöründen dolayı yurt dışından bölgeye yatırım yapmak için yabancı yatırımcıların gelmediği görülmektedir. "İlimizde yatırım yapmamın öncelikli nedeni teşviklerdir." fikir sorusunun yanıtları Grafik 10'da verilmiştir.

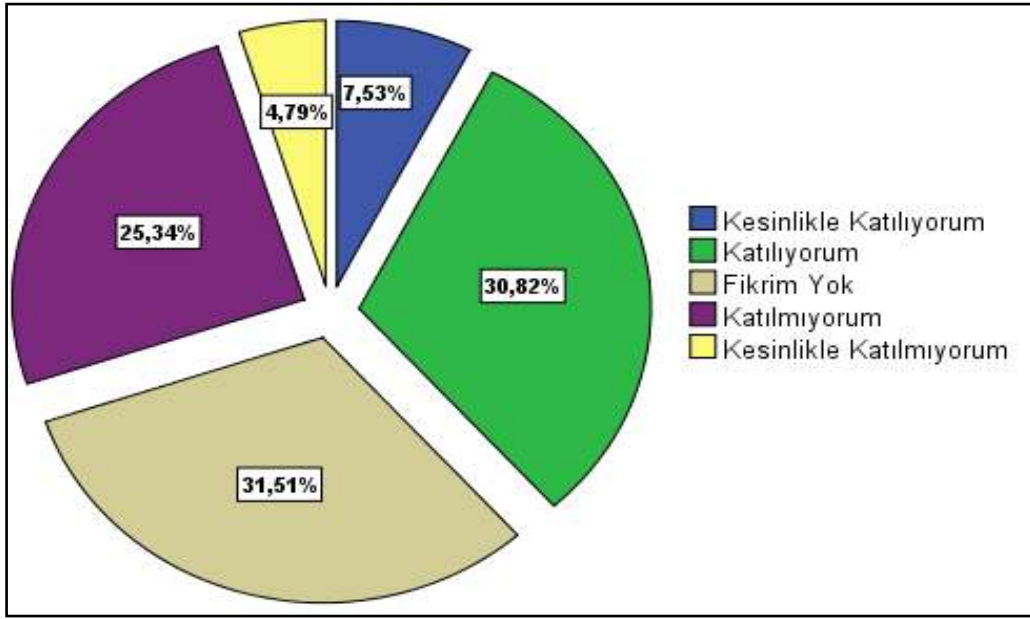
Grafik 10: İfade 10'nun Dağılımı.

Grafik 10'a göre işletme yetkililerinin "İlimizde yatırım yapmamın öncelikli nedeni teşviklerdir." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %10.3 (15) Kesinlikle Katılıyorum, %36.3 (53) Katılıyorum, %6.2 (9) Kesinlikle Katılmıyorum, %36.3 (53) Katılmıyorum ve %11 (16) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 10'dan hareketle ifade 10'u yanıtlayan firmaların Şırnak'ta yatırım yapmasının öncelikli nedeni teşvikler olmadığı başka nedenlerin olduğu görülmektedir. "Teşviklerde yer alan istihdam ve yatırım destekleri yeni yatırımlar ve girişimler için yeterli düzeydedir." fikir sorusunun yanıtları Grafik 11'de verilmiştir.

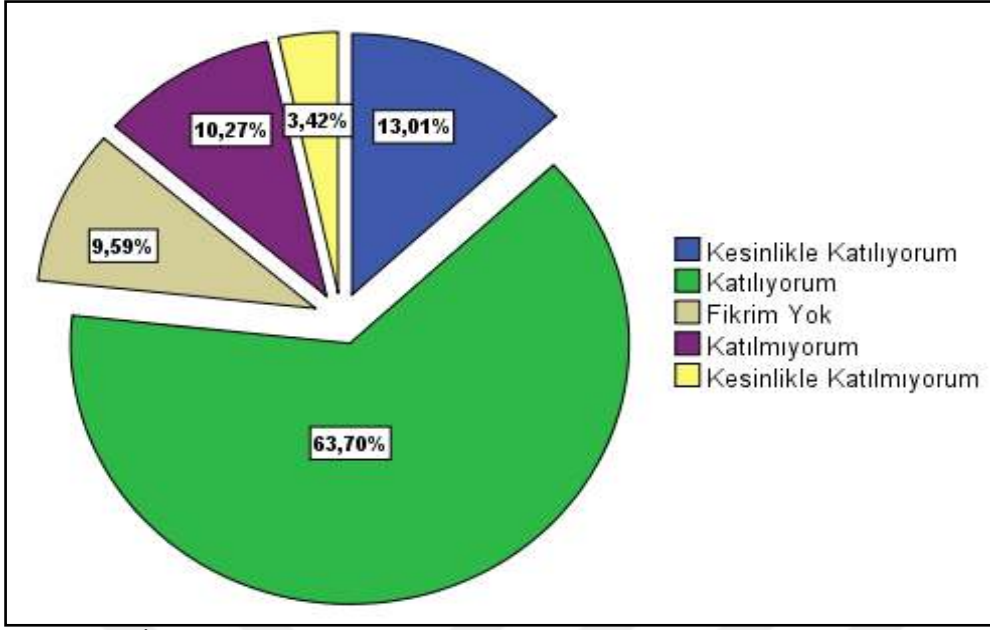
Grafik 11: İfade 11'in Dağılımı.

Grafik 11'e göre işletme yetkililerinin "Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar ve girişimler açısından çok yeterlidir." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %8.2 (12) Kesinlikle Katılıyorum, %21.2 (31) Katılıyorum, %8.9 (13) Kesinlikle Katılmıyorum, %43.2 (63) Katılmıyorum ve %18.5 (27) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. "Devlet tarafından sağlanan teşviklerle ek yatırım yaptık/yapmayı düşünüyoruz." fikir sorusunun yanıtları Grafik 12'de verilmiştir.

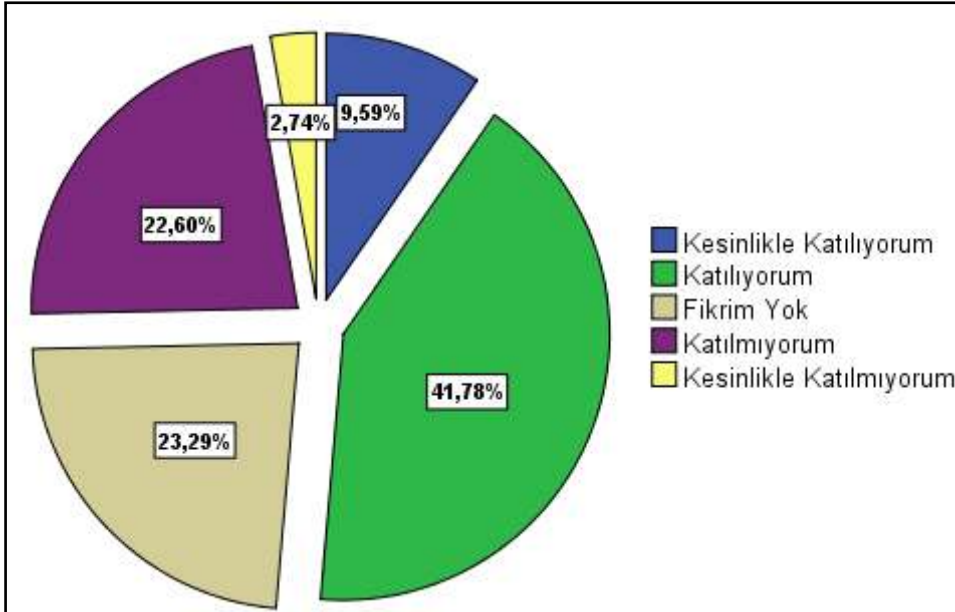
Grafik 12: İfade 12'nin Dağılımı.

Grafik 12'ye göre işletme yetkililerinin "Devlet tarafından sağlanan teşviklerle ek yatırım yaptık/yapmayı düşünüyoruz." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %7.5 (11) Kesinlikle Katılıyorum, %30.8 (45) Katılıyorum, %4.8 (7) Kesinlikle Katılmıyorum, %25.3 (37) Katılmıyorum ve %31.5 (46) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu kararsız oldukları görülmektedir. "Teşvikler sonucunda ciromuzda artış meydana geldi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 13'te verilmiştir.

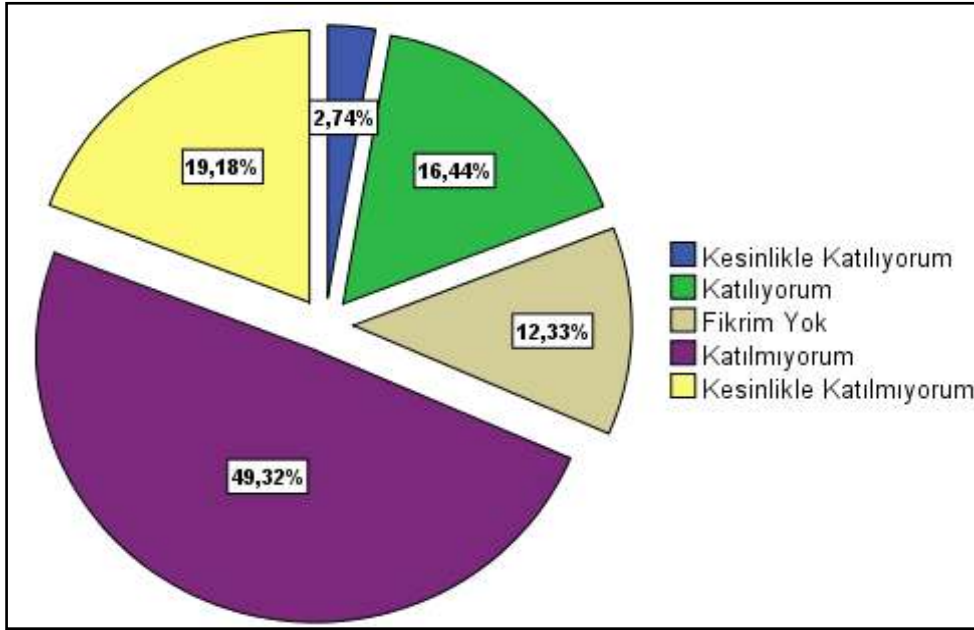
Grafik 13: İfade 13'ün Dağılımı.

Grafik 13'e göre işletme yetkililerinin "Teşvikler sonucunda ciromuzda artış meydana geldi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %13 (19) Kesinlikle Katılıyorum, %63.7 (93) Katılıyorum, %3.4 (5) Kesinlikle Katılmıyorum, %10.3 (15) Katılmıyorum ve %9.6 (14) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 13'e göre teşvikler katılımcıların cirolarında artış meydana getirmiştir. "Devlet teşvikleri sonucunda finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık/karşılayabiliriz." fikir sorusunun yanıtları Grafik 14'te verilmiştir.

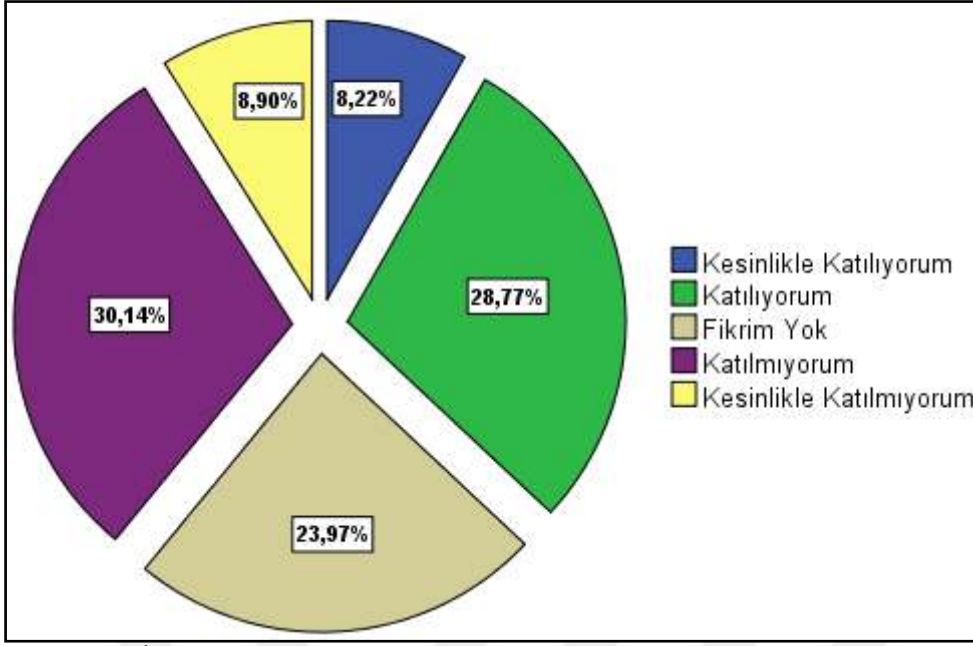
Grafik 14: İfade 14'ün Dağılımı.

Grafik 14'de göre işletme yetkililerinin "Devlet teşvikleri sonucunda finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık/karşılayabiliriz." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %9.6 (14) Kesinlikle Katılıyorum, %41.8 (61) Katılıyorum, %2.7 (4) Kesinlikle Katılmıyorum, %22.6 (33) Katılmıyorum ve %23.3 (34) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 14'e göre Devlet teşvikler sayesinde firmalar finansman ihtiyaçlarını daha rahat karşılayabildikleri görülmektedir. "Mevcut teşvik yasaları hakkında yeterli derecede bilgilendiriliyoruz." fikir sorusunun yanıtları Grafik 15'te verilmiştir.

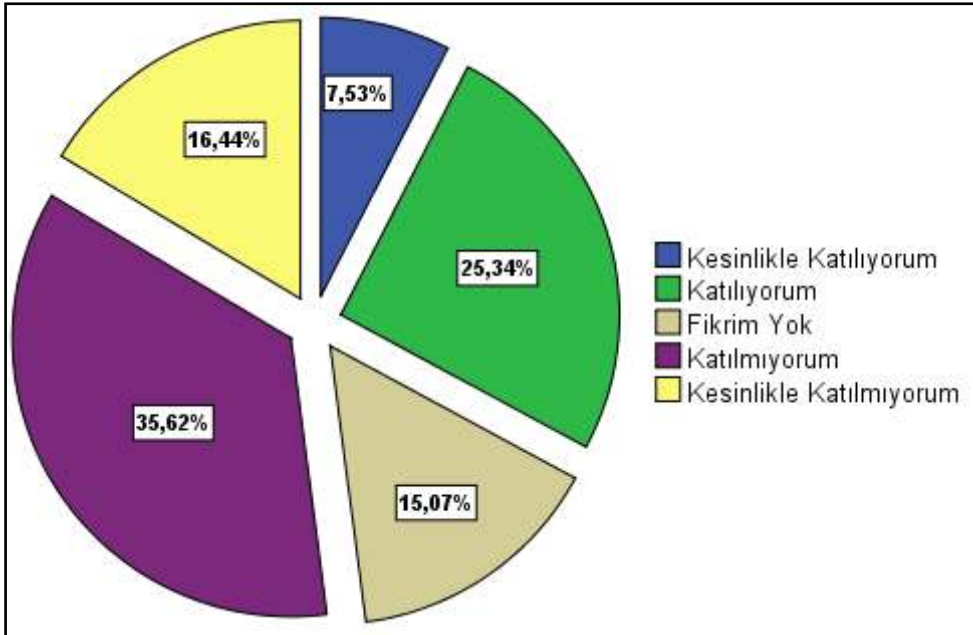
Grafik 15: İfade 15'in Dağılımı.

Grafik 15'e göre işletme yetkililerinin "Mevcut teşvik yasaları hakkında yeterli derecede bilgilendiriliyoruz." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %2.7 (4) Kesinlikle Katılıyorum, %16.4 (24) Katılıyorum, %19.2 (28) Kesinlikle Katılmıyorum, %49.3 (72) Katılmıyorum ve %12.3 (18) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 15'e göre Teşvik yasaları hakkında yeterli derecede bilgilendirilmedikleri ve Grafik 1'den hareketle kendi imkanlarıyla teşvik yasalarından haberdar oldukları sonucuna varılabilir. "Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır." fikir sorusunun yanıtları Grafik 16'da verilmiştir.

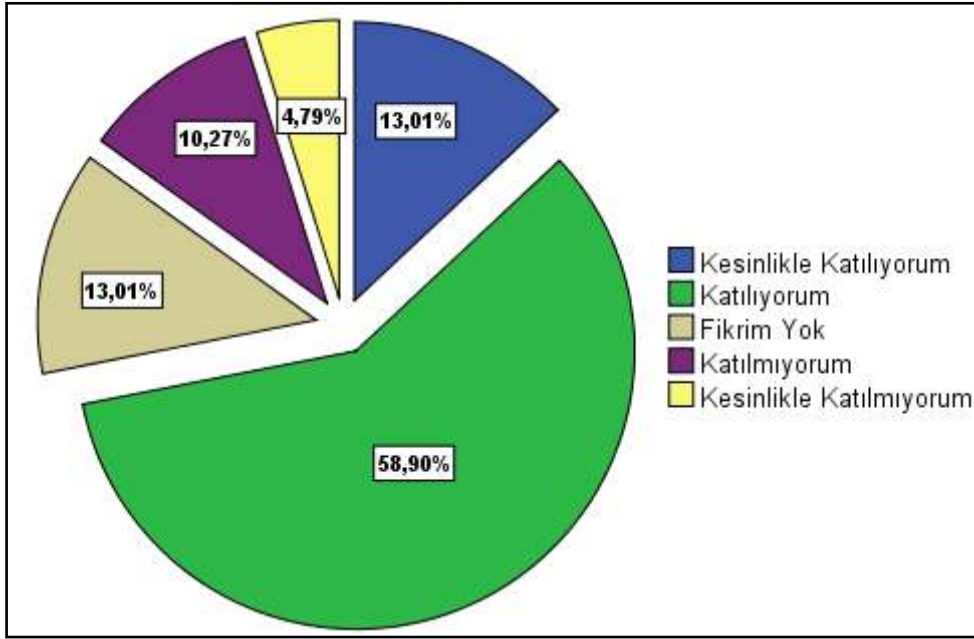
Grafik 16: İfade 16'nın Dağılımı.

Grafik 16'ya göre işletme yetkililerinin "Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %8.2 (12) Kesinlikle Katılıyorum, %28.8 (42) Katılıyorum, %8.9 (13) Kesinlikle Katılmıyorum, %30.1 (44) Katılmıyorum ve %24 (35) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azalmadığı görülmektedir. "Teşvik politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz." fikir sorusunun yanıtları Grafik 17'de verilmiştir.

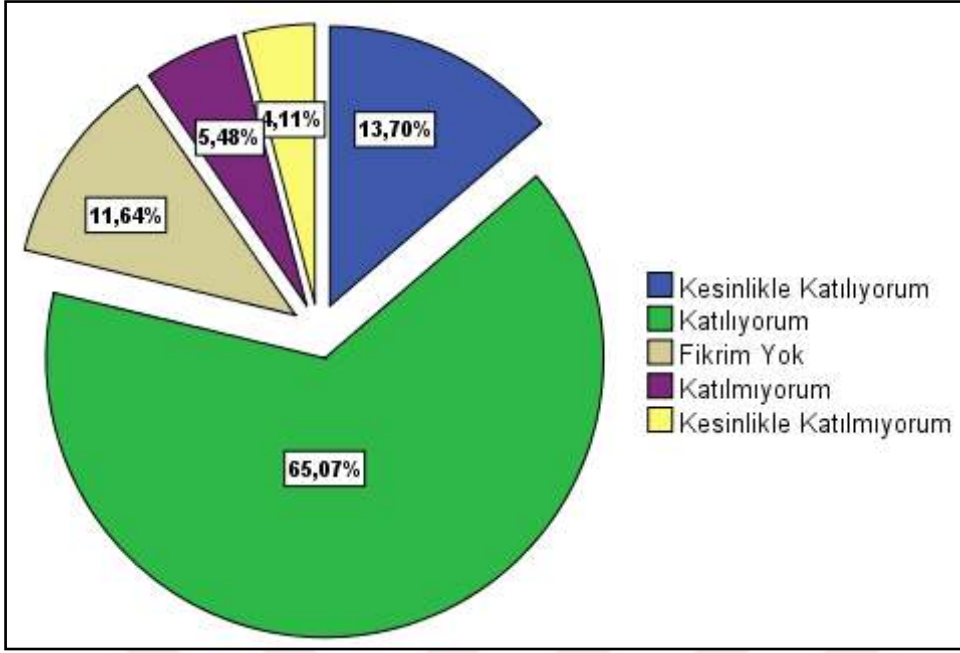
Grafik 17: İfade 17'nin Dağılımı.

Grafik 17'ye göre işletme yetkililerinin "Teşvik politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %7.5 (11) Kesinlikle Katılıyorum, %25.3 (37) Katılıyorum, %16.4 (24) Kesinlikle Katılmıyorum, %35.6 (52) Katılmıyorum ve %15.1 (22) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 17'ye göre teşvik politikalarının uygulanmasında katılımcıların büyük bir kısmı bürokratik engellerle karşılaştıkları görülmektedir. "Yararlandığımız teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı." fikir sorusunun yanıtları Grafik 18'de verilmiştir.

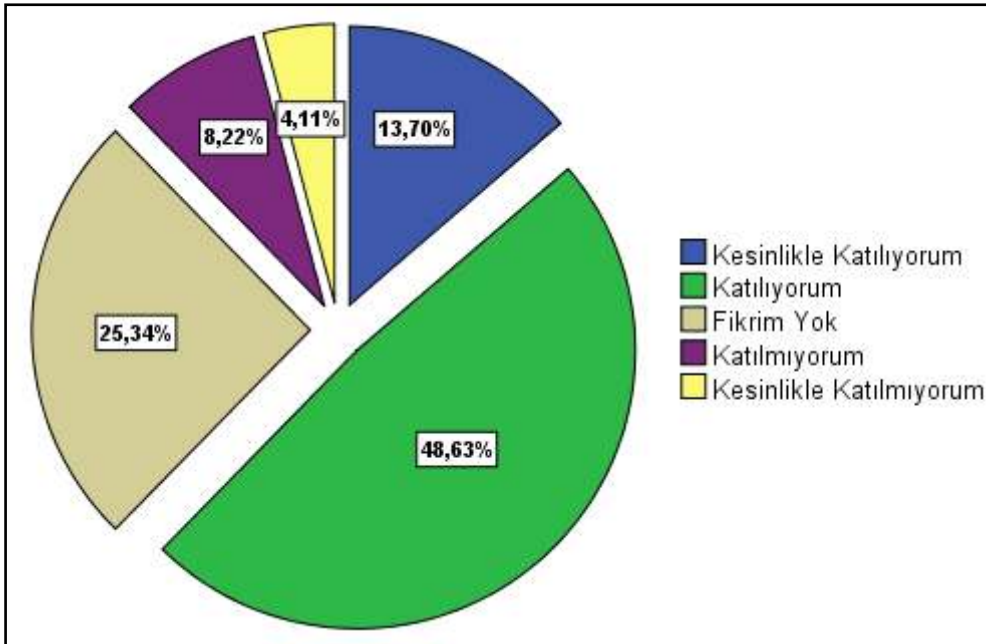
Grafik 18: İfade 18'in Dağılımı.

Grafik 18'e göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %13 (19) Kesinlikle Katılıyorum, %58.9 (86) Katılıyorum, %4.8 (7) Kesinlikle Katılmıyorum, %10.3 (15) Katılmıyorum ve %13 (19) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 18'e göre yararlandıkları teşvik unsurları sermaye ihtiyaçlarını azalttığı görülmektedir. "Yararlandığımız teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı." fikir sorusunun yanıtları Grafik 19'te verilmiştir.

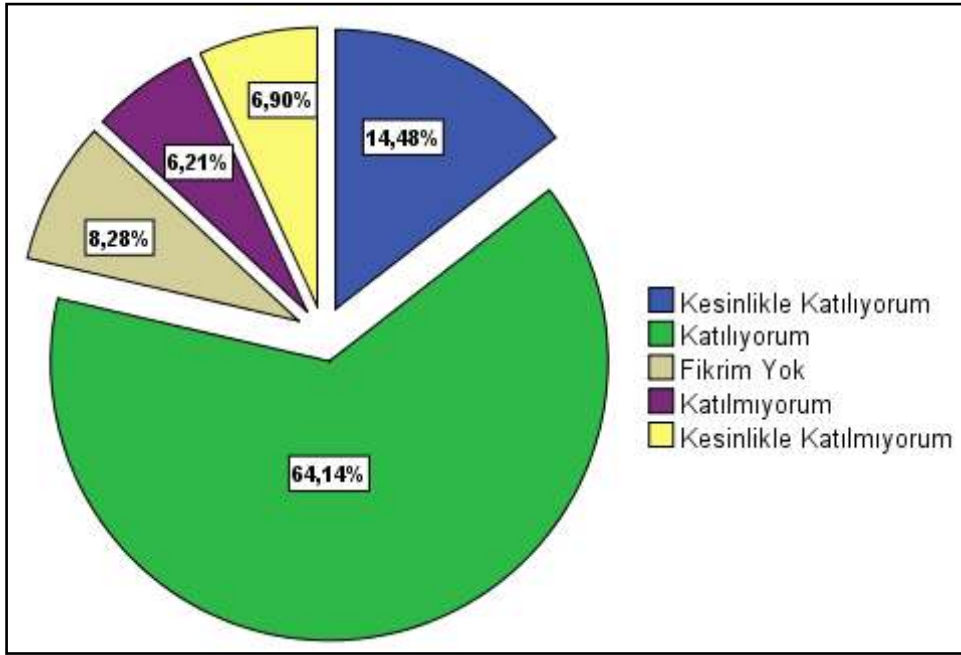
Grafik 19: İfade 19'un Dağılımı.

Grafik 19'a göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %13.7 (20) Kesinlikle Katılıyorum, %65.1 (95) Katılıyorum, %4.1 (6) Kesinlikle Katılmıyorum, %5.5 (8) Katılmıyorum ve %11.6 (17) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 19'a göre yararlandıkları teşvik unsurları vergi yüklerini azalttığı görülmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, pazar payımızda artış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 20'de verilmiştir.

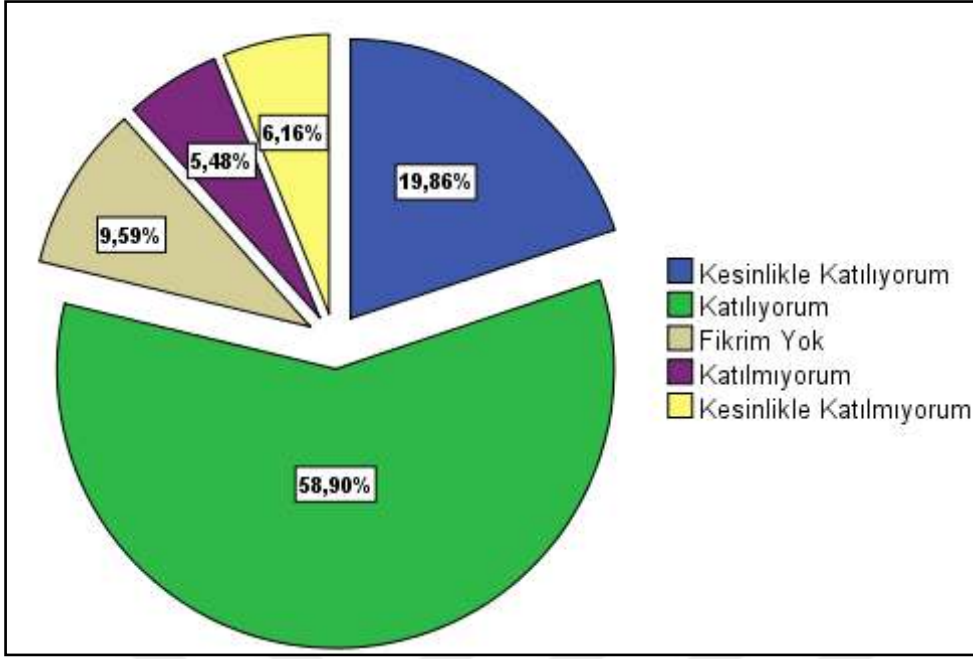
Grafik 20: İfade 20'nin Dağılımı.

Grafik 20'ye göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, pazar payımızda artış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %13.7 (20) Kesinlikle Katılıyorum, %48.6 (71) Katılıyorum, %4.1 (6) Kesinlikle Katılmıyorum, %8.2 (12) Katılmıyorum ve %25.3 (37) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 20'ye göre yararlandıkları teşvikler pazar payında artış yarattığı görülmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 21'de verilmiştir.

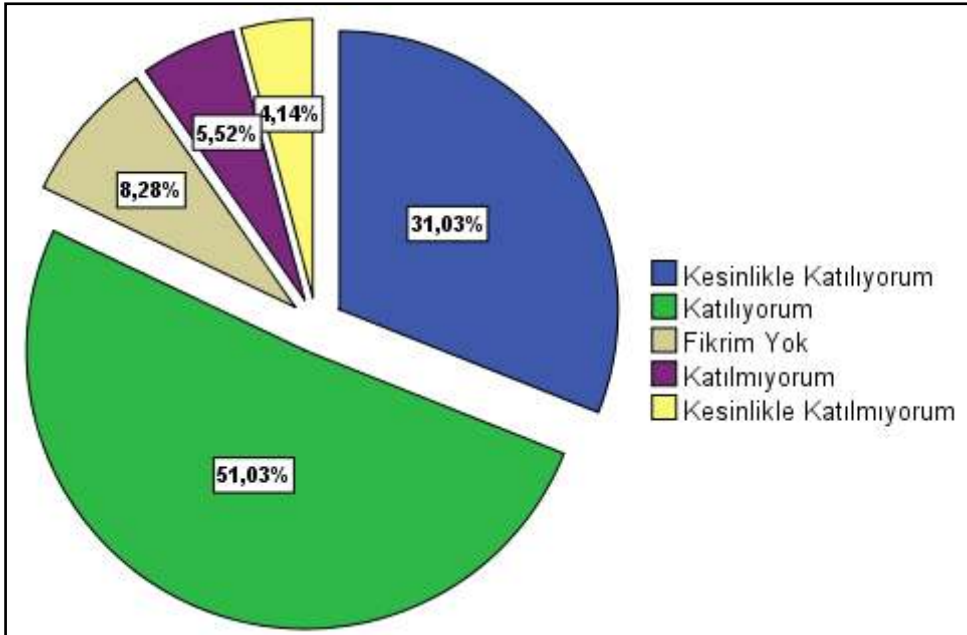
Grafik 21: İfade 21'in Dağılımı.

Grafik 21'e göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %14.4 (21) Kesinlikle Katılıyorum, %63.7 (93) Katılıyorum, %6.8 (10) Kesinlikle Katılmıyorum, %6.2 (9) Katılmıyorum ve %8.2 (12) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 21'e göre yararlandıkları teşvikler karlılık düzeylerinde artış yarattığı görülmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 22'de verilmiştir.

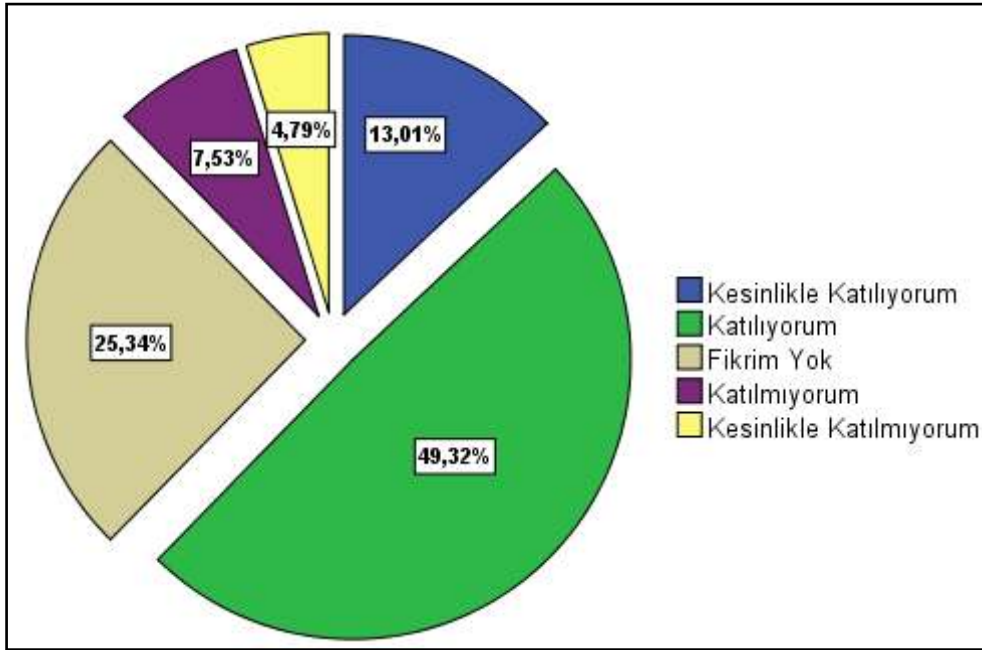
Grafik 22: İfade 22'nin Dağılımı.

Grafik 22'ye göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %19.9 (29) Kesinlikle Katılıyorum, %58.9 (86) Katılıyorum, %6.2 (9) Kesinlikle Katılmıyorum, %5.5 (8) Katılmıyorum ve %9.6 (14) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 22'ye göre yararlandıkları teşvikler maliyetlerinde azalma meydana getirmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 23'te verilmiştir.

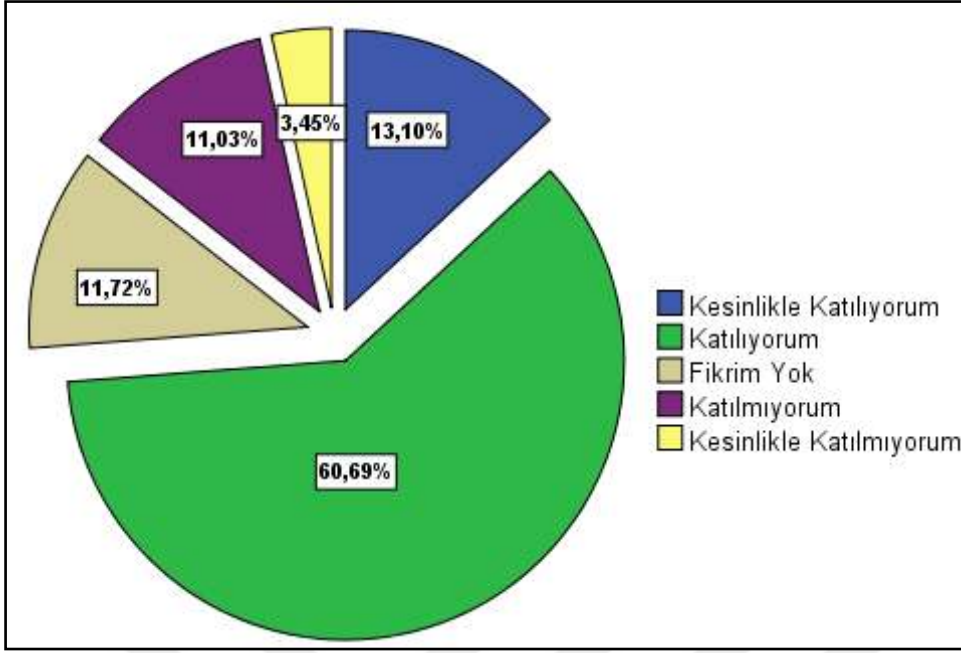
Grafik 23: İfade 23'ün Dağılımı.

Grafik 23'e göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %30.8 (45) Kesinlikle Katılıyorum, %50.7 (74) Katılıyorum, %4.1 (6) Kesinlikle Katılmıyorum, %5.5 (8) Katılmıyorum ve %8.2 (12) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 23'e göre yararlandıkları teşvikler personel sayısında artış yarattığı görülmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 24'te verilmiştir.

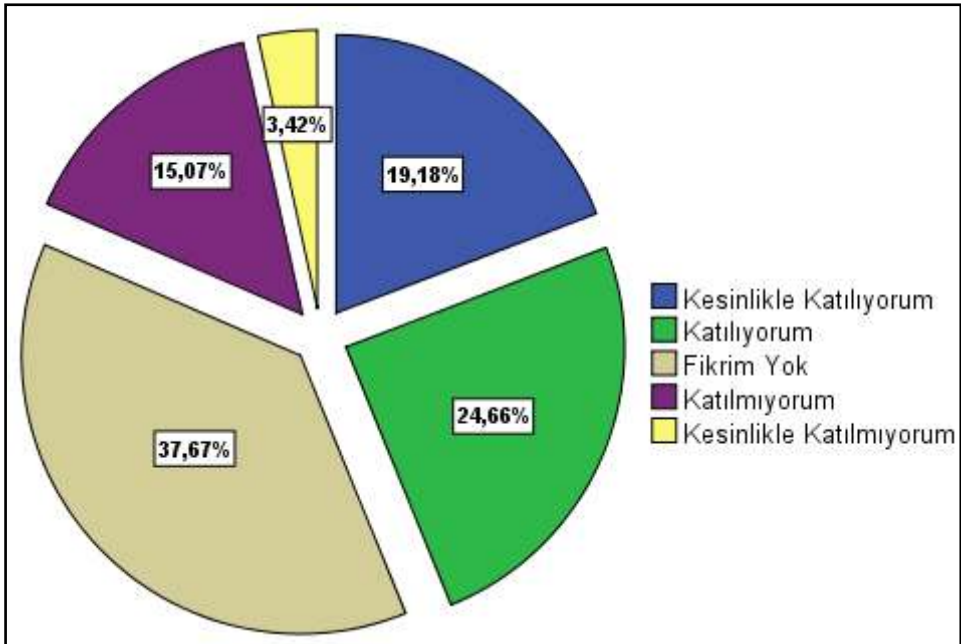
Grafik 24: İfade 24'ün Dağılımı.

Grafik 24'e göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %13 (19) Kesinlikle Katılıyorum, %49.3 (72) Katılıyorum, %4.8 (7) Kesinlikle Katılmıyorum, %7.5 (11) Katılmıyorum ve %25.3 (37) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 24'e göre yararlandıkları teşvikler rekabet gücünde artış yarattığı görülmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, satış gelirlerimizde artış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 25'te verilmiştir.

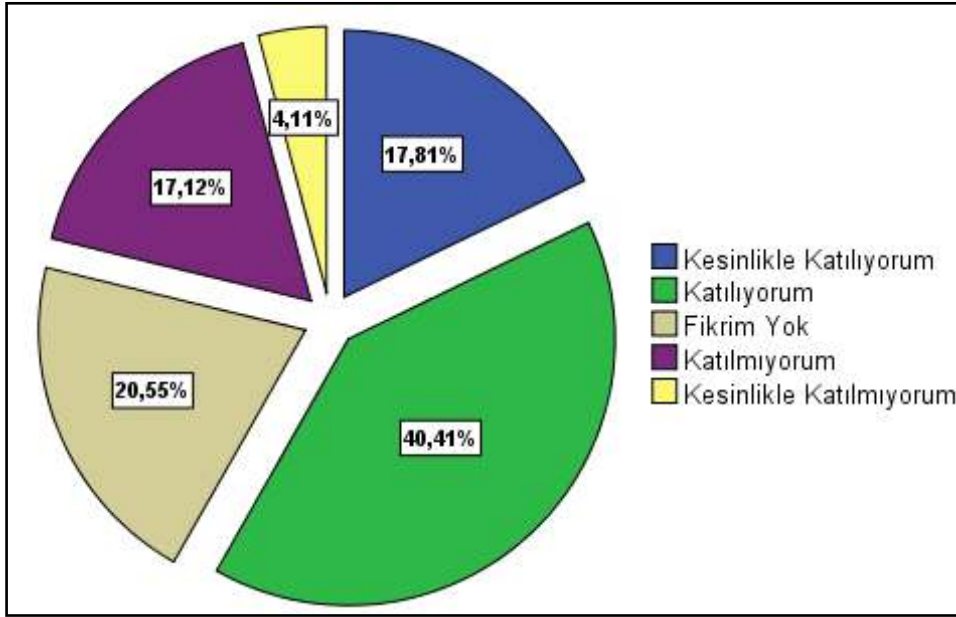
Grafik 25: İfade 25'in Dağılımı.

Grafik 25'e göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, satış gelirlerimizde artış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %13 (19) Kesinlikle Katılıyorum, %60.3 (88) Katılıyorum, %3.4 (5) Kesinlikle Katılmıyorum, %11 (16) Katılmıyorum ve %11.6 (17) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 25'e göre yararlandıkları teşvikler satış gelirlerinde artış meydana getirmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 26'da verilmiştir.

Grafik 26: İfade 26'nın Dağılımı.

Grafik 26'ya göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %19.2 (28) Kesinlikle Katılıyorum, %24.7 (36) Katılıyorum, %3.4 (5) Kesinlikle Katılmıyorum, %15.1 (22) Katılmıyorum ve %37.7 (55) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 26'ya göre yararlandıkları teşvikler üretim kapasitesinde artış yarattığı görülmektedir. "Yararlandığımız teşvikler, varlıklarımızda (makine, teçhizat, bina, demirbaş v.s.) artış meydana getirdi." fikir sorusunun yanıtları Grafik 27'de verilmiştir.

Grafik 27: İfade 27'nin Dağılımı.

Grafik 27'e göre işletme yetkililerinin "Yararlandığımız teşvikler, varlıklarımızda (makine, teçhizat, bina, demirbaş v.s.) artış meydana getirdi." ifadesine katılıp katılmama düzeylerine bakıldığında; yetkililerin %17.8 (26) Kesinlikle Katılıyorum, %40.4 (59) Katılıyorum, %4.1 (6) Kesinlikle Katılmıyorum, %17.1 (25) Katılmıyorum ve %20.5 (30) ise Fikrim yok cevabını verdiği görülmektedir. Grafik 27'ye göre yararlandıkları teşvikler işletmenin varlıklarında artış yarattığı görülmektedir."

Tablo 28: Teşviklerin İşletmeler Açısından Sektörel Etkisi Frekans Dağılımı

İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör	Teşviklerin işletmenize etkisi nasıl oldu			Toplam
	Çok Olumlu	Olumlu	Değişiklik Olmadı	
Tarım ve Hayvancılık	0 0.0%	4 3.6%	0 0.0%	4 2.8%
Gıda	1 3.6%	15 13.4%	0 0.0%	16 11.1%
Ulaştırma	6 21.4%	28 25.0%	0 0.0%	34 23.6%
Tekstil	4 14.3%	8 7.1%	0 0.0%	12 8.3%
İnşaat	4 14.3%	20 17.9%	2 50.0%	26 18.1%
Ticaret	2 7.1%	21 18.8%	1 25.0%	24 16.7%
Finans ve Sigorta	0 0.0%	1 0.9%	0 0.0%	1 0.7%
Otomotiv	3 10.7%	1 0.9%	1 25.0%	5 3.5%
Madencilik	6 21.4%	8 7.1%	0 0.0%	14 9.7%
Akaryakıt	2 7.1%	6 5.4%	0 0.0%	8 5.6%
Toplam	28 100.0%	112 100.0%	4 100.0%	144 100.0%

Tablo 28'e göre teşviklerin olumlu olduğunu ifade eden sektörlerin başında Ulaştırma ve Ticaret sektörleri gelmekte; bunları sırasıyla, İnşaat, Gıda, Madencilik, Tekstil ve Akaryakıt sektörü izlemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmalarının sağlanmasında, küreselleşme sürecinin büyüdüğü şu günlerde ülkeler için yatırımların önemi daha da artmaktadır. Yatırımları arttırmak ve yönlendirmek için kullanılan araçların başında vergisel teşvikler gelmektedir. Yatırım kararının verilmesinde vergi dışı etmenlerin etkisinin yanında vergi teşviklerinin de önemli bir etkisi vardır.

Teşvikler, yapılacak yatırımın maliyetini, şirketlerin elde edeceği kârı etkileyerek veya yatırımla alakalı risklerde değişim yaratarak yatırım büyüklüğünü, bölgesini ve sektörünü cezbetmek için hazırlanan hükümet tedbirleridir. Teşviklerin temel amaçları olarak; tasarrufları artırmak, yatırım hacmini artırmak, yatırımları belirli alanlara yöneltmek, bölgesel dengesizlikleri azaltmak, istihdamı teşvik etmek ve yeni kurulan sanayileri korumak gibi amaçları sayılabilmektedir. Teşvik politikaları ilk zamandan bu yana sanayileşme faaliyetlerinin sınırlı olmasından dolayı bu alanda destekleme ve yaygınlaştırmak amacıyla uygulanmıştır. Sonraki yıllarda ise sanayi çalışmalarının desteklenmesinin yanında ihracat desteği, bölgelerdeki gelişmişlik farkı ve eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla faaliyet alanını daha da artırmıştır. Teşvikler, yürürlüğe girdikleri dönemde çeşitli nedenlerden dolayı etkileri belli bölgelerle sınırlı kalmıştır. Bu durum bazı bölgelerin gelişmesine bazı bölgelerin ise diğer bölgelere göre geri kalmasına neden olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşundan bugüne dek geçmiş olan zaman diliminde Türkiye'nin bölgesel ilerleme kat etmesine yönelik birçok teşvik yöntemi uygulanmıştır. Ancak bu yöntemler merkezden uygulanmış ve ilgili bölgelerin has özelliklerinden yararlanarak uygulanabilirliği sağlanamamıştır. Uygulamaya konulan teşvik yöntemlerinin bölgelerin gereksinimlerini görmezden gelmesi, bölgelerin gelişim potansiyellerinin dikkate alınmaması nedeniyle oluşan farkların arzu edilen düzeyde olmayışla sonuçlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminden bu zamana kadar yatırımların teşviki için birçok teşvik unsuru uygulanmıştır. Bu teşvik unsurlarının bir kısmı belli bir süre içerisinde yürürlükte kalıp daha sonra kaldırılmış, bazıları ise günümüze kadar gelmiştir. Örneğin, 1913 yılında Teşviki Sanayi Kanunu

Muvakkati ile yürürlüğe giren Gümrük Vergisi Muafiyeti günümüze kadar da uygulamada kalmıştır.

Osmanlı döneminin sonlarında 1913 senesinde oluşturulan Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati ile girilen mali teşvik sürecinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulduğu günden bugüne kadar sürdüğü söylenebilir. Dönem dönem savaş ve ekonomik krizler sebebiyle duraksamalar yaşansa da yatırımlar mali açıdan desteklenmesi düzenli olarak devam ettirilmiştir.

1927 Teşvik-i Sanayi kanunu ile getirilen en önemli teşvik önlemleri yatırımlarını maliyetini ve yatırımların getireceği geliri etkileyen tedbirlerdir. Bunlar makine teçhizata tanınan gümrük muafiyeti, çeşitli belediye resim, harç muafiyeti ve işletmenin kazançlarına getirilen kazanç vergisi muafiyetidir. Her ne kadar önemli teşvikler getirilmiş olsa da sermaye kıtlığı, sermaye oluşumuna ilgisizlik, 1929 Ekonomik kriz ve İkinci Dünya savaşı gibi nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır.

1929 Ekonomik Kriz'den sonra özel teşebbüse dayalı bir ekonomi politikasının tek başına başarılı olmayacağı sonucu çıkmıştır. Bundan dolayı kamu ekonomik kuruluşları devletin bu görevi üstlenmesi zorunlu bir hal almıştır.

Türkiye'de özellikle ara ve yatırım malları alanında yerli sanayilerin kurulmasını ve geliştirilmesini destekleme amaçlı teşvik tedbirleri, hem yasal ve kurumsal düzenlemeler, hem de uygulama açısından planlı kalkınma dönemine geçilen 1960'lı yıllarla birlikte kapsamlı bir biçimde ele alınmaya başlanmıştır.

24 Ocak 1980 kararları öncesi uygulanan politika ithal ikameye dayalı sanayileşme olmuştur. Bu dönemde aralığında kullanılan araçlar; para, temel mal ve hizmetler, korumacı gümrük rejimi ve döviz piyasaları ile ilgili fiyat politikasıdır. Düşük faiz politikalarıyla sanayiye ucuz kredi, ucuz kaynak tahsisi sağlamıştır. Yatırımı ve sanayiye teşvik edecek tedbirlerde alınmıştır. Yatırım indirimi, ihracat kredisi, Vergi iadesi, gümrük muafiyeti gibi teşvik araçları kullanılmıştır.

24 Ocak 1980 kararları sonrası dönemde ise Türk ekonomisinde dışa açılma yeni ekonomik anlayış olarak benimsenmiştir. Bu dönüşüm teşvik politikalarına da yansımıştır. İthal ikamesine dayalı sanayileşme politikası terk edilmiş, yerine ihracata yönelik sanayileşme politikası uygulanmıştır. Bu kararlar doğrultusunda sağlanan

teşvikler ile yatırımlar artırılmış fakat bölgeler arasındaki dengesizliği giderme konusunda pek başarılı olamamıştır.

2019 yılı Ocak-Şubat aylarında Şırnak ili ve ilçelerinde faaliyet yürüten firmalara yönelik yapılan bu araştırmada 146 firmayla yüz yüze görüşme sağlanmıştır. Bu görüşmeler sonucunda 2012 yılı ve öncesinde yürürlüğe giren yatırım teşvik yasalarının firmalara, Şırnak bölgesine etkileri ve yasa hakkında fikirleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma kapsamında firmaların faaliyet süreleri göz önünde bulundurduğunda, firmaların büyük çoğunluğu 2012 Teşvik yasasından sonra kurulduğu gözlemlenmiştir. Buradan hareket ederek 2012 Yeni Teşvik Kanunu yeni firmaların ortaya çıkmasında etkisi olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan firmaların yapısı genellikle limited şirket şeklindedir. Bölgedeki firmaların büyük çoğunluğu limited şirket olması bölgede daha çok az ortaklı aile şirketleri şeklindedir.

Firmaların daha çok istihdam ve ihracat teşviklerinden yararlandıkları ve aldıkları bu teşvikleri daha çok pazarlama ve nitelikli işgücünde kullandıklarını belirtmişler. Teşviklerin işletmeye olan etkisi ve Şırnak iline ekonomik katkısı genel olarak olumlu olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan firmalar teşviklerden faydalandıktan sonra Personel sayısı, Kârlılık, İhracat Hacmi, Nitelikli İşgücü Sayısı, Satışlar ve Toplam Borç Miktarında olumlu gelişmeler olduğunu belirtmiştir.

Tüm bu teşviklere rağmen sıkıntı çekilen konu başlıkları şöyle sıralanabilir;

- İlden göç eden yatırımcıları geri dönmemesi,
- Yatırımların beklenen düzeyde olmaması,
- Yabancı yatırımcının gelmemesi,
- Teşviklerin yeni yatırım için yeterli olmaması,
- Teşvik yasaları hakkında yeterli derecede bilgilendirme yapılmaması,
- Kayıt dışı istihdamı engelleyememesi,
- Bürokratik engellerle karşılaşılması.

Bu olumsuzluklara rağmen yatırım teşviklerinin Şırnak ili ve firmalara olumlu katkılarının olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Şırnak ili ihracat rakamlarına bakıldığında bu rakamların önemli derecede olduğu bunu artırmanın mümkün olduğu söylenebilir. TÜİK verilerine göre Teşvik yasasına paralel olarak ihracat rakamlarının arttığını göstermektedir. Şırnak ili ihracat rakamları 2012 yılında 1.018.062 bin \$ ve 2013 yılında 1.071.130 bin \$ olarak gerçekleşmiştir. Fakat 2014 yılında Şırnak bölgesinde yaşanan çatışmalı ortamdan dolayı ihracat rakamlarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. 2014 yılında gerçekleşen ihracat rakamı 697.225 bin \$'dır. 2018 yılı ihracat rakamlarına bakıldığında ciddi bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2018 yılında gerçekleşen ihracat 358.433 bin \$ olarak gerçekleştiği görülmektedir(TÜİK,2019).

Sonuç olarak, değişik zamanlarda çıkartılan teşvik yasalarının bölge ve firmalar üzerinde olumlu etkiler yarattığı söylenebilir. Ancak Şırnak ilinin Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illeriyle aynı teşvik kategorisinde olması nedeniyle, yatırım yapmak isteyen yatırımcılar Şırnak'tan ziyade hem alt yapı hem de imkânlarının daha fazla olmasından dolayı Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illerini tercih etmektedirler. Bundan dolayı Şırnak ili gibi gelişmenin ve sanayileşmenin sağlanamadığı kentlerde, sanayi işletmelerinin kurumsal yapısının yeterli düzeyde gelişemediği de dikkate alınarak bu işletmelere yatırım teşvikleri, ihracat gibi konularda danışmanlık desteği verilmesi ve teşvik başvurularında yaşanan bürokratik engellerin kaldırılmasının firmaların yatırım kararını olumlu etkileyeceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akan, Yusuf ve Arslan, İbrahim (2008), "Türkiye'de Sektörel Yatırım Teşvik Belgeleri İle İstihdam Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama (1980-2006)", *Çalışma Ve Toplum*, 1, 107-119.
- Akdeve, Erdal ve Karagöl, Erdal Tanas (2013), "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S:37,ss.329-350.
- Altay, Asuman ve Karabulut Şahin (2017), "Türkiye'de Mali Teşvik Sistemi ve Yatırımlara Sağlanan Mali Teşviklerin Değerlendirmesi", *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,4(4),ss.189-202.
- Ankara Ticaret Odası (2000), *Türkiye'de Uygulanan Teşvik Politikaları*, Ankara: 14.
- Aras, Osman Nuri (2012), "Türkiye'nin Cari Açık Sorunu ve Soruna Çözüm Noktasında Yeni Yatırım Teşvik Sisteminin Değerlendirmesi", *Ekonomi Bilimler Dergisi*, 4, ss.91-104.
- Arslan, Ünal (2011), "Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye örneği", *Ege Akademik Bakış Dergisi*,S:11(1),ss.73-80.
- Aşıkoğlu, Rıza (1988), *Türkiye'de Yatırım Teşvik Tedbirleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.278, Eskişehir:ss.14.
- Ay, Hakkı M.(2005), "Yatırım Teşviklerinin Sabit Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi", *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 5:176-184.
- Bıyık, Recep ve Kıratlı, Aydın (2000), Vergi Teşvikleri ve Korumaları, *Ankara Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları*,Ankara:10-25.
- Bolkan, Aydın (2010), *Yatırım Teşvikleri ve Diyarbakır*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Burtan Doğan, Bahar (2018), "2012 Yeni Teşvik Yasası Öncesinde ve Sonrasında Diyarbakır'da Özel Yatırımlar", *Yönetim Bilimler Dergisi*,32,ss.397-420.
- Büyükkakın, Figen ve Özyılmaz Sedat (2016), "İhracatı Teşvik Politikalarının Etkinliği: Afyonkarahisar Örneği", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), ss.47-48.

- Candan, Güzide Tatar Ve Yurdadoğ, Volkan (2017), "Türkiye'de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27,ss.150-173.
- Çakırsoy, Nedret Şerif (1999), *Teşvik Politikalarının 1980 Sonrası Türkiye'nin Dışa Açılma Sürecindeki Gelişimi*, Uzmanlık Tezi, Ankara:11.
- Çatal, Faruk (2010), "Devlet Teşvikleri ve Erzurum'da Tarihsel Bir Uygulama Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. S:24(4) , ss.289-296.
- Çiftçi, Hakkı ve Koç, Murat (2013), "İstihdamın Artan Önemi ve Teşvik Belgeli Yatırımlar Etkinlik Analizi", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 2(6), ss.19-41.
- Dağ, Mehmet ve Çelik Muhammet(2018), "Yatırım Teşvikleri Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2),ss.863-875.
- DİKA(Dicle Kalkınma Ajansı) (2018), *Şırnak Yatırım Destek ve Teşvik Rehberi*, http://www.dika.org.tr/Sayfa/yatirim_destek_ve_tesvik_rehberleri,Erişim Tarihi: 08.08.2019
- Dinler, Zeynel (1998), *İktisada Giriş*, Ekin Kitabevi Yayınları:Bursa.
- Doğan, Seyhun (2006), Keynesyen Teori'ye Bir Tepki: Arz Yanlı İktisat, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(12),252-272.
- DPT (1963), *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*, DPT yayınları, Ankara.
- DPT (1982), *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*, DPT Yayınları, Ankara:3-117.
- DPT (1982), *Yatırımların ve İhracatın Teşviki*, Yayın No:1872, Özel İhtisas Komisyonu:263, Ankara:36.
- DPT (1984), *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*, T.C. Resmi Gazete, 23 Temmuz, Ankara.
- DPT (1985), *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Yatırım ve İhracatı Teşvik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No:1872,Ankara.
- DPT (1995) , *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*, DPT Yayınları, Ankara:3.

- DPT (1995), *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Dengelerin Sağlanması, Temel Yapısal Değişim Projeleri, Komite Raporu*, Ankara:5.
- Duran, Mustafa (1998), *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998), Hazine Müsteşarlığı Yayınları*, Ankara:60-64.
- Duran, Mustafa (2002), *Türkiye'de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği, Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Yayınları*, Ankara:6.
- Ebiçlioğlu, Fatih Kemal (1992), *Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Kaynak Kullanımı Destekleme Piriimi Uygulaması*, HUK, Ankara:74.
- Eğmir, Rabia Tuğba ve Gürler Hazman, Gülsüm (2017), "KOBİ'lere Sağlanan Teşvikler ve KOBİ'lerin Vergi Algısı İlişkisi: Afyonkarahisar Örneği", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), ss.225-246.
- Erdoğan, Baki (2008), *Aydın İlinin Yatırım İklimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Erge, Sultan (2014), *Türk Vergi Sisteminde Vergi Teşviklerine Yönelik İç Anadolu Bölgesi Girişimcilerinin Bakışı: Çankırı, Ankara, Kırıkkale, Ve Kayseri Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Eser, Emre (2011), *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler*:Uzmanlık Tezi,DPT.
- Gencel, Ufuk (2007),*Türkiye'de Yatırım Kararları Üzerinde Kurumlar Vergisinin Etkisi: Bir Alan Araştırması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gerni, Cevat, Sarı, Selahattin, Sevinç, Haktan ve Emsen, Selçuk (2015), "Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Yatırım Teşviklerinin Rolü Ve Başarı Kriteri Olarak Yakınsama Analizleri: Türkiye Örneği", *Uluslararası Avrupa Ekonomileri Konferansı*, s:312.
- Giray, Filiz (2016), *Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*, Baskı:3, Ekin Basım Yayın Dağıtım: Bursa.

- Gülmez Mustafa ve Yalman İlkay Noyan (2010), "Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24, 235-257.
- Güvemli, Oktay (1981), *Türkiye'de Sanayi Özendirme ve Yönlendirme Önlemleri*, II. İktisat Kongresi, 1: 452.
- Güzel, Simla (2009), "Ar-Ge Harcamaları ve Vergi Teşvikleri:Belirli Ülkeler Karşısında Türkiye'nin Durumu", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*,S:4,ss.32-33.
- Hatiboğlu, Zeyyat (1981), *Gelişme iktisadi ve Türkiye'nin İktisadi Gelişmesi*, İ.T.Ü Matbaası:İstanbul.
- Hazman, Gülsüm Gürler ve Kaya, Pınar Bengi (2018), *Bölgesel Teşvik Uygulamaları İle İhracat İlişkisinin Afyonkarahisar İli Örneğinde Regresyon Analizi İle Değerlendirilmesi*, ASEAD Cilt:5,Sayı:5,ss.43-57.
- İncekara, Ahmet (1995), *Türkiye'de Teşvik Sistemi (Genel Değerlendirme)*, İTO Yayını, İstanbul, S:10, ss.70-80.
- Karabıçak, Mevlüt (2013), "Türkiye'de Uygulanan Ekonomik Teşvik Politikalarının Boyutu, Ulusal, Bölgesel ve Yerel Anlamda Kalkınma Üzerine Olası Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,18(3), ss.263-280.
- Karabulut, Kerem (2007), *Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Profili*, AİÇÜ Yayınları, Yayın No:9, Ankara.
- Karaçay-Çakmak, Hatice ve Erden, Lütfi (2004), "Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları Ve Kamu Destekleme Politikaları: Türkiye'den Bölgesel Panel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz", *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6:77-96.
- Karagöl, Erdal Tanas Ve Özcan, Burcu (2014), *Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarruf*, Mayıs 2014,http://file.setav.org/Files/Pdf/20140508140738_surdurulebilir-buyume-icin-tasarruf-pdf.pdf, Erişim Tarihi:28.07.2019.
- Karahan, Hatice ve Karagöl, Erdal Tanas (2014), Ekonomik Performansın Temel Taşı: Siyasi İstikrar, *Seta Perspektif*, 41, ss.1-5.
- Karasar, Niyazi (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 2. Baskı. Nobel Yayınları: Ankara,ss.77.

- Kasalak, Kadir (2012), "Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye'de Sanayileşmeye Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, ss.65-79.
- Kılıçaslan, Harun Ve Kılıç, Zeynep (2016), "Mali Teşviklerin Yatırım Kararlarına Etkisi Sakarya İli Örneği", *Sakarya İktisat Dergisi*, 5(3), ss.33-52.
- Köksal, Bilge Aloba ve İlkin, Rasih (1973), *Türkiye'de İktisadi Politikanın Gelişimi (1923-1973)*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, ss.81.
- Köksal, Tunay (2001), "Avrupa Birliğine Tam üyelik Sürecinde Türkiye'de Devlet Yatırımlarının Hukuki Çerçevesi", *Rekabet Dergisi*, Rekabet Kurumu Yayınları, Sayı,7, ss.7.
- Köseoğlu, Arif ve Dinç, Mustafa (2017), Yatırım Teşvik Rehberi, *Mevlana Kalkınma Ajansı*, 4. ss.30-40.
- Kutbay, Hüseyin ve Aslan, Recep (2015), Türk Mali Mevzuatında Yatırımları Teşvik Eden Yasal Düzenlemeler ve Ekonomik Etkileri, 30. Maliye Sempozyumu, ss.451-492.
- Küçüköğlu, Mahmut (2005), *Vergisel Teşviklerin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Üzerine Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Lorcu, Fatma (2015), *Örneklerle veri analizi spss uygulamalı*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Meçik, Oytun (2014), "Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Gelişmişlik Üzerindeki Etkileri", *Journal Of International Social Research*, 7(32), 669-674.
- Nadaroğlu, Halil (2000) , *Kamu Maliyesi Teorisi*, BETA Yayınları, İstanbul.
- Oyman, Turgay (2017), "Isparta İlinde Teşvik Alan İşletmelerde Memnuniyet Düzeyinin Ölçülmesi", *Journal Of Current Researches On Business And Economics*, 7(2), ss.27-46.
- Öner, Engin (2002), "Niçin Vergi Teşvikleri?", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16, ss.97-119.

- Öz, Ersan ve Buyrukoğlu, Selçuk(2017), "Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikalarının Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkisinin Ampirik Analizi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 27,ss.333.
- Özbudun, Ergun (2002), *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara:133.
- Özdemir, Volkan (2014), Türkiye'de Planlı Kalkınma Deneyimleri, *Marmara Üniversitesi*, https://dumludag.files.wordpress.com/2013/09/ozdemir_planlama.pdf, Erişim Tarihi: 01.08.2019.
- Özker, Niyazi ve Biniş, Mine (2010), "Vergi Uygulamalarında Bölgesel Kalkınma Hedefleri Ve Bölgesel Mali Teşvikler Açısından Değerlendirilmesi", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19),ss.491-508.
- Özkök, Yıldız (2009), *Türkiye'de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Gelişmişlik Bazında Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Öztopraktan, Ayşegül (2006), *Yatırımlara Yönelik Vergisel Teşvikler ve Türkiye Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Bursa Uludağ Üniversitesi,Bursa.
- Öztürk, Şinasi, Nas, Fethi ve İçöz , Ergün (2008), "24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2,ss.15-32.
- Parasız, İlker (1998), *1923'den Günümüze, İktisat ve İstikrar Politikaları*, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları:Bursa.
- Recepoglu, Mürşit ve Değer, Mustafa Kemal (2016), "Türkiye'de Bölgesel yatırım teşviklerinin Bölgesel Ekonomik büyüme Üzerine Etkisi: Düzey 2 Bölgeleri Üzerine Panel Veri Analizleri(2004-2011)", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14,ss. 6-21.
- Sağbaş, İsa, Erdoğan, Saffet ve Şen Hüseyin (2011), "Türkiye'de Sektör Bazlı Bölgesel Teşvik Sistemi ve Ekonomik Etkileri", 26. *Maliye Sempozyumu*, 2-5 Mayıs, Harran Üniversitesi: Şanlıurfa,ss.385-417.
- Sağcan, Mustafa (1998), *VI. Beş Yıllık Plan Stratejisi*, İzmir Ticaret Odası Yayını.

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2019), Yatırımlarda devlet yardımları, Ocak 2019, <http://www.istanbulymmo.org.tr/dosyalar/platformNotlar/20190313/20190313Tevsik.pdf>. Erişim Tarihi:09.08.2019
- Selim, Sibel; Koçtürk, O.Murat ve ERYİĞİT, Pınar (2014), Türkiye'de Yatırım Teşvikleri ve Sabit Yatırımların İstihdam Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi, *Ege Academic Review*, 14.
- Serdengeçti, Turan (2001), 2001 Yılı KOBİ ve Genel Yatırım Teşvik Mevzuatı ve Uygulamaları, *Hazine Müsteşarlığı, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Sevinç, Haktan, Emsen, Ö.Selçuk ve Bozkurt, Eda (2016), "Yatırım Teşvik Politikalarının Bölgesel Belirleyicilerine Yönelik Bir Analiz: Türkiye Örneği", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6, 525-556.
- Siverekli Demircan, Esra (2003), "Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21:ss.97-116.
- Soyak, Alkan (2003), "Türkiye'de İktisadi Planlama: Devlet Planlama Teşkilatına İhtiyaç Var mı?", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), ss.167-182.
- Sungur, Onur ve Öçal, Mehmet (2018), Bölgesel Kalkınmada Teşviklerin Önemi ve Burdur İlinin 2001-2015 Yılları Sektörel Teşvik performansı. https://www.researchgate.net/publication/328601645_Bolgesel_Kalkinmada_Tesvik_klerin_Onemi_ve_Burdur_Ilinin_2001-2015_Yillari_Sektorel_Tesvik_Performansi, Erişim Tarihi: 29.07.2019.
- Şaşmaz, Mahmut Ünsal Ve Yayla, Yunus Emre (2019), "Vergilerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Literatür İncelemesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, ss.317-328.
- Şaşmaz, Mahmut Ünsal ve Karamıklı, Aysun (2018), "Türkiye'de İhracatı Teşvik Uygulamaları Ve İhracat Potansiyelinin Artırılmasına Yönelik Değerlendirmeler", *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), ss.2837-2867.
- Şenatalar, Burhan, Önder, İzzettin, Oyan, Oğuz ve Seviğ, Veysi (1996), Türkiye'de 1980 Sonrası Vergi Politikası, *TÜSES Yayınları*, İstanbul:18-19.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018), Yurt içi Tasarrufların Artırılması ve İsrafin Önlenmesi Programı Eylem Planı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/03Yurtici_Tasarruflarin_Artirilmesi_ve_Israfin_Onlenmesi_Programi.pdf, Erişim Tarihi: 01.08.2019.
- T.C. Resmi Gazete, 202 Sayılı Kanun, 19 Şubat 1963, Ankara, Sayı:10700.
- T.C. Resmi Gazete, 933 Sayılı Kanun, 28 Temmuz 1967, Ankara, 12700.
- T.C. Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı, 19 Haziran 2012, Ankara, Sayı: 28328.
- T.C. Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı, 5 Ekim 2016, Ankara, Sayı: 29848.
- T.C. Resmi Gazete, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 20 Temmuz 2006, Ankara, Sayı:26234.
- Tecer, Meral (1991), "Kalkınmada Öncelikli Yörelere Sanayileşme ve İşletmecilik", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı:4, ss.57-72.
- Tecer, Meral (1996), "Türkiye'de Teşvik Uygulamaları ve Avrupa Birliği", *Amme idaresi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1:107-134.
- Tekin, Ahmet (2006), "Vergi Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, ss.301-316.
- Temiz, Dilek (2008), Türkiye'de Vergi Gelirleri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi 1960-2006 Dönemi, 2. *Ulusal İktisat Kongresi*, ss.20-22.
- Tosuner, Mehmet, Arıkan, Zeynep ve Yereli, Ahmet Burçin (1992), *Türk Vergi Sistemindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, EĞİAD Ekonomik Raporlar No:7, İzmir:18.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (Mart 2019), İl göstergeleri, Erişim Tarihi:18.03.2019, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>
- Varlı, Arzu ve Koraltürk, Murat (2010), "II. Meşrutiyetten Erken Cumhuriyete Milli İktisadın Sürekliliği Ve İzmir İktisat Kongresi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(10), ss.127-142.
- Yavan, Nuri (2011), "Yeni Yatırım Teşvik Sisteminin Bölgesel Kalkınma Politikaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi", 5. Bölgesel Kalkınma ve Yönetiş Sempozyumu Sanayi Politikalarının Yönetişimi, *TEPAV Yayınları*, Ankara:ss.127-154.

- Yavan, Nuri (2011), Teşviklerin Bölgesel Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Analiz, *Ekonomik Yaklaşım*, 22, ss.65-104.
- Yavan, Nuri (2011), Teşviklerin Sektörel Ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, 27, ss.72.
- Yavuz Ali (2010), "Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Yatırım Teşviklerinin Rekabet Koşulları Altında Özel Kesim Yatırımları Ve İstihdam Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15, S:83-101.
- Yerci, Cahit (1995), "Son Düzenlemeler Işığında Vergisel Yatırım Teşvikleri", *Vergi Sorunları Dergisi*, Temmuz, S:82, ss.40
- Yetim, Ahmet (1996), *Avrupa Birliği, Türkiye ve Ege Bölgesinde Yatırım Teşvikleri*, İzmir Ticaret Odası, Yayın No: 25, İzmir:39.
- Yüksel, Ülken (1984) , *Atatürk ve İktisat*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara:77.

EK 1: Anket Formu

Değerli Katılımcı;

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı bünyesinde yürütülmekte olan "*Yatırımlarda Vergisel Teşvikler: Güneydoğu Anadolu Bölge Değerlendirmesi*" başlıklı yüksek lisans tezi üzerinde çalışmaktayım. Bu tez kapsamında Şırnak İlinde bulunan işletmelerin görüşlerine başvurmak üzere anket çalışması hazırlanmıştır. Sayın katılımcı, bu anket çalışmasının amacı vergisel teşvikler açısından Şırnak İli'nin durumunu ortaya koymaktır. Özellikle de vergisel teşviklerden yararlandırıysanız, bu anketi doldurmanız benim için büyük önem teşkil etmektedir.

Anketi cevaplama süresi yaklaşık 10 dakika olarak tahmin edilmektedir. Katılımınız, sabrınız ve samimi cevaplarınız için şimdiden sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla

Şemsettin YÜCE

1- İşletmenizin hukuki yapısı nedir?

() Limited Şirket () Anonim Şirket () Kolektif Şirket () Şahıs Şirketi () Diğer
.....

2- İşletmenizin faaliyet süresi ne kadardır?

() 1'den az () 1 – 5 Yıl () 5 – 10 Yıl () 10 Yıldan fazla

3- İşletmeniz hangi sektörde faaliyet göstermektedir?

() Tarım ve Hayvancılık () Gıda () Ulaştırma () Tekstil () İnşaat () Ticaret
() Finans ve Sigorta () Otomotiv () Madencilik () Akaryakıt () Diğer (Belirtiniz)
.....

4- İşletmenizin ortak sayısı (varsa).....

5- İşletmeniz kaç personel istihdam etmektedir?

() 1 – 10 () 11 – 20 () 21 – 50 () 51 – 100 () 100'den Fazla

6- İşletmenizin sermaye yapısı:

% Öz Sermaye % Yabancı Kaynak

7- Hangi konudaki/konulardaki teşviklerden yararlanıyorsunuz?

() Yatırım () Ar-Ge () Girişimcilik () Tarım ve Hayvancılık () Kültür ve Turizm

() İhracat () İstihdam () Kobi Destekleri () Diğer (Belirtiniz).....

8- Bugüne kadar hangi teşviklerden yararlandınız?

() Oran () AB Fonları () 5084 Sayılı Kanun () Yeni Teşvik Kanunu

9- Teşviklerin hangi destek unsur veya unsurlarından yararlandınız?

- () Vergi İndirimi () KDV İstisnası () Faiz Desteği () KDV İadesi
() Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği () Yatırım Yeri Tahsisi () Diğer (Belirtiniz)
.....

10- Teşvik yasasından önce Şırnak'ta bir işletmeniz var mıydı?

- () Evet () Hayır

11- Aldığınız teşvik/teşvikleri daha çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (birden fazla cevap verebilirsiniz)

- () Üretim () Ar-Ge () Pazarlama () Bilgi İşlem () Tasarım () Yeni Ürün
() Teknoloji () Nitelikli İşgücü () Diğer (Belirtiniz).....

12- Teşviklerin işletmenize etkisi nasıl oldu?

- () Çok Olumlu () Olumlu () Değişiklik Olmadı () Olumsuz () Çok Olumsuz

13- Aşağıdaki faaliyetler itibariyle teşviklerle beraber işletmenizde nasıl değişiklikler oldu? (x işareti ile belirtiniz)

Teşvikten Faydalandıktan Sonra	Arttı	Değişiklik Olmadı	Azaldı
Personel Sayısı			
Karlılık			
İhracat Hacmi			
İthalat Hacmi			
Ürün Çeşitliliği			
Teknoloji Kullanımı			
Nitelikli İşgücü Sayısı			
Satışlar			
Üretim Miktarı			
Toplam Borç Miktarı			

14- Sizce maliyetleri azaltıcı yönde etki yapan en önemli destek unsuru hangisidir?

- () Faiz desteği () Vergi indirimi () Yatırım yeri tahsisi
() Sigorta primi işveren hissesi desteği () Diğer (belirtiniz).....

15- Teşvik politikalarının en önemli avantajı sizce nedir?

- () İşçilik ve diğer maliyetleri azaltmıştır.
() Rekabet gücünü olumlu yönde etkilemiştir.
() Pazar payını arttırmıştır.
() Verimlilik artışını etkilemiştir.

- () Yeni yatırım düşüncelerini ortaya çıkarmıştır.
- () Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına katkı sağlamıştır.
- () Uluslararası doğrudan yatırımların arttırılmasına katkı sağlamıştır.

16- Yatırım destekleme teşviklerinin yatırımın hangi aşamasında verilmesini uygun buluyorsunuz?

- () Yatırımın başlangıcında () Yatırımın her aşamasında () Yatırım tamamlandıktan sonra

17- Teşviklerin ilinizin ekonomik kalkınmasına etkisi nasıl olmuştur?

- () Çok olumlu () Olumlu () Değişiklik olmadı () Olumsuz () Çok olumsuz

18- Aşağıdaki teşvik tedbirleriyle ilgili ifadeler verilmiştir. Bu ifadelere ilişkin düşüncelerinizi **Kesinlikle Katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Fikrim Yok (3), Katılmıyorum (2), Kesinlikle Katılmıyorum (1)** olmak üzere işaretleyiniz.

İfadeler	5	4	3	2	1
Teşvikler ile ilgili yeterli bilgiye sahibim.					
Teşvikler işletmenin kuruluş yerinde oldukça önemli bir etmendir.					
Teşviklerin bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olacağını düşünüyorum.					
Teşvikler girişim ruhunu harekete geçirmiştir.					
Teşviklerin ilimizin sosyo-ekonomik yapısında olumlu etkileri olmuştur.					
Teşvikler geçmişte ilimizden göç eden yatırımcıların yeniden dönmesinde ve memleketlerinde yeni yatırımlar yapmalarında etkili olmuştur.					
Teşvikler istihdamla ilgili sorunların azalmasında etkili olmuştur.					
Teşvikler ile gerçekleşen yatırımlar beklenen düzeyde olmuştur.					
Teşviklerden yararlanmak üzere yabancı yatırımların ülkemiz ve şehrimize gelmesinin olumlu katkıları olmuştur.					
İlimizde yatırım yapmanın öncelikli nedeni teşviklerdir.					
Teşviklerde yer alan yatırım ve istihdam destekleri yeni yatırımlar ve girişimler açısından çok yeterlidir.					
Devlet tarafından sağlanan teşviklerle ek yatırım yaptık/yapmayı düşünüyoruz.					
Teşvikler sonucunda ciromuzda artış meydana geldi.					
Devlet teşvikleri sonucunda finansman ihtiyaçlarımızı daha rahat karşıladık/karşılayabiliriz.					
Mevcut teşvik yasaları hakkında yeterli derecede bilgilendiriliyoruz.					
Teşvik politikaları kayıt dışı istihdamı azaltmıştır.					
Teşvik politikalarının uygulanmasında bürokratik engellerle karşılaşmıyoruz.					
Yararlandığımız teşvik unsurları sermaye ihtiyacımızı azalttı.					
Yararlandığımız teşvik unsurları vergi yükümüzü azalttı.					
Yararlandığımız teşvikler, pazar payımızda artış meydana getirdi.					
Yararlandığımız teşvikler, karlılık düzeyimizde artış meydana getirdi.					
Yararlandığımız teşvikler, maliyetlerimizde azalış meydana getirdi.					

Yararlandığımız teşvikler, personel sayımızda artış meydana getirdi.					
Yararlandığımız teşvikler, rekabet gücümüzde artış meydana getirdi.					
Yararlandığımız teşvikler, satış gelirlerimizde artış meydana getirdi.					
Yararlandığımız teşvikler, üretim kapasitemizde artış meydana getirdi.					
Yararlandığımız teşvikler varlıklarımızda (makine, teçhizat, bina, demirbaş v.s.) artış meydana getirdi.					

